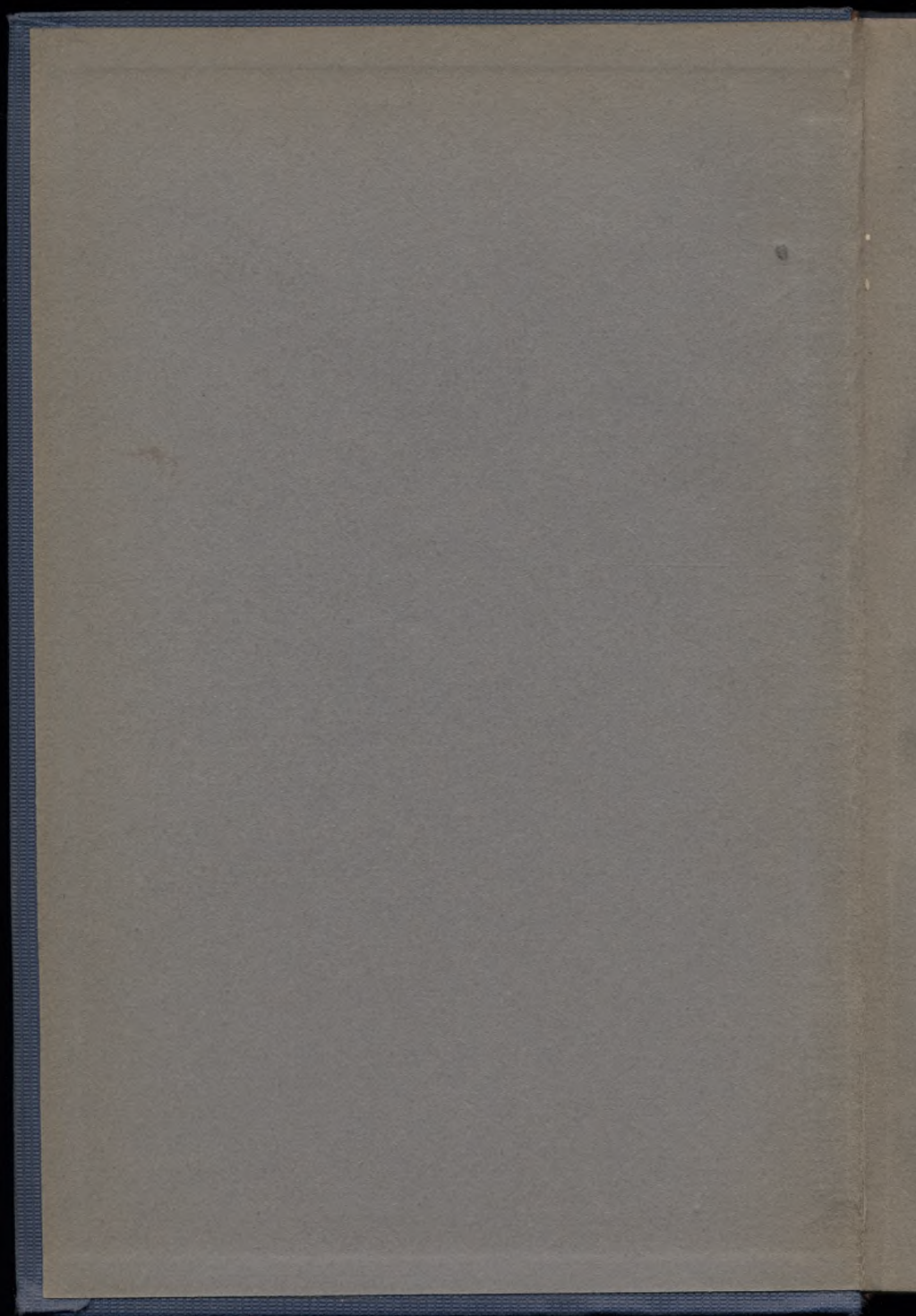
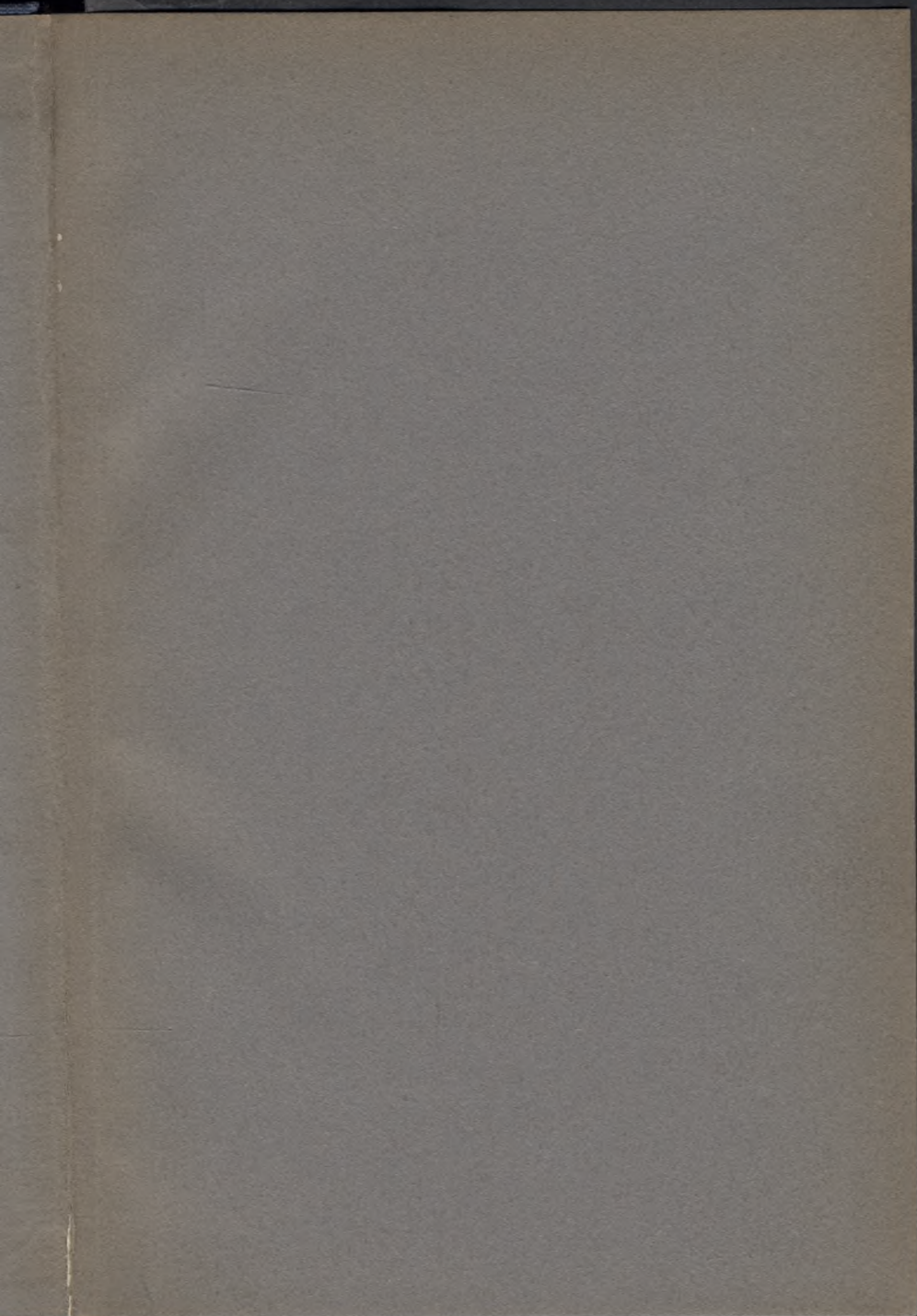

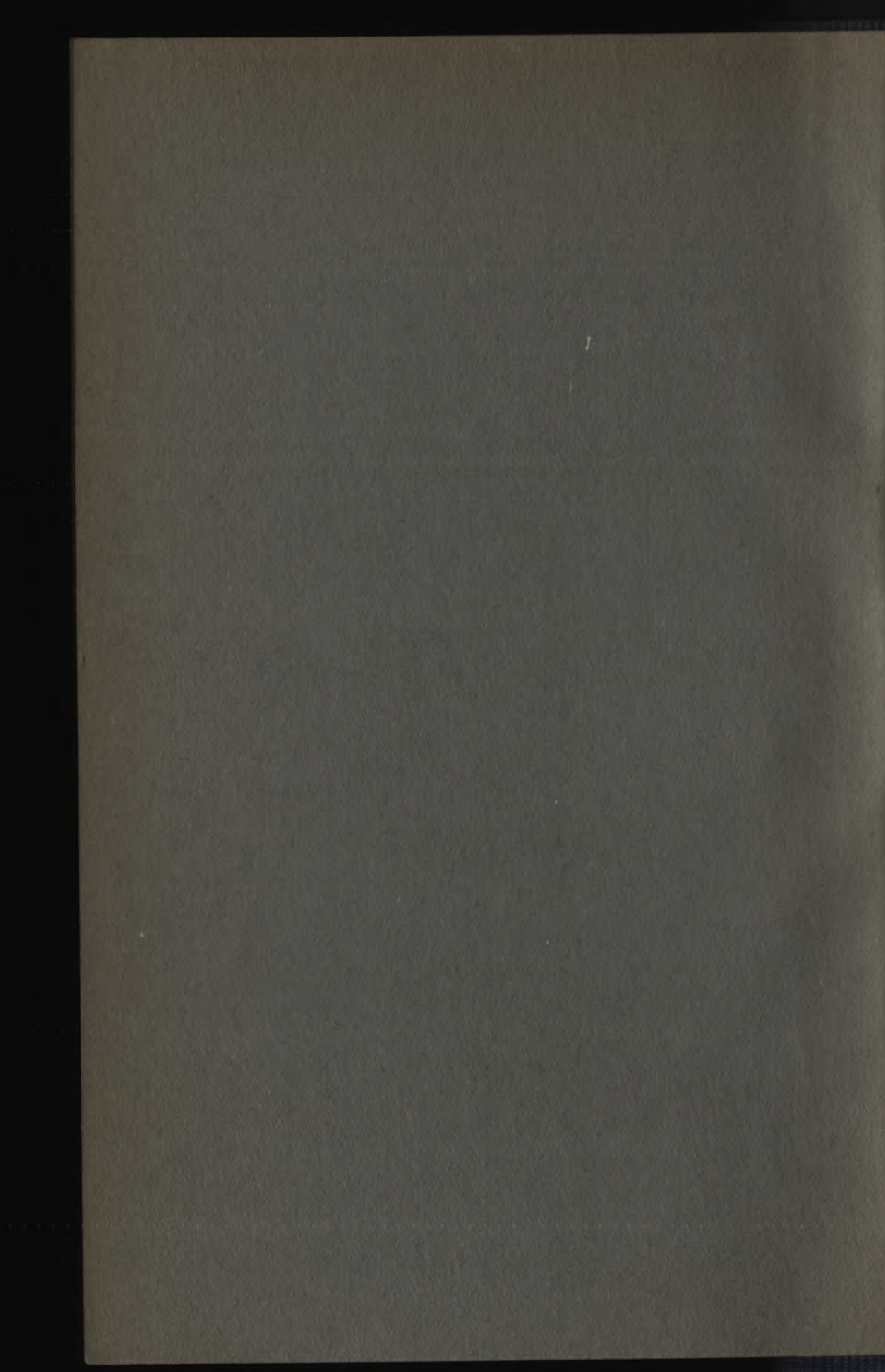
59.700

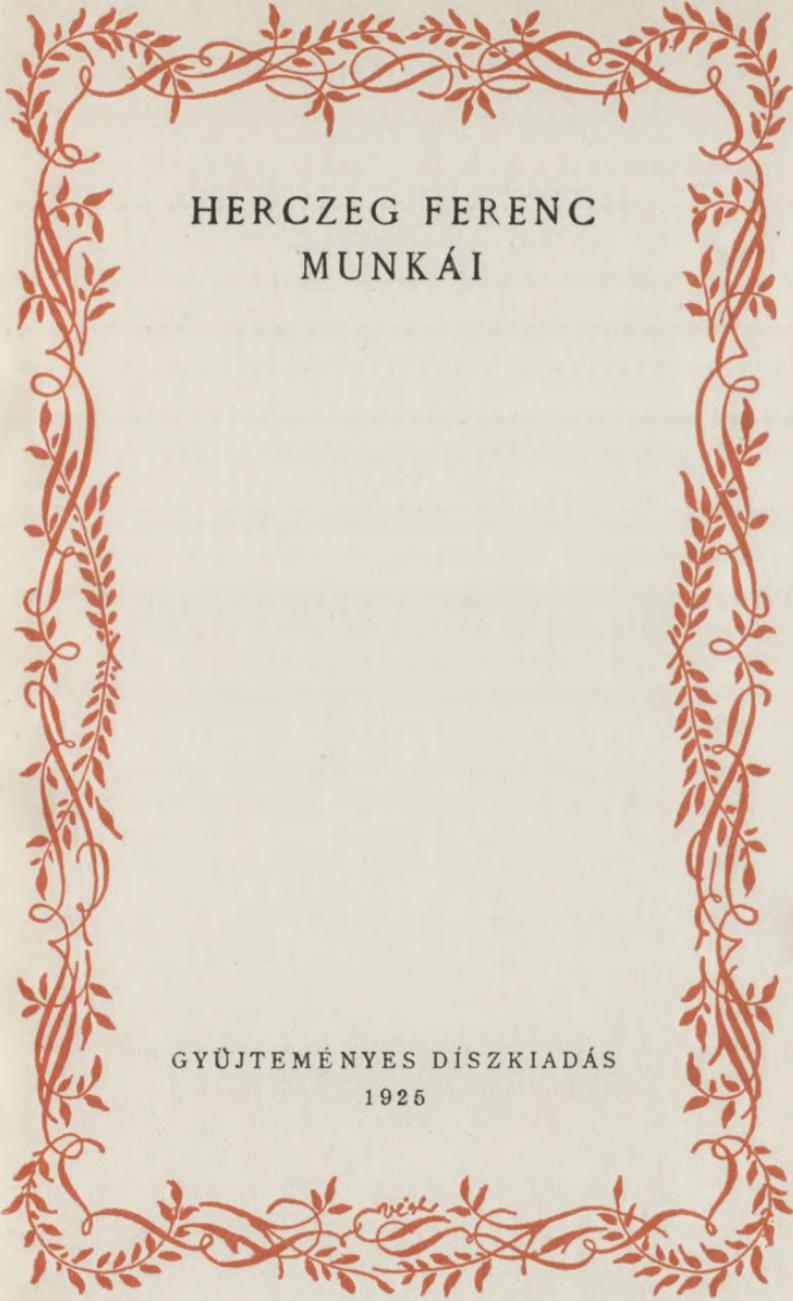

00
37

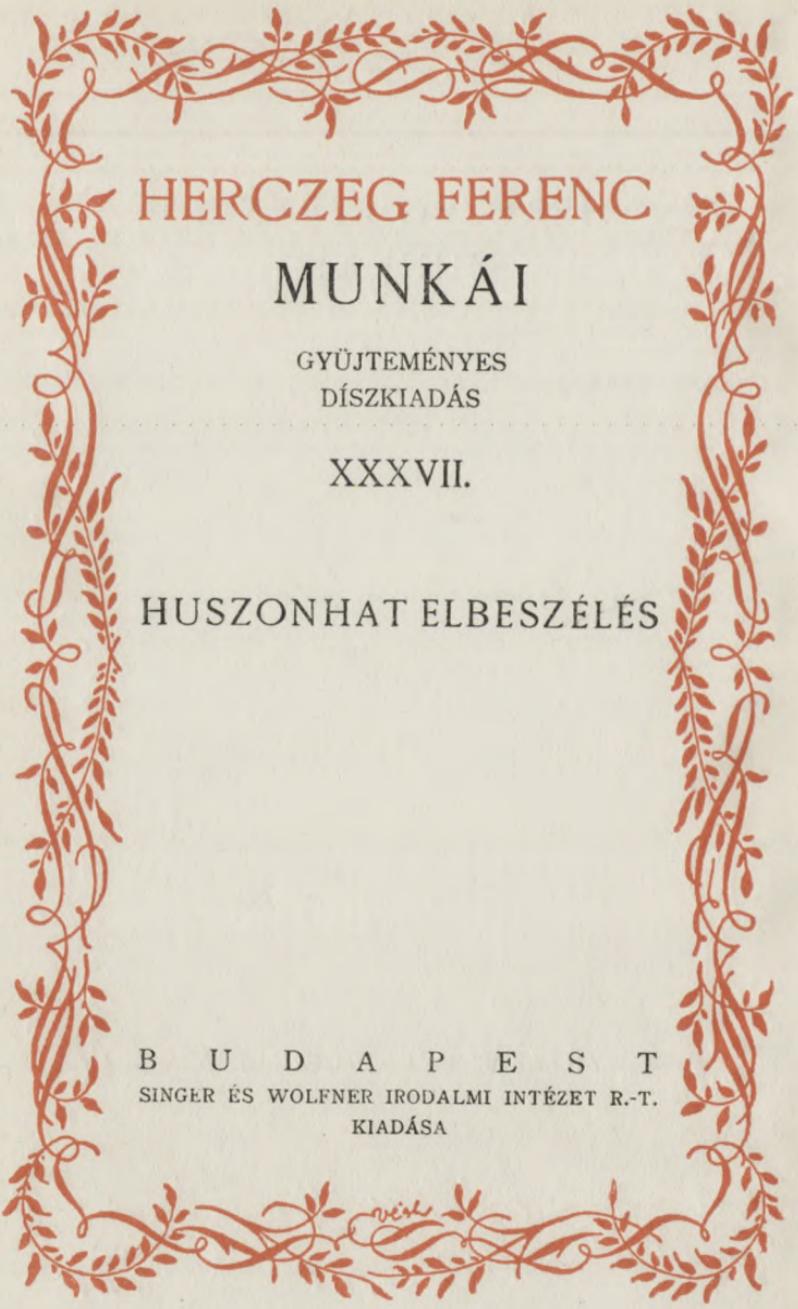

HERCZEG FERENC
MUNKÁI

GYŰJTEMÉNYES DÍSZKIADÁS
1925

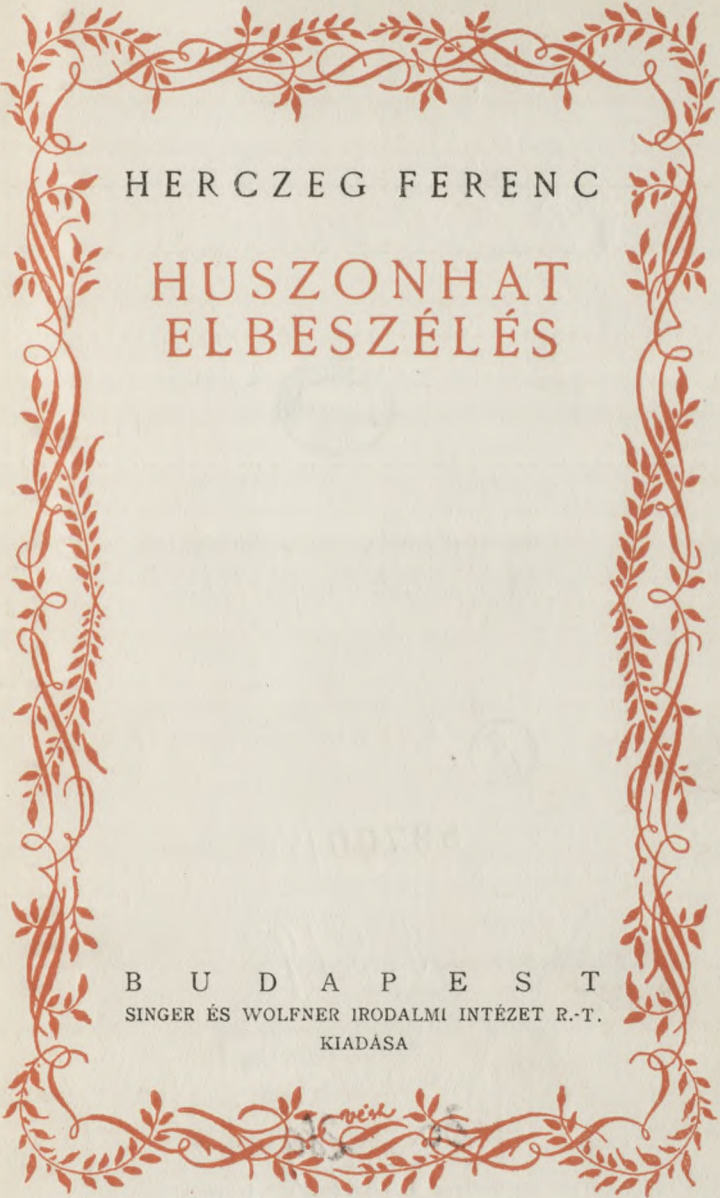
HERCZEG FERENC
MUNKÁI

GYÜJTEMÉNYES
DÍSZKIADÁS

XXXVII.

HUSZONHAT ELBESZÉLÉS

B U D A P E S T
SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.
KIADÁSA

HERCZEG FERENC

HUSZONHAT
ELBESZÉLÉS

B U D A P E S T

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R.-T.

KIADÁSA

Fenntartunk minden jogot, a fordítását is.

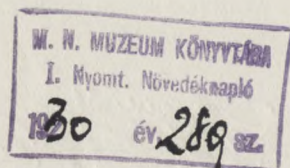
Copyright by Singer & Wolfner, Budapest.

59700/37

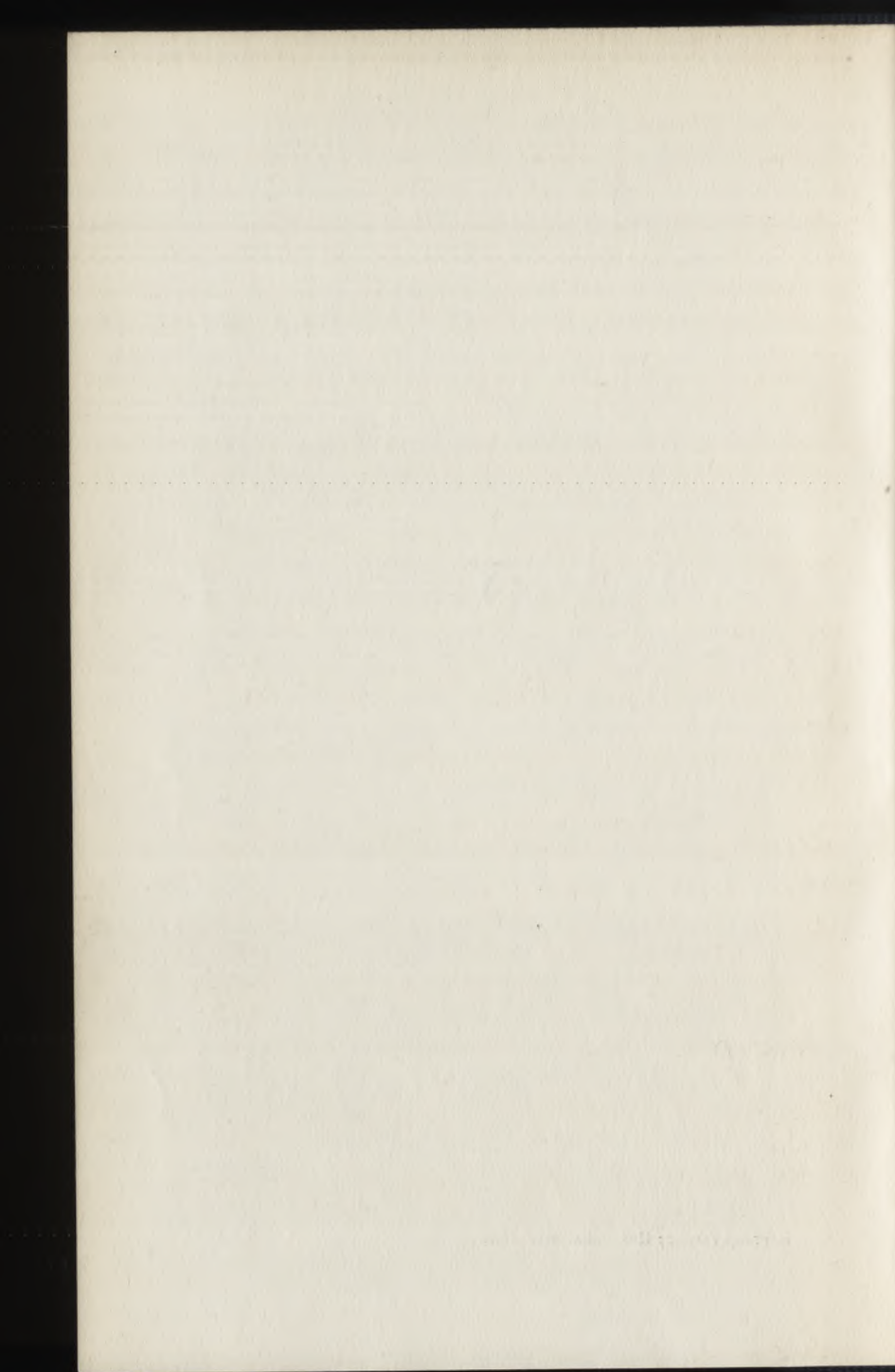

~~3.519~~

45689. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.

« Ő »

A hegytetőn, óriási teraszok fölött, ősrégi épületcsoport tornyosul, félig templom, félig vár. Ez a Világ Köldöke nevű kolostor.

Az alsó terászon több ezer harcias és fanatikus szerzetes lakik, katonái és szolgálói a Szent Öregeknek, akik a második körzetben tanyáznak. Egészen fenn, a sziklahegy ormán, gigantikus kupola fúródik az égbe; szédítő magasságban, rettenetes elhagyottságban ott lakik Ő, akinek nevét senkinek sem szabad ajkára vennie.

Ő sohasem hagyja el lakását, nem is beszél mással, csak a kiválasztott három Szent Öreggel. Arcát azonban nekik sem mutatja meg. Ha fogadja őket, sűrű fátyolba takarja vonásait, nehogy azoknak fénye megvakítsa a halandók szemét. Ő része a Világsszellemnek és csak ideiglenesen vált el az egésztől, hogy titokzatos és nagy célok szolgálatában emberi alakot öltjön. Ha érzi, hogy fonnyadó teste már nem bírja sokáig, akkor kiválaszt egyet a Szent Öregek közül és annak testébe plántálja át lelkét. (Hogy az illető szentnek feleslegessé lett lelkével mi lesz azután, azon még ma is vitatkoznak a második emelet bölcsei.)

Őneki, a kupola lakójának, sok a dolga. A Világsszellem ráruházta a földi ügyek intézését és Ő éjjelnappal kötelességeinek él.

Korán reggel már belép hozzá a soros Szent Öreg. Arcra borul, így szól:

— Kívánod-e, hogy a nap ma is fölkeljen és világitson a bűnös embereknek?

— Kívánom, — mondja Ő jóságosan.

A Szent Öreg ekkor kiáll a lapos tetőre és harsogó hangon felszólítja a láthatár mögött várakozó napot, hogy keljen föl és végezze előírt útját. A nap pedig örömtől sugárzó arccal tesz eleget a legfelsőbb parancsnak. Midőn megtette már fárasztó útját, újabb engedelemre van szüksége, hogy éjszakára lepihenhessen. Természetesen a hold és a csillagok járását is Ő igazítja. Ha szélvihar, árvíz vagy földrengés pusztít a földön, akkor a soros Öreg tüstént a kupolaterembe siet és megkérdezi, az Ő engedelmével folyik-e le a természeti-tünemény? Az ilyen katasztrófák azonban legtöbb esetben gonosz szellemek illetéktelen beavatkozásának eredményei, mint ilyenek semmisek és érvénytelenek s a tudósok nem is jegyzik fel azokat évkönyveikbe.

Történt azonban, hogy a Világ Köldökének szerzetesei segítséget kezdtek szenvedni, mert az emberek szívében kihűlt az igaz hit tüze és nem igen akartak már tizedet fizetni a kolostornak. A Szent Öregek jelentést tettek a Névtelennek és Ő annyira elkedvetlenedett, hogy nem aludt az éjjel, hanem kupolatermének óriás ablakában ülve, elgondolkozva nézte a csillagokat, amelyek az Ő parancsa szerint szikrázó rajokban vonultak végig az éjszakán. És így szólt magában:

— Én túlságosan jó vagyok. Éjjel-nappal töröm magamat az emberekért, de azok teli vannak bűnökkel és gyöngeségekkel. Megszokták jótéteményeimet és most már azt hiszik, joguk van hozzájuk.

És lelke mélységeiből felbukkant egy gondolat, amely régen ott lappangott már. Hátha egyszer példát mutatna a világnak? Ha eszükbe juttatná a halandóknak az Ő mérhetetlen hatalmát?

Sötét hajnalon megjelent a soros Öreg és arcra borulva kérdezte :

— Kívánod-e, hogy a nap ma is fölkeljen és világítson a bűnös embereknek?

— Nem kívánom, sőt határozottan megtiltom neki, — válaszolt Ő. — Parancsolom, hogy huszonnégy óráig teljes sötétség legyen, a hold és a csillagok se merjenek világítani !

A Szent Öreg úgy megijedt, hogy alig tudott kitámaszkodni a teremből. Odalenn vacogó fogakkal beszélte el a szörnyű újságot. Páni félelem vágtatott végig a szent hegyen. A szerzetesek mind kiözönlöttek a teraszokra, ott letérdepeltek és imádkozva várták, mi fog történni.

Ő pedig komor nyugalommal ült a terem keleti ablakában. A halvány fényfoltot nézte a sötét égbolt alján. De mi ez? A folt nagyobbodni és tüzesedni kezd. Ő haragosan emelte föl fenséges fejét. Hogyan? A nap csak nem fog —? Nem, nincs olyan csillag az égen, amely dacolni merne az ő világos parancsával. De ha mégis? Izgalom járta át szívét. Valami büntetésen törte a fejét, hatalmának rettenetes megnyilatkozásán, amely megingatná sarkaiban a világegyetemet.

Lenn, valamelyik terászon, kakaskukorékolás köszöntötte a felkelő napot.

— Szemérmetlen madár, némulj el örökre ! — kiáltotta.

A kakas azonban vidáman kukorékolat tovább,

kétszer is, háromszor is. Ekkor szörnyű ingerültség fogta el a Névtelent. Az ő parancsának érvényesülnie kell! Ha akarata ellenére fölkel a nap, akkor égen és földön minden úgy összezavarodik, hogy soha senki sem tud többé rendet teremteni.

Keleten mind világosabb lett az ég. Mit tegyen? A következő pillanatban már rázuhan a világra a nagy szerencsétlenség. Itt rögtön segítenie kell! És Ő segített. Kihajolt az ablakon. Odalenn szorongó szívvel térdepeltek hívei. És Ő megszólalt, mélyen zengő, vontatott hangon kiáltotta a mélységbe :

— Látom, hogy féltek, tudom, hogy gyászoltok. És az én lelkem megsajnál titeket. És az én lelkem így szól a remegő naphoz : parancsolom, nap, kelj föl!

A fölkelő nap, mintha csak erre várt volna, tündöklő sugárküllőket lövelt a zenit felé. Azok odalenn, a szerzetesek és szentek, ujjongva magasztalták az Ő határtalan jóságát. Ő maga pedig visszavonult termébe azzal a jóleső tudattal, hogy egy bölcs és bátor cselekedettel nagy szerencsétlenségtől mentette meg a világot.

(1908.)

A CSODA

1800

Megeredt a tavaszi szél. A széles puszta egyszerre tele lett apró sárga virágokkal, a homokhegyek fölött pedig különös alakú, fényes felhők úsztak. A folyóvíz megdagadt és szilajon hömpölygette délnek iszapos hullámain. És az embereken is erőt vett a tavaszi láz. Fölkerekedtek és beláthatatlan lovas seregekben kiözönlöttek a virágos pusztából. Néma sorokban, gyors és egyhangú mozgással, türelmesen és fáradhatatlanul, mint a vándormadarak seregei. Előttük forgószélként nyargalt a fagyos rémület, mert minden lovas nyergén ott függött a zsák, melyben az emberfejeket gyűjtötték.

A derékhad élén lovagolt a fejjavászok fejedelme. A nagy hódító. Aranytól ragyogó hadnagyai között olyan dísztelen és fakó, mint a zivataros felhő. Kicsi, vállas, komor tekintetű férfi. Katonái azt tartották róla, hogy szúrós szemének csoda-ereje van; egyetlen pillantásával meglát ezer lovast és emlékébe vési az arcukat, a fegyverzetüket és a paripájukat. Ha megpillantották kopjásai, mámoros izgalom fogta el őket és a nevét kiáltották. A nagy vezér nevét, mely száz diadalmas ütközet zaját harsogta már túl és melynek csengése, mint valami vérforraló csatainduló, halálos elszántsággal tölti be az emberek szívét.

A hallgatag vén ember alakja sötét és fenyegető rejtélyként állott a világ láthatárán. Honnan jött? Mit

akar ? Sem a hívei, akik vakon követték, sem az ellenségei, akik torkukon érezték rettenetes kezét, nem tudtak kiokosodni belőle. Ostrommal megvett száz, márványpalotákkal ékes várost, maga mégis a kopár pusztán sátorozott. Bíborruhás királyok hajtottak előtte térdet és ő, mintha csak gúnyból tenné, kopott bőrgúnyát viselt. Szekérszámra harácsolta össze az aranyat, hogy odaszórja cselédeinek, ő maga pedig fatányérról evett. Mondvacsinált ürügy alatt nemzeteket irtott ki és ha valaki kérve közeledett hozzá, mindent megadott neki. Pedig tudták róla, hogy nem gyűlöl és nem szeret senkit. Nyílt titok, hogy pogány isteneiben sem hisz, kiknek véres oltárai körül üvöltözve táncolnak a papok. Valami csodálatos adománya van az óriás embertömegek irányításához. Százezer harcos egyetlen vasszerszámmá keményedik az ő kezében. Ő a tömeges emberölés művészetének lángeszű mestere és fölényének tudata gyönyörűséget szerez neki. Időközönként előtör pusztáiból és akkor minden földi hatalom a lába elé hunyászkodik. Ő pedig, mintha csak megundorodnék mindentől, amit tapasztalt, hamar megfuvatja megint a kürtöket és visszatereli vértől részeg katonáit a pusztába.

A hadsereg ezúttal is gyorsabban járt, mint a híre. Tíz napi hajsza után váratlanul megjelent a szent város előtt. A városbeliek szinte megdermedtek a rémülettől. Első pillanatban azt hitték, gonosz démonok incselkednek velük, midőn a tavaszi alkonyat enyhe csendjében vérfagyasztó üvöltés hangzott el a kapuk előtt és a virágzó dombokon ijesztő, fekete lovasok vágattak. Tudták, hogy ezúttal már csak valami csoda mentheti meg városukat. A fekete halál és a belső háborúk meg-

örölték a polgárság erejét. Nem volt ember, aki megvédje a régi dicsőséget és a mérhetetlen kincseket. A ravasz és irgalmatlan ellenség ezt bizonyára tudta. Hiszen ő mindent meglát a maga távoli homokpusztájából.

A fejedelem pihenőt engedett kopjásainak. Hajnalban megkezdik az ostromot, de addig is legyen csend a táborban.

A nagyúr maga nem aludt. Az elmúlt tél óta, amióta hirtelen megöszült, állandóan fáradtnak érezte magát és aludni mégsem tudott. Mire feljött a hold, köpönyegével a vállán, kilépett a sátrából.

A szent város ott feküdt a völgykatlanban, ijedten meglapulva, mint a bekerített vad, mely a kegyelemdőfést várja. Köröskörül, a hosszan elnyúló dombokon, apró csillagokként ragyogtak az ostromlók tábori tüzei. Mintha ugrásra kész mesés kopók izzó szemei volnának. A hold tányérját olykor gyorsan szálló felhőfoszlányok takarták el, futó árnyékot vetvén a kupolák és tornyok tömegére. A fény és a homály váltakozása olyan különös, szomorú benyomást tett, mintha ott lenn tízezer szegény lélek viaskodnék az örök sötétség gondolatával. Az éjjeli szél szárnyán vontatott, gyászos hangok érkeztek fel a völgyből. Keresztények laktak a városban, azok harangkongással és zsolozsmaénekekkel ostromolták az eget, hogy tegyen csodát a kedvükért.

A fejedelem elmosolyodott. Hogy félnek meghalni az istenadták! Az emberi nyomorúság zokogása volt az ő dicsőségének himnusza. Ő azért vitte szét a világban a halált és a rombolást, mert ilyenkor, csakis ilyenkor érezte és élvezte a maga hatalmát. Ilyenkor tüzelt és újjongott benne kevélyen és diadalmasan az élet. Amit

azonkívül életnek szokás nevezni, az közömbös és céltalan hétköznapiak sorozata.

A lapos és kietlen puszták fiát ifjúkora óta ingerelte és vonzotta az aranyvarázs, mely a régi és híres városok falain ragyog. Valahányszor várost ostromolt, mindig az a különös sejtelme volt, hogy a barna kőfalak mögött valami csodálatos, tündöklő titok lapang, melynek megoldása mérhetetlen boldogságot hoz reá. A világ összes városai közül ez az egy ingerelte legjobban, mely most tehetetlenül vergődik a lábai előtt. Az ősi dicsőséggel gazdag, szent város. Ifjúkora óta sokat gondolt reá, olykor a szerelmes ember emésztő vágyakozásával. Agg korában végre maga előtt látta. De most már hiába kereste magában a győzelem forró, mámoros izgalmát. Hiszen előre tudta már, mi a rejtély megoldása. A megoldás : füstölgő romok halma és véres hullák tömege. Egyéb semmi. Ő olyan vadász, aki maga nem vár részt a prédából : az elejtett vadat ebeivel tépeti szét. Ha ezt végignézte, akkor megint erőt vesz rajta a régi unottság, akkor megint megfuvatja a rézkürtöket és elvezeti a vértől mocskos kopófalkát a hazai pusztába, mint tette minden diadala után.

A fejedelem fel-alá kezdett járni a sátra előtt. Nyugtalanság gyötörte. Azon vette észre magát, hogy egy fájó kérdés fúródott a lelkébe, hirtelen és alattomosan, mint az orvul kilőtt nyílveessző. Mi a célja mindennek ?

A rettenetes erőkifejtésnek, melyben egy életet eltöltött, mellyel országokat tett semmivé és emberek százazreit fosztotta meg az élettől, kell valami végső nagy céljának lennie.

A népe nagysága? Nem. Népeinek nem lesz haszna a győzelmekből. A fejedelem éles szeme belátott a jövőndőbe. Tudta, hogy száz halálos ellenséget támasztott nemzetének, aki mind csak az ő elmúlását várta. És tudta, hogy örökösei közt egy sincs, aki majd szembe tud szállni a kerekedő nagy viharral. Népe aligha fogja őt túlélni.

Tehát önmagáért tette azt, amit tett. A dicsőségért. Mi a dicsőség? Az utókor szava. Vajjon hogyan fogják őt emlegetni száz esztendő múlva? — Gyűlölettel és iszonyattal. A fejedelem keserűen elmosolyodott. Ő nem törődik a hírnévvel, nem az utókorral. Csak egy dologgal: a hatalommal. Míg él, ő a világ leghatalmasabb fejedelme. A sírja fölött, óriás halotti torban, nemzetek fogják egymást felkoncolni. De mi a hatalom? Az emberek rettegése.

A fejedelemnek különös dolog jutott eszébe. Ime, ő megvetette az embereket és mégis az élükre állott, hízelgett gyatraságaiknak, feltüzelte szenvedélyeiket, csak azért, hogy igája alá hajtson és rettegéssel töltsön el más embereket is, akiket ugyancsak megvetett. Ilyesformán volt ő az arannyal is. Neki nem kellett. Egy sátonál, egy paripánál, egy kardpengénél sohasem vágyott többre. És mégis mázsaszámra szerezte az aranyat, csak azért, hogy megfizesse katonáit, akik több és mindig több aranyat hurcoltak a táborába. Ez volna a hatalom?

A fejedelem egyszerre sejteni kezdte, hogy életét útvesztőben bolyongva töltötte. Kergette a hatalmat, az pedig őt üzte. Ura akart lenni a háborúnak, pedig szolgálja volt. Azt hitte, hogy a katonái érte harcolnak, pedig ő harcolt a katonáiért.

Tépelődve nézett fel az égboltozatra, mely akkor már szürkülni kezdett. De ott fenn csak párát és ködöt látott.

* * *

Hajnalban megszólaltak a kürtök. A hadnagyok körülvették a fejedelem sátrát. Követek érkeztek a városból. Hosszú köntösű fehérszakállú vénemberek, idegen papok. A fejedelem elé kíváncsoztak.

— Hadd jöjjenek !

A követek a félelemtől fakó arccal térdepeltek le a paripája előtt. Vezetőjük idegen nyelven hosszú beszédet hebegett. A tolmács két szóval lefordította.

— Kegyelmet kérnek !

Mélyszéges csend támadt, minden szem a fejedelem felé fordult. Ő pedig hosszan elgondolkozott.

Magukkal tehetetlen embereket halomra vágatni, védtelen városokat feldúlni, — ahhoz nem kell hatalom. Tehát mi a hatalom ? A nagyúr körültekintett. Mellette, mögötte köröskörül a messzi dombokat ellepték az ő katonái. Állig fegyverben álló, acélizmú, prédára éhes kalandorok tízezrei. Szemük tüzel, arcukat eltorzítja a vérszomj, egész testüket megremegteti a harci düh. A ragyogó szőrű, ifjú paripák nyerítve táncolnak alattuk.

Nos, aki ezt az ugrásra kész, rettenetes erőt le tudja nyűgözni, aki az éhes fenevad torkából ki meri ragadni az áhított prédát, azé a hatalom ! Aki ezt meg meri és meg tudja csinálni, az ura a háborúnak és nem szolgája.

A fejedelem sárga arca egyszerre elvörösödött. Ajkán sötét, gögös mosoly jelent meg.

— Megkegyelmezek a városnak! — mondta.

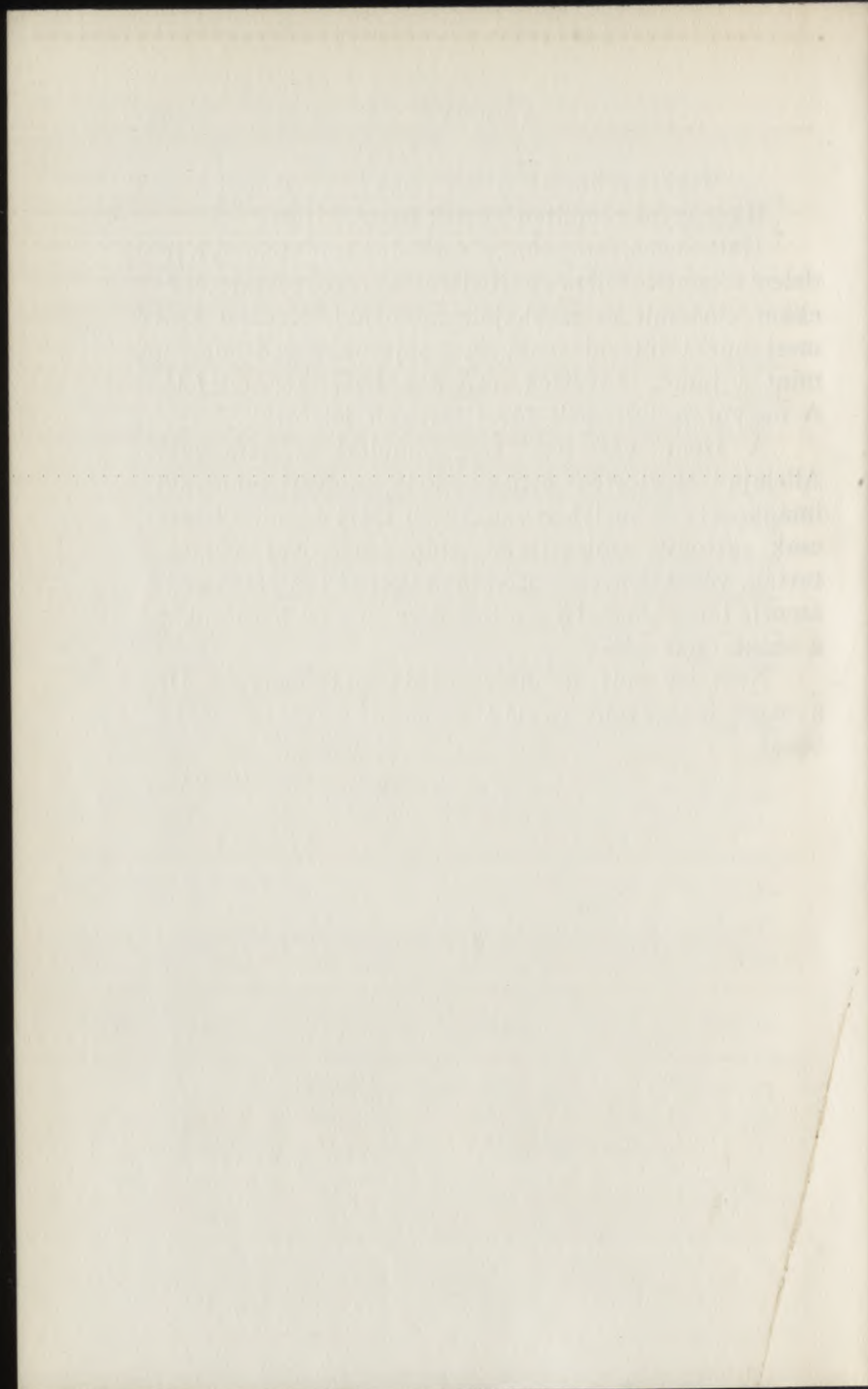
Hadnagyai rémulten néztek össze. Mi ez?

Halk zúgás, mozgolódás támadt a sorokban. A fejedelem fölemelte fejét és körbejáratta szúrós tekintetét és ekkor elnémult és meghajolt mindenki. Kérdést sem mert hozzá intézni senki. A kopjások engedelmesen, mint a juhok, követték urokat a hazai puszták felé. A nagyúr pedig emelt fővel lovagolt közöttük.

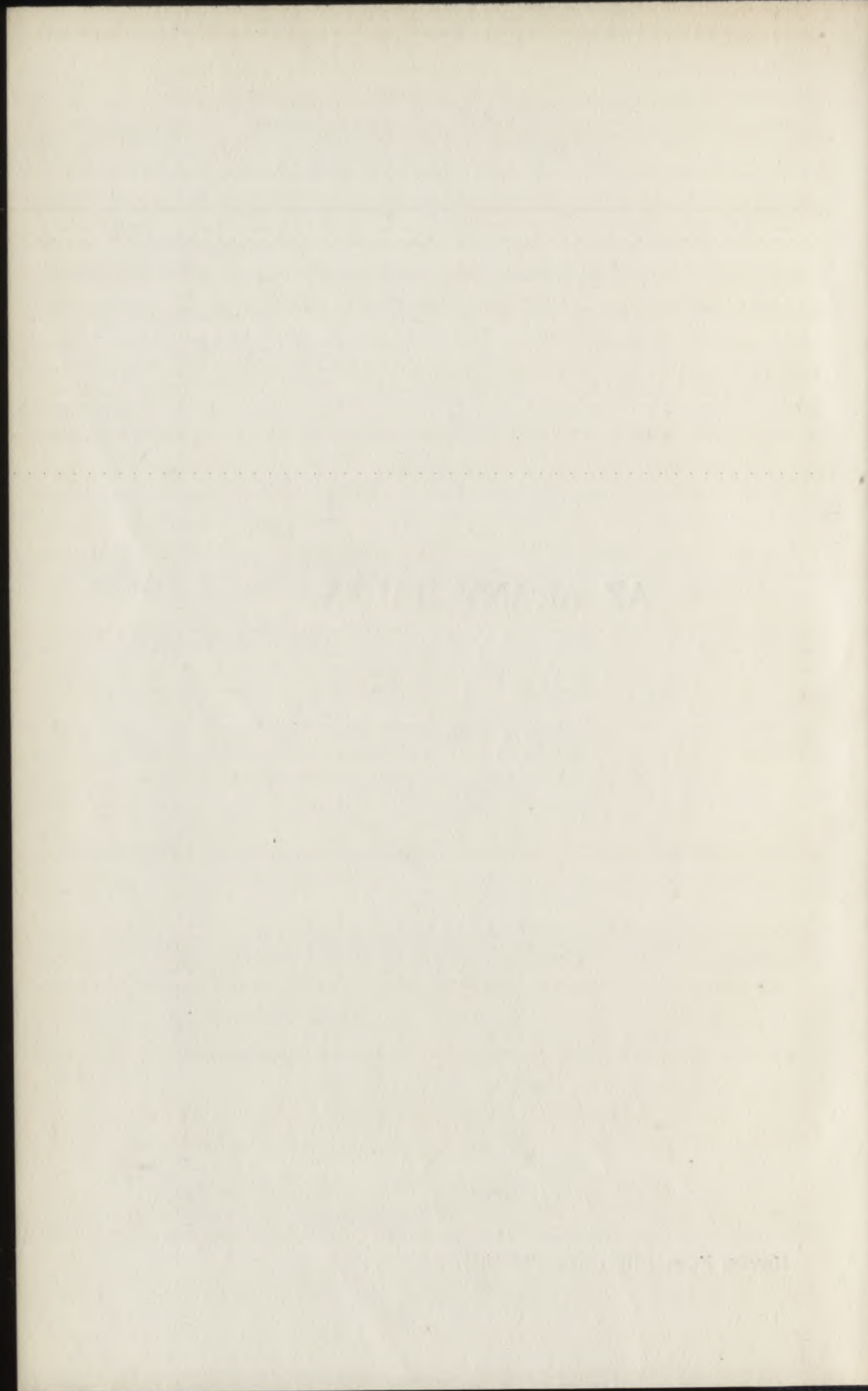
A szent városban megkondultak a harangok. Alleluja! Megtörtént a nagy csoda, melyért mindenki imádkozott és melyben senki sem mert hinni. Eleinte csak suttogva emlegették, aztán fennszóval hangoztatták, végül már ezer szemtanú volt rá: a város véd-szentje lángpallossal a kezében űzte vissza a barbárokat a szent falak alól...

Nem így volt, de azért csoda volt, mert az Úr a maga legnagyobb csodáit az ember szívében szokta tenni.

(1909.)

AZ ARANY BALTA

I.

A romhalmaz az Alföld közepén valamikor hírhedt búcsújárókolostor volt, melyet Jakab lajtorjája néven ismertek a pápások. Régi krónikaírók följegyezték, hogy Szent László király korában az Úr angyalai még lejártak ide a fehér barátokhoz «és nagy sok csodákat tőnek».

De a törökök egy frank kapitány ajánlatára befészkeltek magukat ide és végházat csináltak a kolostorból. Később a váradi hajdúk kipörkölték innen a pogányokat és puskaporral szétvetették a templomot.

A rombadűlt templom csonka oltára előtt egy vándordeák térdepelt és imádkozott. Az ő imádsága keserű viaskodás volt a mennybéli hatalmakkal.

— Hol vagy, Uram, aki általvitted népedet a vízeten és halálos földön és beiktattad a magyarokat a bőv földbe, hogy annak gyümölcseivel és javaival éljenek? És hol vagy, Szent László király, te ékesbeszédű, te harcban rettenetes, hogy nem hallod néped hangos sirámain?

Karácsony estéje volt. A templomban már sötétedett és künn hét napi járóföldre hó takarta az Alföldet.

Öten voltak utas-magyarok a régi templomban. Reggel még azt hihették, hogy kapuzárásra beérnek

Váradra, de a hófúvás beszorította őket az omladékba és most már itt kell meghálniok.

Valamennyien Sztambulból tértek meg, ahol a császár rabjai voltak. A császár rabjait nem lehet pénzen megváltani, de Szent András-havában figyereke született az öreg nagyúr legkedvesebbik feleségének és ekkor emberségből szélnek eresztették a rabokat.

Azóta mindig úton voltak. És minél közelebb érték hazájukat, annál nótásabb kedve lett a másik négy cimborának, de annál jobban fájt László deák szíve. Mert ő tíz esztendő óta nem látta az országot.

Miféle ország ez? A paloták kormos kőrakások, a szántóföldek ingoványok és a hajdani virágoskertekben bíbic fészkel. Mindenütt siránkozás, nyomorúság, betegség. A végházakon innen janicsár ostora csattog a magyarok testén, a gyepon túl vallon bikacsök. A pogány kicsap rabló-kastélyaiból és magyar falvakat pusztít, a császár visszaüt váraiból és retorzióképpen ugyancsak magyar falvakat éget.

Miféle nép ez? Az urak útonállókká lettek, a parasztok koldusokká. A temesvári rabvásáron falkaszámra árusítják a nemesembereket; a vármegye két márjást fizet a farkasbőrért és kettőt a szabad hajdú fejéért.

Valaha úgy hírlott a magyarról, hogy büszke, vitéz, istenfélő nép. Most mégis idegen népek szemetje uraskodik rajta. A magyarnak nincs neve, nincs becsülete. Adják és veszik, ajándékozzák és cserélgetik, mint a barmot. Vadásszák, mint a fácánt. Irtják, mint az ürgét.

— Hol vagy, Szent László király, te harcban rettenetes?

A meghasadt bolthajtáson keresztül az alkonyodó eget nézte a deák. Hol a betlehemi csillag, amely a Megváltó születését hirdeti? De bizony csak ködöt látott és a ködben vonuló varjúseregeket.

— Gyere már enni, te szent ember! — biztatta az egyik cimbora.

Egy darab sajt, meg egy karéj kenyér volt a karácsonyi lakomájuk. És egy korty a csikóbőrösből.

Azután mind az öten összebújtak a behorpadt kriptabolt alatt, az orrukig beásták magukat a meleg ruhájukba és hamar elaludtak.

2.

— László deák! — kiáltotta egy csengő hang.

A deák fölriadt mély álmából és mivel úgy hitte, hogy a rabtartó gazda szólítja, buzgón jelentkezett:

— Itt vagyok, uram!

De nem a török gazda volt, hanem az Úr angyala. Igen, szőkehajú szép angyal volt, szelíd arcát fényes aranytányér vette körül, égszínkék selyem köntöst viselt vékony testén és fehér hattyúszárnyat a vállán.

— Kelj föl és kövess! — parancsolta.

A deák azonnal talpraugrott, szíve pedig erősen kalapált, mert félt is, de örült is a csodálatos kalandnak.

És amint körülnézett, csak elámult, mert íme a templom, amely este még füstös omladék volt, most megint épnek és sértetlennek látszott, karcsú, magas oszlopai merészen tartották aranyos fejükön a bíbor-tól ragyogó boltíveket. Köröskörül festett és kőből

faragott szentek és királyok tömege, az ezüst tartókban ezer viaszgyertya ég, fenn a kóruson édesen, búsan és félelmetesen zúg az orgona.

A szentély felé lépkedtek, de ott nem volt oltár; annak helyén széles és meredek aranylajtorja emelkedett a magasba. Minden aranyfokon jobbról-balról egy-egy angyal állott, azok odafenn már csak akkoráknak látszottak, mint a fordított liliomkehely és egészen fenn gomolygó bársonyfelhőkbe enyészett a lajtorja.

Az orgona édesen és búsan szólott, a deák pedig áhítatosan mászott föl a lépcsőn, a titokzatosan mosolygó angyalok közt. Az út meredek volt, de azért nem volt fárasztó egy cseppet sem, úgy tetszett, hogy nem is ő emelkedik, hanem a lajtorja sülyyed alatta.

Végül elérte a legfelső fokot és ekkor nagy palotaterembe látott. A padlót, szőnyeg helyett, puha fehér felhő borította, odafenn pedig, az égszínkéi padláson, a zodiakus aranyképei fénylettek.

A palota túlsó falán nagy vertezüst-ajtó nyílt. Az ajtó körül öten állottak, öt felséges királyi alak, idegenszerűek és mégis rokonok, félelmetesek és mégis kedvesek a szemnek. Három férfi és két nő; valamenynyien aranykoronát viseltek fejükön.

Az egyik szigorú és büszke arcú, szép ezüstszakállú vén király. A jobbán aranyvértés férfi áll, aki fejfel magasabb mindenkinél és csatabaltát tart érckesztyűs öklében. Az öreg király baljához halvány arcú, bús tekintetű ifjú símul, fegyver helyett liliomszálat tart kezében. A koronás két nő közül az egyik ragyogó szépségű fiatal asszony, ő bíborpalástot visel; a másik ifjú leány, aki a fehér apácák köntösébe öltözött.

Mind az öten, férfiak és nők is, rokonvonásokat viseltek. Olyan család pedig, amelynek öt szentje volt, csak egy van : az Árpádoké.

A deák ott térdepelt a lajtorja felső fokán és áhítatos alázattal verte a mellét : — Szent István király, ifjú Szent Imre herceg, Szent László urunk, könyörüljetek rajtunk, Szent Erzsébet asszonyunk, Szent Margit, imádkozzatok érettünk !

A szentek azonban ügyet sem vetettek a deákra, hanem némán és az izgalomtól sápadtan figyeltek az ezüstajtó felé, amely mögött bizonyára nagyfontosságú dolgok történhettek.

Most egyszerre vakító fénysáv villámlott a terembe, az ezüstajtó megnyílt és a legszentebb és legbájosabb nő lépett be. A deák rögtön tudta : ez a Boldogasszony ! De nem a szegény zsidó ácsmester felesége, hanem az ég királynője, Magyarország pátrónája. Szent István koronáját viselte gyönggyel font haján, a válláról nehéz aranypalást hullámozott alá, még a saruján is gyémántok szípkövezték.

A Boldogasszony az öt szenthez lépett és halkán és búsan mondá :

— Minden hiábavaló, kedveseim ! Ők maguk intézték így a sorsukat, nekik maguknak kell megint jóvátenniök. Így kívánja az Örök Bölcsesség !

A Boldogasszony megsimogatta Szent Margit hamvas arcát, a többi szentnek bólintott és újból eltűnt az ezüstajtón.

A magyar szentek némán és leverten maradtak együtt. Láthatóan nem igen tudták, mihez fogjanak most már. Végül Szent László dacosan hátravetette szép oroszlánfejét és dübörgő mély hangján mondta :

— Én nem hagyom ennyiben! Én megpróbálom az utolsót is, a legnagyobbat!

Azzal hirtelen a térdeplő deák felé fordult.

— László fiam, gyere csak!

A deák édes rémülettel a szívében és szolgálatkészen szaladt a szent elé. A király meg így szólt hozzá:

— Te hű szolgám voltál mindig, mint buborékok a víz alól, úgy szállottak fel hozzám az imádságaid, azért most valami igen nagy dolgot bízok rád. Olyan dolgot, amellyel talán elvesztem szent dicsőségemet, de azért mégis megteszem, mert nekem bizony az örök üdvösség sem ízlik, ha odalenn annyira nyomorgatják az én magyar népemet.

A szent király egy szempillantásig elhallgatott, izzó szeme a bozontos szemöldöke alól némán figyelte a deákot, majd feléje nyújtotta arany csatabárdját.

— Fogd ezt, vidd magaddal a földre és add oda a magyarság vezérének. Megértettél fiam?

— Meg, szent királyom!

— Jól figyelj arra, amit mondok! Az arany baltának csodaereje van. Ha fölemeli a vezér, egyszerre elpusztul minden ellenség, aki magyar földön áll. Nem is kell sujtani vele, elég ha megvillan a fénye és már megtörött az ellenség ereje. Aki ezt a baltát hordozza, az győzhetetlen, az ellenállhatatlan, az egymaga győpre teríthet egész hadseregeket. Megértettél?

— Meg és dicsérem szent nevedet! Mert most már lehullának mind a kullancsok és szipolyok a nemzet testéről, most már örökre szabad lesz Magyarország!

— Magam is így gondolom, azért csak vidd a baltát a vezérhez.

— Viszem. De ki legyen a nemzet vezére, szent királyom? — kérdezte a deák.

— Akárki, akit vezéréül elfogad a magyarság. Sebaj, ha gyöngé ember is, az arany balta majd naggyá és erőssé teszi. De kell, hogy vezérének vallja az egész magyarság, mert ha pártos ember, akkor magyar vérral szennyezi be a szent baltát és mérhetetlen szerencsétlenségbe dönti az országot. Most már siess vissza a földre, fiam!

László deák megcsókolta a szent király kezét és az arany baltával a vállán szaladt a lajtorja felé.

De alighogy rátette lábát az első aranyfokra, a hágcsó egyszerre megroppant alatta, leszakadt, az égi fényesség hirtelen kialudt és a deák rémült rikolással fejest zuhant bele a fekete semmibe...

3.

Valaki oldalba rúgta az alvót... Valaki röhögött...

— Mi az, komé, megnyergelt az éjjeli ludvérc?

László deák zavartan nézett körül. Már reggel volt.

Ő ott feküdt a penészes omladék között, a subája alatt. A négy cimborája körülállotta és nyerítve kacagott.

A deák egyszerre ijedten kezdett kapkodni a két kezével... — Hol a balta?

— Miféle balta, te...?

Az arany balta nincs sehol. Most már tudta, csak álom volt!

Semmit sem mondott a cimboráknak, csak morgván kászolódni kezdett. De azok négyen megkötöték magukat, hogy ők ma szalonnát pirítanak reggelire.

— Te is tégy már valamit, szent álomszuszék !
Keress valami jó tűzhelyet, mi addig rőzsét szedünk odakünn.

Nagy károgással, füttyszóval kirobogtak a templomból. A deák magára maradt. Búsan botorkált az omladék közt. De kár, hogy csak álom volt, de kár !

Lapos nagy köre bukkant ; itt jól lehet tüzet rakni. A kő megbillent a lába alatt . . . Egy tégladarabbal alá akarta támasztani és akkor valami hideget, keménységet érzett alatta . . .

— Jézus Istenem — balta !

Ősrégi balta, goromba csatabárd, a nyele már évszázadokkal ezelőtt elkorhadt, de a balta formája szakasztott olyan, mint azé, amit álmában látott. Megkaparta a körmével — arany-e, réz-e ? Arany, arany ! Ez már nem álom ! Dícsértessék Szent László úr neve !

Mire a cimborák megjöttek a tüzelővel, a szent balta már a deák tarisznyájának legmélyén pihent, a Törökországból emlékbe hozott selyemkendőbe pólyálva.

— Ni, milyen vörös a pofája, milyen fényes a szeme ! — mondták a cimborák. — Tán bizony megittad az égett borunkat ?

Hogyne fénylett volna a szeme, hogyne pirult volna az arca, mikor iszákjában hordozta Magyarország szabadságát !

Reggeli után nekivágtak a váradi útnak. A szél elállott, az ég kitisztult, verőfényes szép téli nap volt. Fejük fölött varjúk vonultak, a messziségben öreg farkas baktatott a hóban.

A cimboráknak egyre járt a szájuk, csak a deák hallgatott. Azon töprenkedett, kinek adja az arany baltát. Ki az, akit minden magyar elfogad vezérének ?

Úgy gondolta, több szem többet lát és végül megszólalt :

— Kérdek tőletek valamit, kenyerespajtásaim. Ki az a magyar ember, akit valamennyien vezérünknek vallhatnánk ?

— Úgy vélem, Báthory erdélyi fejedelem — mondta a bihari cimbora.

A másik, aki székely volt, dühösen fölcsattant :

— Báthory ? A féleszü Báthory ? Hiszen minden gyerek tudja, hogy ő a székelyek hóhéra ! Ő vette el a szabadságunkat, ő csinált jobbágyokat a szabad nemzetből. Ahány kés van Csikban és Háromszékben, az mind az ő vékonyára éhezik. Jöjjön csak az oláh vajda, mi mind melléje állunk Báthory ellen ! Első ember Bocskay.

A bihari legény kesernyésen mosolygott.

— Csakhogy Bocskayval valami hiba van ám ! Mikor Rudolf császár tízezer aranyat küldött, hogy karba hozzák a határvárait, Bocskay uram a maga tarsolyába süllyesztette a pénzt és ezért a várak mind pogány kézre jutottak. Bocskay lehet a csavargó hajdúk vezére, de az én vezérem sohasem lesz ! Különb nála Zrinyi !

Ettől a névtől izibe paprikavörös lett két emberi ábrázat. Csakúgy kapkodták ki a szót egymás szájából :

— Zrinyi ? Ő olyan, mint a hideglelés ! Amihez hozzáér, azt elsorvasztja, elpusztítja. A Muraközt már fölfalta, most belemarta magát Zalába és már vicso-
rítja a fogát Somogyra is. Ha volna becsület a vármegyékben, akkor nem a török ellen, hanem a Zrinyiek ellen hadakoznának. Mert Zrinyi nagyobb csapása az országnak, mint a pogány !

Újabb nevek vetődtek fel. Nádasdy, Batthyány, Bebek, Pálffy, Rákóczi. Valamennyinek akadt pártolója és valamennyinek akadt ellenzője.

Egyikre azt mondták, hogy tunya, nem lehet rábízni az ország dolgát; a másik balkezes, a kész jót is megrontja; emez gyáva; amaz meg kakastermészet, ott is verekszik, hol békén lehetne.

És az öt magyar, aki Sztambultól idáig testvéri egyetértésben vándorolt, most kipirult arccal, haragos szemmel, keserű szívvel vitatkozott és mikor már bementek a váradi kapun, még mindig nem tudtak megegyezni olyan magyar emberben, akit mindnyájan vezérüknek vállaltak volna.

Sem ők, sem mindazok a főurak és közemberek, akiknél László deák később még kérdést tett. Holtáig nem is tudta, kinek adja az arany baltát. Midőn hetvenéves korában betegágyának esett és érezte közeledő halálát, maga elé hívta deák-fiát és nagy titokban rábízta Szent László csodafegyverét.

— Őrizd meg jól, fiam, ne szólj róla senkinek, csak ha olyan emberről hallasz, akit minden magyar ember vezérének tisztel, akkor vidd el neki az arany baltát.

De a fia sem tudott szabadulni a szent kincstől. Az arany balta és vele a nemzet szabadsága azóta csendben tovább öröklődik a deákok felekezetében, de annyi századon át nem lehetett elővenni titkos helyéről.

Ma is megvan még és lehet, hogy egy nap meg fog villanni a vezér kezében. Addig azonban csak hordjátok az igát, mint hordta nagyapátok és ükapátok is.

MOHÁCS FELÉ

ALMA S. JONES

Hajnalban elállott a zápor és újból kisütött az augusztusi nap. Amerre a három magyar lovagolt : a hosszan elnyúló baranyai dombok gőzölögtek, mintha fehér füsttel égnének. A levegő forró és fülledt maradt, mintha üvegharang borulna a földre. A nap pedig délből is olyan kísérteties árnyékokat vetett, akár az éjszéli holdfény.

A három magyar messziről jött és a királyi táborba igyekezett. Először Tolnán keresték a hadiszállást, de onnan tovább biztatták őket délnek és most a hadiszekerek csapásai, amelyek az agyagos utat mélyen főlészántották, kalauzolták őket.

A három magyar közül egyik erdélyi ember volt, a másik trencsényi, a harmadik a nagy Alföldről jött. A pesti révnél ismerkedtek össze és a nélkül, hogy erről szó esett volna köztük, mindjárt első napon az erdélyi ember vette át a kis csapat vezetését.

Tekintélyes, eszes, kissé már elhízott öreg ember volt. A három közül neki volt legjobb paripája. Régi formájú, idomtalan nagy fegyvereket viselt, aminőkkel egykoron a Rigómezőn csatáztak az öreg magyarok. Beszélgetés közben szóba hozta, hogy édesapja a nagy

gubernátort szolgálta, ő maga pedig Mátyás királlyal Jajcában és Bécsben járt. A Hunyadiak dicsőségének kevély visszfénye ragyogott szemében. Most a Szapolyai embere volt és híradást vitt a királyiaknak.

A trencsényi rőtbauszú, sovány ember volt. Szegény kismemesnek látszott. Nagycsontú, buzgó lovon ült, csatát helyett pedig tüskés cseh cséphadarót viselt a kápája mellett. Ő meg valami tótsági urak üzenetét vitte a táborba. Különben kevésbeszédű férfiú volt, néha órákon át sem hallották szavát, ilyenkor összekulcsolt kezekkel ült nyergében és serényen imádkozott.

A harmadik, az alföldi, inastermetű, szép barna ifjú volt. Irástudó férfiúnak látszott, és bár egy szóval sem mondta, a társai mégis biztosra vették, hogy ő is levelet visz a táborba, talán magának Lajos királynak kezéhez.

Délután még tűrhetetlenebb lett a forróság. A három ügető ló egyhangú ütemben lóbálta a fejét, a három követ pedig únottan ringott a nyeregben.

A trencsényi ember paripája egyszer hirtelen fölkapta a fejét és elnyerítette magát. A másik két ló is nyugtalanul hegyezte fülét. Fényes fegyverzetű lovas jött szembe velük. Olyan váratlanul bukkant fel előttük, mintha a föld alól ugratott volna elő.

Soha még olyan furcsa és félelmetes vitézt nem látott a három követ. Fején a királyi testőrök tollas sisakját, mellén az ország címerét viselte, arca azonban olyan volt, mint a halálfeje. Valami gonosz betegség mérge, vagy talán valami kegyetlen ellenség vasa levágta mind a két ajkát, szája egyetlen fekete hegedés volt, amelynek közepén csupaszon vicsorogtak fogai. A lova sovány és girhes volt, de olyan fürgén

szaladt, mintha lábát nem is inak, hanem acélrúgók mozgatnák.

A testőr megállította a három magyart. Rikácsoló hangon, izgatott jókedvvel, kezeivel hadonászva szólott hozzájuk. Szemmelláthatóan igen részeg volt.

— Siessetek, földiek, siessetek, hogy le ne késsetek a táncról! — kiáltotta.

Az erdélyi ember volt az első, aki erőt tudott venni csodálkozásán.

— Hol van a király tábora? — kérdezte.

— Mohácson. Huszonötezer vitéz van vele . . . Huszonötezer válogatott magyar vitéz . . . Egy közülök fölér tíz ronda pogánnyal.

— És a török szultán?

— Éjszakára ő is Mohácson lesz . . . Csak hadd jöjjön a nyavalyás, már várja a kész farkasverem!

— Hány emberrel jön a pogány?

— Kétszázezerrel . . . Minél több, annál jobb, annál derekabb csata lesz! Siessetek, siessetek, mert holnap nagy tánc készül.

A három magyar összenézett.

— Hát meg akar ütközni a király? Nem várja meg Szapolyai úr negyvenezer emberét? — kérdezte az erdélyi.

A testőr megvetően legyintett a kezével.

— Senkit sem várunk meg! A király, a nagyurak nem szorultak rá a hencegő Szapolyai segítségére. Holnap nekivágunk a pogány csordának. Neki a tízszeres túlerőnek! Feldöntjük őket, szétverjük, behajjtjuk a Dunába . . . Siessetek, hogy le ne késsetek! Lesz préda bőven, lesz arany, ló és török asszony . . . Lesz minden! Rajta magyar, rajta!

A testőr megsarkantyúzta lovát és elvágatott, miközben úgy hahotázott, mint a gonosz szellem.

A három magyar fejét csóválva nézett utána, azután tovább kocogott Mohács felé.

Később nyelvük megoldódott és ekkor nagyon őszintén kezdtek beszélni. Hiszen különben is tudták már egymásról, hogy emberséges emberek és hogy egyikük sem híve a királynak. A követi mivoltuk eddigelé óvatossá tette, a részeg katona hencegése azonban annyira fölháborította őket, hogy most már elmondtak mindent, ami a szívüket nyomta.

Az erdélyi ember kezdte :

— Ha holnap megütözik a király, akkor megeshetik, hogy holnapután már gazdátlan lesz a magyar trón.

— Nem hiszem, hogy megütözzék. Meg fogja mégis várni Szapolyai seregét — vélekedett az alföldi ember.

Az erdélyi azonban más hiten volt.

— A király és az ország egy tucat nagyúr kezében van és azokról ma el lehet hinni minden gonoszságot és minden hóbortot. Azt is, hogy nekiugratják az ifjú királyt a tízszeres túlerőnek . . . Ezek az urak családi dominiummá tették Mátyás birodalmát, csalással és erőszakkal kifosztották jogaiból a nemességet . . . Ma azonban már ők is tudják, hogy ütött a végórájuk. Akár Szulejmán foglalja el az országot, akár Szapolyai szabadítja meg az országot a töröktől : első dolguk az lesz, hogy leszámoljanak az urakkal . . . Az urak Szapolyait még jobban gyűlölik, mint a pogányt és kétségbeesésükben úgy akarnak kibújni a két veszedelem között, hogy megpróbálják a lehetetlent : legyőzni

Szulejmánt Szapolyai nélkül. Ez azonban nem fog nekik sikerülni, mert hiszen bebizonyosodott már, hogy sem kormányozni, sem megvédeni nem tudják az országot... És én azt mondom: Isten óvjon minket attól, hogy Mohácsnál a király serege győzzön, mert akkor ebek prédájára vetik ősi alkotmányunkat, a fiaink pedig örök időkre nagyurak csatlósai lesznek.

— S ha a török győz, mi lesz Magyarországból? — kérdezte különös mosollyal az alföldi ember.

Az erdélyi feléje fordította becsületes ősz arcát.

— Magyarországnak semmi köze ehhez a háborúhoz. Ez a nagyurak csatavesztése. A köznemesség ma otthon ül vagy a szegedi táborban áll és nyugodtan nézi, hogyan ficázkodnak a szultán ágyúai előtt az urak. Mert csodálatosak ám a gondviselés útjai! Szulejmán a nélkül, hogy maga is tudná, a szabadságot hozza nekünk... S a szabadság bőven megéri a vért, amely Mohácsnál folyni fog. Az urak odvas kormánya össze fog roppanni és az ország megint a nemes nemzeté lesz. A töröktől sohasem féltem hazámat, mert — emlékezzetek vissza a Hunyadiak idejére! — a világ minden pogánya nem bír velünk, ha egy zászló alatt állunk. Mohács után pedig az egész nemesség Szapolyai és Verbőczy mellett fog állani. Ezért köszöntöm Mohácsot!

Az erdélyi ember, aki ilyenféle haragos beszédek már a híres hatvani országgyűlésen is mondott, most elhallgatott. De megszólalt a trencsényi magyar.

— A nagyurak ellenségei a szabadságnak, — mondta — de még dülőbb ellenségei a papok.

Ez szokatlan beszéd volt. Az alföldi ember meg is kérdezte:

— Hát te nem vagy keresztény ember ?

— Keresztény vagyok, imádom a három egy Istent, de nem hajtok térdet a papok előtt . . . A mi papjaink pedig azt kívánják tőlünk, hogy ne Istent, hanem őket imádjuk . . . Mert ők az átkozott Bál papjai, az Antikrisztus minisztránsai, az aranyborjú imádói . . . A helyett, hogy krisztusi szegénységben élnének, aranyban, selyemben páváskodnak, palotákban laknak, sok jószágokat szereznek és előljárnak a vérontásban. Mohácson is Tomori érsek a fővezér és püspökök lovagolnak a dandárok előtt . . . De immár meg vannak számlálva hatalmuk napjai ! Amit Husz János Prágában elkezdett, azt Luther Márton folytatja Némethonban. A pogány Szulejmán pedig az Úr gyomlálóvasa, amely megtisztítja a szentegyházat a kevély gasztól. Mohács után a nép el fog fordulni a pávás papoktól és akkor el fog következni a krisztusi alázatosság országa. Ha pedig szabad lesz a szentegyház, akkor örökre szabad lesz a nemzet is. Ezért köszöntöm én Mohácsot !

Elhallgatott, arca fehér volt, szeme pedig eleven parázsként izzott.

A tótsági ember merész szókimondása megoldotta az alföldi ifjú nyelvét is :

— Én is azt hiszem, a holnapi nap a magyar szabadság föltámadási ünnepe lesz, bár én mást értek szabadságon, mint ti. Én azt értem, amit a nagy Dózsa György értett, aki nekem nemes atyámfia volt . . .

Az erdélyi úr nagyon meghökkent, mikor a parasztvezér átkozott nevét hallotta, de azért nem szólt semmit. Az ifjú pedig az indulattól remegő hangon és vörös arccal beszélt tovább :

— A papok és az úrak a hatalomért tülekednek, de érsek és koldulóbarát, nádorispán és bocskoros nemes mind egytestvér, ha arról van szó, hogy guzsba kell kötözni a parasztot és ki kell szívni csontjaiból a velőt. Pedig azt mondom nektek: az igazi nemzet a parasztság, mert ő ad kenyeret az országnak. A pogány elpusztíthatja az urakat és papokat, de a népet nem tudja elpusztítani. Nem is a török a haza ellensége, hanem a nemesség. Ha megszabadultunk az uraktól, az ország a népé lesz és akkor semmiféle ellenség nem tud rajta erőt venni. Vagy nem szegény parasztok voltak azok, akikkel Hunyadi János Belgrád alatt megkergette Konstantinápoly meghódítóját, a világhíres Mohamedet? Azért hát nem is féltém hazámat Szulejmántól. Csak hadd jöjjön a török és szedje le a haza testéről a piócákat. Holnaptól fogva új arculatja lesz Magyarországnak, szebb, boldogabb, dicsőségesebb arculatja. Azért köszöntöm én Mohácsot!

Az ifjú elhallgatott és a három követ izgatott csendben lovagolt tovább. Egyikük sem értett egyet a másikkal, de igazságszerető és tisztességtudó emberek voltak és úgy érezték, a nagy sorsfordulat előestéjén nincs már értelme a szócsatának.

Nagysokára megint az erdélyi ember törte meg a hallgatást.

— Milyen nap lesz holnap? — kérdezte.

Az alföldi ember válaszolt neki:

— Szerda, augusztus huszonkilencedik napja.

— Szent Iván napja — tette hozzá a papok ellensége.

— Gyarló emberek vagyunk, — szólott megint az erdélyi — egyikünk sem tudhatja, mit hoz

Mohács és melyikünknek ad igazat, csak annyit vehetünk biztosra, hogy ezentúl jobb lesz, mint eddig volt, és azért adjunk hálát az egek Urának.

A lovak árnyéka akkor már nagyon megnyúlt, a nyugati égboltozat pedig sötétvörös fényben izzott. Mélységes, alkonyi csend borult a Duna völgyére.

A három paripa lóbáló fejfel kocogott tovább, a három magyar pedig némán lovagolt Mohács felé.

(1912.)

LAJOS KIRÁLY KINCSE

THE KIMBLE-KIMBLE

Amit most föl akarok jegyezni az utókor számára, az Szent Iván fejeztelének napján történt, esti szürkületkor, mikor is az égi felhők megrepedvén, vakító vilámlás és siketítő égzengés közepett olyan záporosőt zúdítottak a bűnös világra, amelyhez foghatót én még sohasem tapasztaltam volt.

Én, Panvinius Onufrio, aki ezt írom, akkoriban Magyarországon jártam; a mi szent és kegyelmes Kelemen urunk parancsából, aki, mint tudjuk, az átkozott eretnekek üldözésével és a csodálatraméltó inkvizíció fölmagasztalásával Péter apostol méltó utódjának mutatta magát.

Hogy miféle szolgálatom volt nekem ama kietlen és ma már nagyobbbrészt pogány kézre került birodalomban, azt nem írhatom meg, mivel az a főtisztelendő bíboros-kamarás úr által a gyónás pecsétje alatt bízott rám.

Én tehát a nagy felhőszakadás órájában harmadmagammal a dunai nádasokban lovagoltam, amelyeknek káka-kévéit félelmetesen tépdeste a szélvész. Velem volt a bihari prépost és valami Tarczay nevezetű nemes ember, aki mint a szabolcsi bandérium zászlóvivője, magával hozta az ázott máriás lobogót is.

Lovaink térdig gázolták a posványt, mi magunk azonban a lovaink fülét sem láttuk a harsogó éjszakában. A sörény fölé hajolva, süketen és vakon vitettük magunkat, amerre az állatok menni akartak. Közbe halkan imádkoztunk, mivel az üldöző pogányság a nyomunkban volt, bár a prépost úr magyar szokás szerint egyszer-másszor káromkodott is.

A tisztelendő prépost úr a régi fajta egyházi emberek közül való volt, egy bikaerejű óriás, béke idején hét ember helyett ivott, háború idején pedig kilenc helyett verekedett. Volt neki egy huszfontos vasbuzogánya, amelyet, nem tudom mi okból, prosper-nek nevezett és amellyel fogadásból egy csapásra betörte a zarándi vár vasveretű tölgyfakapuját.

Mi hárman a kevés keresztények közül valók voltunk, akik élve el tudtak menekülni a hamis hitű Ibrahim nagyvezér kegyetlen serege elől. A többiek jóformán mind ott feküdtek halva a mohácsi nagyréten, köztük a király úr, a főtisztelendő püspökök, a zászlós urak és a magyar nemesek mind.

Nevezetes és sokak előtt érthetetlen dolog, hogy a magyarok az utolsó pillanatig sem hittek hatalmuk bukásában. Mikoron a pogány már átlépte határait, az urak még mindig elkeseredetten harcoltak egymás ellen, a nádorságon tülekedtek, országgyűléseket és ellenországgyűléseket tartottak, szónoklatot mondtak a szabadságról és árulóknak nevezték egymást.

A szemük ma délben nyílt meg, mintha mély álmából ébredtek volna, midőn látták a török seregek felvonulását. A hirtelen összeszedett magyar csapatokkal szemben jól fegyvelmezett, gazdagon fölszerelt, kitűnő

tüzérséggel ellátott pogány seregek sorakoztak hadi-rendbe, rengeteg számukkal elrekesztvén a láthatárt. Ekkor már mindenki tudhatta, hogy vége Magyarországnak. Csak főtisztelendő Tomory Pál érsek úr remélte még, hogy Szent László csodát fog tenni.

Meg kell azonban engedni, hogy a magyarok vitézül vívták meg reménytelen csatájukat. Mert meghalni tudnak.

Az eső később elállott, a vágató felhők közül kibukkant a telihold és lovaink megint kemény ugaron jártak. Ekkor remélni kezdtük, az ég kegyelme talán mégis kiment minket a hamishitűek kezéből.

Egyszerre három lovas csatlakozott hozzánk. Ők is menekülő magyarok voltak, mint mondták, tornamegyei nemesek. A holdvilágban keményen a szemünk közé néztek és azt kérdezték tőlünk, nem láttuk-e Tomory Pál urat.

Midőn felvilágosítottuk őket, hogy Tomory érsek elesett a mohácsi harcon és hogy a pogány kopja-hegyére tűzte fejét, a tornaiak igen elkedvetlenedtek, mivel maguk akarták megölni Tomoryt, őt okolván a csatavesztésért. Ezek a magyarok egymást még most is jobban gyűlölték, mint az ellenséget.

A három nemes velünk maradt és mi együtt folytattuk utunkat. Később lőnyerítést hallottunk az éjszakából. Előttünk szekér haladt az úton, amelyet kopjás emberek kísértek. Nagy kurjongatással és sűrű ostorcsapásokkal biztatták előre a hámosaikat.

A szekeresek a király cseh zsoldosai közül valók voltak, akik köztudomás szerint megátalkodott eretnekek.

— Mit visztek a szekéren? — kérdezte tőlük a bihari prépost.

— Bort! — felelték mogorván a csehek és felénk fordították kopjaik hegyét.

A szekéren hordó feküdt, amelyet náddal takartak le. De így is látni lehetett, hogy erősen meg van pán-tolva és nehéz vaslakatok függnek rajta.

Társaim ekkor sugdosni kezdtek, a szemük pedig úgy világított a homályban, mint a farkasé, mikor báránybégetést hall. Azt mondták egymásnak, nem bor van a hordóban, hanem a király tábori kincstára. Lajos király ötvenezer aranyat kapott a német császártól, a pénzt magával hozta Mohácsra, ezt mindenki tudta és a csehek a nagy zűrzavarban elragadták a kincset.

A magyar urak igen méltatlankodtak, hogy a kereszténység aranya eretnekek kezére kerüljön és a prépost úr azt mondta, a gyehenna tűzére tenné magát érdemesnek, ha ilyen istentelenséget eltűrne.

Midőn erdőbe értünk, társaim hangos szóval Jézus nevét kiáltozták és megtámadták a cseheket. A prépost úr az ő prosper-botjával agyonütötte a csehek vezérét, a többiek ugyan keményen védték magukat, de aztán ők is részben elestek, részben megfutamodtak.

A magyarok közül a prépostnak és a szabolcsi embernek nem esett baja, a három tornai közül egy meghalt, kettő pedig súlyos sebbe esett, ami talán Isten büntetése volt azért, hogy elég szemérmetlenek voltak sértő szavakkal illetni és halálra keresni főtisztelendő Tomory urat, az egyház fölszentelt főpapját.

Én nem ártottam magamat a harcba, hanem mindvégig semleges maradtam, mivel én, mint a király kísé-

retéhez tartozó egyházi férfiú, jól tudtam, mi van a lelakatolt hordóban, csak hogy nem szólhattam róla semmit, lévén ez is gyónási titok.

A két sebesült tornai embert fölraktuk a hordó mellé és tovább folytattuk utunkat. A prépost és Tarczay a kocsi mellett lovagoltak, magam pedig hátul követtem őket. Az urak nem tudták, hogy én már megértem a nyelvüket és fesztelenül beszélgettek előttem.

— Mennyi jut egyikünkre?

— Huszonötezer arany.

— És a tornaiak?

— Ők betegek, — válaszolta a prépost — és a beteg embernek ne járjon az esze földi kincseken, inkább törődjék lelki üdvösségével.

— Én a magam részével meg fogom venni Báthoryék dömsödi várát, — mondta a szabolcsi ember.

A két úr azután a haza sorsáról kezdett beszélgetni és most már nem látták a jövőt annyira sötétnek.

— Bele kell nyugodnunk az Úr akaratába, — vélekedett a prépost.

— Ha életben marad a király, akkor a főurak megeszik az országot, mert Lajos úr sohasem törődött a nemes nemzettel, csakis Szapolyaiékkal.

— Így talán még visszaszerezhetjük ősi szabadságunkat.

Éjfél felé valami nagy faluba értünk. A prépost úr azt mondta, a falu a kalocsai érseké. Fölvertük az érseki udvarbírót és ő szobát nyitott nekünk, hogy meghálhassunk.

A magyar urak leemelték a király hordóját a szekérről, ekkor láttam csak, milyen rettenetes erejű em-

ber a prépost úr — és begörgették a szobába. Magam megittam egy kupa égett-bort és ledőltem aludni, a prépost és Tarczay azonban sem inni, sem aludni nem akartak, hanem közre fogták a hordót és talpig fegyverben örködtek.

Némán ültek egymással szemben, hol a hordót, hol egymást nézték, és ha egyiküknek keze a fegyverére tévedt, akkor a másik is erősebben fogta a vasat. Nem beszéltek semmit, de gondolataik némán csatáztak és azt hiszem, mindegyikük azon gondolkozott, hogy ötvenezer több, mint huszonötezer.

Hajnali kakasszóra nagy riadalom támadt a faluban. Kinéztem az ablakon és kalandos lovasok árnyékait láttam vágatni az utcán. Itt a pogány!

A házigazda berontott és biztatott, hogy meneküljünk. Ha a kertek felé szaladunk, talán még egy-utat vehetünk.

Én tüstént vele mentem, de a magyarok nem akartak tágitani a hordójuk mellől. A kertben a frissen kaszált széna alá lapulva hallottam a házban tomboló harci lármát. A prépost és cimborája keményen védekeztek a reájuk törő pogányok ellen és midőn mi később előbújtunk rejtekhelyünkről, öt tatárlovas holttestét leltük a ház küszöbén. De a jó prépost is halott volt már és a szabolcsi kedves zászlóvivő is. A hordót pedig magukkal vitték a pogányok.

A falubeliectől hallottuk, hogy a tatárok egyenesen a kincshordó nyomában jöttek. Egyik cseh vitéz vezette őket, a vitéz azok közül való volt, akiket a prépost úr az erdőben megugrasztott. Amely körülményből minden előrelátó katonaember azt a tanulságot vonhatja le, hogy a préda csak akkor végleg a mienk, ha

már egyik ellenségünk sem él és ez különösen akkor áll, ha ellenségünk afféle megátalkodott eretnek.

A tatárok azonban nem örültek sokáig a zsákmányuknak. Az érseki jobbágyok, akik már az éjszaka is, Isten tudná, miféle ördögi incselkedésre hallgatva, szorgosan fegyverkeztek, miután most észrevették, hogy a pogányok csak kevesen vannak, lest vetettek nekik, baltákkal és nyársakkal rajtuk ütöttek és miután a pogányok egy részét felkoncolták, más részét megszalasztották, a király hordóját megint visszahozták a faluba.

Éppen lóra ültem, hogy Isten nevében folytassam utamat Buda felé, midőn a tisztalak előtt fölfeszítették a hordót, hogy megosztozzanak az aranyon. Mert, mint mondák, a király pénzét a szegény nép filléreiből harácsolták az adószedők és illő, hogy a király halálával megint a szegény népé legyen az arany.

A parasztok azonban keservesen csalódtak, mert nem találtak egy fia aranyat sem, a vaspántos hordó teli volt ólomrudakkal, melyeket a szerencsétlenül járt ifjú király nagy gonddal őriztetett, elterjesztvén egy-szersmind a táborban a német császár aranyairól szóló hamis híreket, hogy ilyenképpen megnyerje zsoldosainak bizalmát és fokozza a magyarok harci kedvét.

Én, Panvinus Onufrio, mint az udvarhoz tartozó bizalmas papi ember, erről régóta tudtam, de nem beszélhettem, mivel a titkot a gyónás pecsétje alatt bízták reám.

A derék parasztok még nem is ocsudtak föl nagy meglepetésükből, midőn híre érkezett, hogy tekintélyes számú török lovasság közeledik a falu felé. A szétvert tatárok segítséget hoztak, hogy bosszút álljanak.

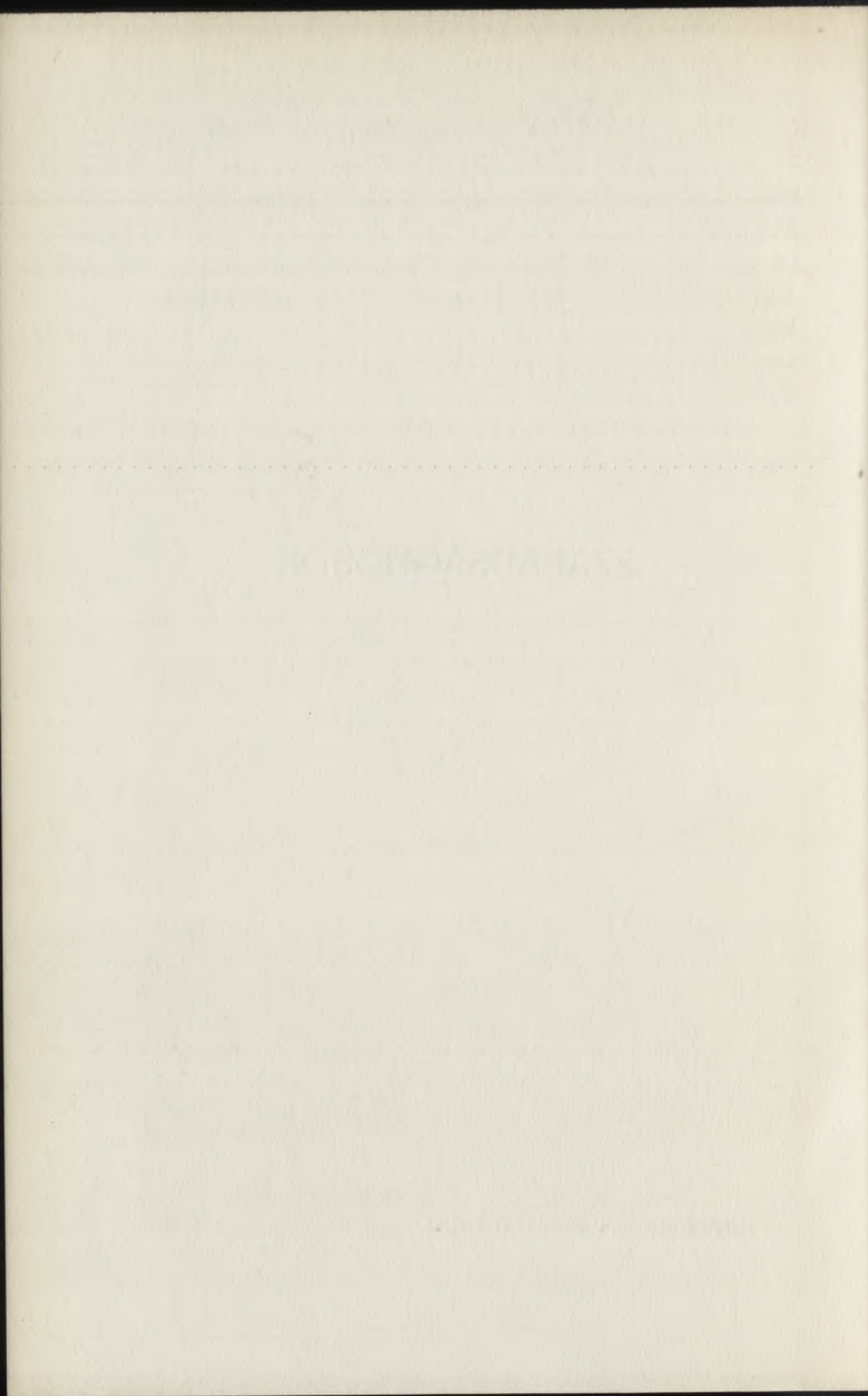
Ekkor nagy félelem fogta el a népet és mindenki sietve menekült a faluból a kopár hegyek, az erdők és a járatlan pusztaságok felé. Úgy szétröppentek az emberek, mint a fölzavart verébcsoport a szérűskertből.

Magam is sarkantyúba kaptam lovamat. És midőn később visszanéztem az elhagyott vidékre, nagy, fekete füstfelhőt láttam lebegni a síkság fölött. A pogányok fölgyújtották a falut.

Én tovább utaztam az Úr nevében és Salamon király szavaival mondtam: Vanitas vanitatum!

(1918.)

SZABADSÁGHŐSÖK

Idegen földön, hazájukból menekült szabadság-hősök ültek együtt a sötét és hideg tanyán. Mint rendesen, most is távoli országukról beszélgettek, mely gőgös zsarnok ostora alatt vérzett.

A beszélgetés igen elszomorította őket és egyikük, a szabadságharcok vitéz katonája, így szólt :

— Halljuk a deákot ! A deák mondjon valami boldos mesét, hogy felviduljunk tőle.

A deák beszélni kezdett és a többiek hallgatták.

* * *

Ampeluna városának ősrégi gót temploma előtt mindennap egy koldusleány jelent meg. Ez a leány mindenben különbözött a többi koldustól. Fiatal és szép volt, akár a májusi reggel. Kis aranykoronát viselt fején ; rongyos és foltos köntöse liliomokkal hintett drága selyemből készült. Meztelen lába oly keskeny és fehér volt, amilyen csak az igazi királyleányoké lehet.

Senki sem tudta, mi a neve és hol lakik. Mosolygó szájjal és könnyes szemmel állott a koldusok sorfalában. Ha szóltak hozzá, nem válaszolt, csak lehajtotta fejét és elpirult.

Mindenki kedvelte a bájos és alázatos koldusleányt. A polgárok bőven megajándékozták, sőt koldustársai is megosztották vele filléreiket.

A pénzzel, amit szerzett, elment a mészárosához, a pástétomsütőhöz és a borárushoz. Finom ételeket és drága bort vásárolt. Azután kiment a város kapuján és eltűnt a nagyerdő irányában. Hogy hol jár, mit csinál, azt senki sem tudta. A következő nap reggelén azonban ott állott megint a templom kapuja előtt. Mosolygó szájjal, könnyes szemmel, némán és alázatosan koldulva.

Akkoriban történt, hogy egy ampelunai deák, aki Bolognában tanult, hazakerült szülővárosába. A deák afféle csélcsap legény volt, hírhedt szoknyavadász, aki egy csinos nő mosolyát többre tartotta Platon minden bölcsességénél. Meglátta a koldusleányt a templom előtt és kalandos vére egyszerre forrni kezdett. Nem is volt nyugta, míg végére nem járt a koldusleány titkának.

Egy napon megleste a város kapuja előtt és titokban követte útjain. A leány az ampelunai nagyerdőnek vágott. A nélkül, hogy egyszer is visszanézett volna, gyorsan surrant az öreg fák között és nem is vette észre, hogy a deák nesztelen macskaléptekkel oson utána.

A koldusleány végül egy sziklabarlanghoz ért. A deák a bokrok közt kúszva, óvatosan megközelítette a barlangot. Ekkor valami képtelen dolgot látott.

A barlang lakója förtelmes óriás volt. A teste oly szörnyen puffadt volt, mint egy nagy hordó. A feje akkora, mint a dézsza. Savós színű, alattomos és kegyetlen tekintetű szeme van; a nagy szájából újjnyi hosszú fogak meredeznek elő. A szörnyeteg lomhán kuporodik a földön.

Most eléje térdepel a szép koldusleány és alázatosan felajánlja neki az ételt és a bort. Az óriás egy perc alatt mindent fölfal és lenyel. Aztán mérgesen rőfögni kezd. Látni rajta, hogy kevesli azt, amit kapott. Hogy megbékítse, a leány aranyhúrú lantot vesz elő és édes dalt énekel. Az óriás elálmosodik a zenétől, majd hortyogni kezd. A leány leteszi lantját és egy pávatollas legyezővel csendesén hűsíti a szörnyeteg arcát. Közben végtelen gyöngédséggel nézi, miközben szakadatlanul peregnek könnyei. A deák eleget látott. Most már tudta, hogy a koldusleány elátkozott királykisasszony. Visszaszaladt a városba, ott összegyűjtötte barátait és mindent elmondott nekik.

Ampelunában nagy felháborodás támadt a hír nyomán.

— Ezt nem lehet tűrni ! — kiáltozták az emberek. — Fel kell koncolni a gaz óriást, meg kell szabadítani a királyleányt. Nem járja, hogy a szegény, szép gyermek koldulva megalázza magát, csak azért, hogy egy utálatos szörnyeteget hízlaljon !

És akadtak hárman, bátor emberek, akik esküt tettek, hogy kimennek a nagyerdőbe és fegyveres kézzel megváltják a királyleányt. A három vitéz : a deák, egy híres katona és egy gazdag nemesember.

A deák kalauzolása mellett meglették a barlangot. A szörnyeteg éppen jóllakottan hortyogott, a királyleány pedig az arcát legyezte.

A szabadítók fegyveres kézzel készültek megrohanni a szörnyeteget, midőn a leány észrevette őket a bokrok között és eléjük lépve, suttogó hangon megszólította őket.

— Mit akartok itt, jó emberek ?

— Meg akarunk váltani szörnyű rabságodból, királynő! — válaszolta a deák.

A leány szeme felragyogott.

— Aki ezt megteszi, az életében mérhetetlen boldogságot, holta után örök dicsőséget nyer! — mondta.

— Mi megteesszük! — fogadkozott a három szabadító.

— Tudnotok kell, — folytatta a leány — hogy rabságomból csak szabad ember válthat meg. Szabad férfi fegyverével szemben védtelen és tehetetlen a szörnyeteg. Aki azonban közületek netán maga is rab, az fusson a helyről, mert szörnyű halállal hal meg.

— Akkor örülj a megszabadulásodnak, királynő, mert mi szabad emberek vagyunk mind a hárman! — kiáltották az ampelunabeliek.

A leány egy félénk pillantást vetett az alvó óriásra és ajkához emelte ujját.

— Biztos vagy benne, hogy szabad emberek vagytok? — kérdezte halkan. — Mert sok ember rabságban él, bár maga nem ismeri zsarnokát. Sok ember szabadnak vallja magát, bár életének titkos barlangjában egy förtelmes és örökké éhes óriást szolgál.

— Hogy érted ezt? — kérdezte zavartan a deák.

— Van ember, akinek zsarnoka az érzékiség. A koldulásnál is rútabb mesterségre vetemedik, hamisan esküszik, csal, rabol, csakhogy hizlalhassa a szörnyeteket...

E szavaknál a deák elhalványodott és hüvelyébe dugta kardját.

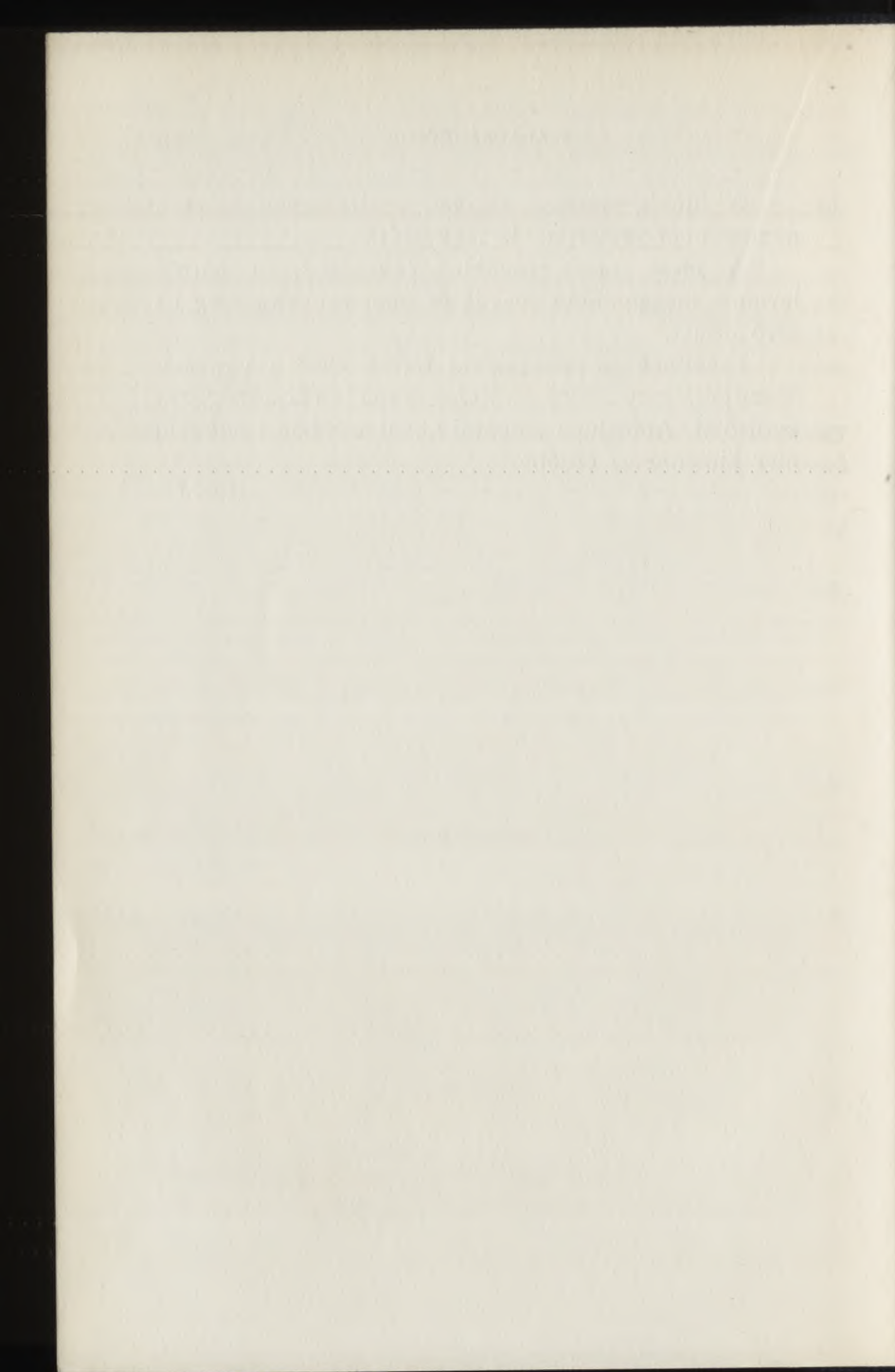
— Más ember zsarnoka a hiúsága, melynek mindent fölálldoz. A harmadiké a kincs szomja...

A hiúság szóra a katona, a kincsszomj szóra a nemesember eresztette le fegyverét.

A mese nincs tovább. Való igaz, a három levente meggondolta magát és nem támadta meg az alvó óriást.

Csendben és kedvetlenül tértek haza a városba. Mondják, hogy a szép királyleány ma is várja még szabadítóját. Ampeluna polgárai közül azonban egyik sem mer kimenni az erdőbe.

(1908.)

VÉRBOSSZÚ

U.S. 121 N

Médua alatt félholdalakú hegylánc tornyosul az albán parton. A félhold sziklaszarvai messzire benyomulnak a tengerbe, a vitorlášhajókra nézve kellemetlen szirtfokokat alkotván ; a holdhegy dereka, kétezer méteres, kopasz havas lánc formájában, széles ívben visszavonul a tengertől, helyet engedvén a rugi nagy lagunáknak.

A sekélyvizű «knéta» tulajdonképpen öntéses őserdő. Járatlan rengetegek és ingoványos tisztásain mélyvizű és erős áramlású csatornák vezetnek keresztül. A csatornákat hol hatalmas mocsártölgyekből álló sötét erdőfal, hol meg famagasságba nőtt, világoszöld nádas szegélyezi. A meredek parti sziklákon, melyek néhol váratlanul keresztül fehérlenek a sötét rengetegen, gyér túlevelű bokrok nőnek. Erős gyantaillatuk a forró napfényben összevegyül a laguna sós kagylószagával.

Ez a vidék az ég madarainak igazi hazája. A szalonkák, szárcsák, vadludak, bűvárok és kanalas gémek megszámlálhatatlan nemzetségei fészkelnek a nádasokban. Az alkonyi fényben néma rajokban vonulnak a vadhattyúk, közbe pelikáncsapatok cikáznak, esetlen nagy fejükkel és libegő röptükkel az özönvíz előtti szárnyas gyíkokra emlékeztetvén. Távoli vidékekről

olykor bíborostollú, furulyaszavú ismeretlen madarak vetődnek ide.

A holdhegy derekától sziklás kis félsziget nyúlik a lagunába. A fehér szikla meredek ormán ősrégi torony áll. Fölfelé keskenyedő három emeletével, melyre omladozó kölépcső vezet föl kívülről, az ó-testamentom bábeli tornyára emlékeztet, úgy, ahogyan az régi képeken látható. Ez az épület valamikor, talán a római időkben, midőn az iszapos knéta helyén még zöld tengervíz hullámozott, világítótorony volt. Lapos tetején éjjelenként hatalmas tűzmáglya lobogott, messzire tükröződő fényével utat mutatván az illyriai vitorlás gályáknak.

A keresztény idők óta a hatalmas torony a nemes albán vérből való Hulon-Rug-nemzetség családi fészke. Ők mindenkor azt állították és ezt hajlandók voltak fegyverrel a kezükben is bizonyítani, hogy Rug várát az egész lagunával együtt őseiknek a törökölő nagy Szkándér bég ajándékozta, akinek nemzetségével egyébként rokonságot tartottak.

A kilencvenes évek elején a Hulon-Rug-család feje Izsák volt. A híres-nevezetes Bib-Doda vajdával együtt ők ketten voltak akkoriban a katolikus miriditák elismert vezérei. Tudnivaló dolog, hogy a hajdan rettegett hírű skipetár-törzsek közül csak a miriditák őrizték meg katolikus hitükkel együtt harci erényeiket. A gégek nagyrésze, hogy megtarthassa földbirtokát, mohamedánná lett. Róluk már beszélni sem érdemes. A toszkák nagyrészből gyászos eretnekségben leledzenek és görög hitet vallanak. Meg is verte őket Kasztrióta szelleme, mert ma éppúgy túrják a földet, akár a moszlimok és éppúgy kupeckodnak a kikötőkben, akár a gö-

rögök. A miriditák azonban ma is a régi szabad skipe-tárok még. Bár név szerint a porta alattvalói, a valóság-ban a konstantinápolyi padisah sohasem volt úr a miridita hegyek közt. Vállaik ma is szűzek még minden-féle adótehertől. Akkor katonáskodnak, amikor kedvük tartja és azt követik harcba, kit vezérükül választottak. Törzseik a skutarii válitól függetlenül igazgatják ma-gukat és ha egyik miridita a vérbosszú nyomán embert öl, abba semmi beleszólása a főkormányzónak, aki csak a moszlimok fölött bíraskodik.

A kilencvenes években a miriditák egyszerre el-vesztették mind a két vezérüket. A szultán basává és kegyelmes úrrá nevezte ki Bib-Dodát, egyszersmind meghívta magához sztambuli palotájába, barátságos látogatásra. A hiú vajda hitt a pogány vendégjog szent-ségében és a Boszporuszra ment. Vesztére ment, mert azóta se látta viszont a miridita havasokat. A nagy-úr ma is fogva tartja túszként.

A másik nagy skipetárt, Hulon Izsákot agyonlőtte a félszemű Halil. Ennek a gyászos, de mindenképpen tiszteletreméltó emberölésnek tulajdonképpen az átko-zott dohánypalánta volt az oka. A szultán ugyanis min-den dohányját eladta a frankoknak és azóta a fényes porta birodalmában csak az idegenek méregdrága dohá-nyát szabad szívni. (Ezt a gyalázatot dohánymonopó-liumnak nevezik !) Midőn Albániában is be akarták hozni a furcsa és megalázó dohánydivatot, a skipetár vajdák szörnyen felizgultak és tanácskozásra gyülekeztek Prizrendbe. A miriditák közül csak a félszemű Halil kardoskodott a szultán joga mellett. (Ő tudta, hogy miért tette.) Hulon ekkor gyávának nevezte a fél-szeműt, mire az a lagunába vezető úton megleste elle-

nesét és winchesterjével szíven lötte. Ez törzsének szent törvényei szerint nemcsak joga, de kötelessége is volt, mert ha vérontás nélkül magán hagyja száradni a gyávaság vádját, akkor nem mutathatja magát többé tisztességes emberek társaságában. Viszont Hulon nemzetségének és vérbeli barátjainak most már joguk van hozzá, hogy ott löjék le akár Halilt, akár családjának bármely férfitagját, ahol éppen puskacső elé kaphatják. Mert az az igazság, hogy a kiontott férfitért vérrel kell megbosszulni.

Meg kell jegyezni, hogy a prizrendi gyülekezet egy hihetetlenül goromba táviratot küldött a konstantinápolyi nagyvezérnek, minek következtében a Fényes porta bölcsesége úgy döntött, hogy a dohánymonopólium csak a görögkeletiek és mohamedánok által lakott déli járásokban hozandó be, míg a Durazzótól északnak tanyázó katolikus skipetárok a jövőben is olyan dohányt füstöljenek, amilyen nekik tetszik.

Hulon Izsák halálát nem bosszulta meg senki, mivel a nemzetségnek akkoriban csak egy férfitagja élt, ifjú Izsák, a meggyilkoltnak tízesztendő fia.

Ifjú Izsák egyébként sem volt valami nagyrahívott gyerek. Sete-suta, vézna, zárkózott gyerkőc volt. Ha édesapja évődve a szeme elé tartotta korállal kirakott pisztolyát, a fiú nem kapkodott utána, mint más gyerek szokta, hanem pityeregve bújt édesanyja ölébe. Szívesebben halászgatott, bogarászott a knétában, együgyű módon dúdolgatva, vagy pedig elment ministrálni a gójai barátok templomába.

— Ebből se lesz tisztességes skipetár! — mondta komor arccal az öreg Izsák.

A vajda halála után a gójai perjel, aki szegről-

végről atyafia is volt Hulonnak, eljött Rug várába és rávette a kisírt szemű özvegyasszonyt, hogy adja barát-nak ifjú Izsákot. Ez az ügyefogyott gyerek nem arra való, hogy egyszer majd fölvegye a harcot a hatalmas Halil-nemzetséggel. Ha a félszemű nem is tenné el láb alól (amit pedig okosságból hamarosan meg fog cselekedni), akkor is megvetett ember lesz Izsák a miriditák között, mivel nem tudja megbosszulni édesapja véré-t. Ha azonban beáll barátnak, akkor békén élhet, édesanyja pedig minden birtokával együtt a monostor védelme alá kerül. Mert annyi esze van a skipetárnak is, hogy papokkal nem kötekedik. — Az özvegyasszony fölismerte a szent férfiú szavaiban a bölcseséget és odaadta fiát.

Öt esztendeig aztán ifjú Izsák úgy készült jövőendő szent hivatására, hogy a barátok kecskéit őrizte, fát aprított és vizet hordott a kolostor konyhájába. A kecskék többnyire a Rug-hegyen legelésztek, a fát pedig a knéta erdejében vágták, mert a papok Hulon fiával együtt félig-meddig a magukénak tekintették Hulon birtokát is.

Az ötödik esztendő elmultával elérkezett ideje annak, hogy Izsákot felavassák noviciusnak. Mielőtt a nevezetes szertartáson általesett volna, a perjel két-napi szabadságot adott neki és hazaküldte a lagunába, hogy búcsúzzék el annak rendje-módja szerint édesanyjától és Mila hugától. Mert ezentúl megszakad közöttük a rokoni kötelék és Izsák egyetlen rokona Szent Ferenc lesz.

Izsák tehát megjelent Rug várában. Hosszú, sovány, sötétképzű és szófukar legény lett belőle. A szőr-csuha, melyet erre az alkalomra ráadott a perjel, úgy

lengett csontos vállán, mint szélcsendben a vitorla az árboc körül. Szó nélkül lépett be a földszintes nagy toronyszobába, mely konyhaként és egyszersmind nap-pali szobaként is szolgált. Ez a szoba kerek volt és óriás nagy. Gyér világítását a hatalmas kőfalakba vájt keskeny réseken át kapta. A tűzhely füstje ott húzódott ki, ahol éppen tudott; bórás időben a déli ablakokon, sirokkónál az északiakon. A mennyezet fekete gerendáin ott száradtak még az öreg Hulon által elejtett vad-disznók bőrei. A falakat megsárgult szarvas- és farkas-koponyák ékesítették.

Izsák egész úton főleg a feketekávénak örült, melyet otthon kapni fog. Nagyon szerette a kávé, de a barátok nem igen adtak neki.

Az érkezőt Mila huga fogadta. Az elmúlt esztendőben gömbölyű tagú, fényes szemű hajadon lett a kis-leányból. Cicomás ruháján és a füle mellé tűzött virágon meglátszott, hogy Mila már érkezettnek látta az időt, hogy többé ne a cselédet, hanem őt küldjék vízért a bolenai kúthoz.

Izsák köszönés helyett valamit morgott, aztán tüstént leült a kecskelábú asztal mellé és így szólt:

— Feketekávé és dohányt adj!

Mila azonban meg sem mozdult, csak begyesen mondta:

— Szólítsd a szolgálót!

A legény összenőtt szemöldökei alól egy értelmetlen pillantást vetett hugára.

— Mért nem szolgálsz te ki — kérdezte hosszú gondolkodás után. — Hát nem vagy-e te leány és nem vagyok-e én legény a háznál?

— Legény az, aki fegyvert visel — szájaskodott Mila. — Te nem vagy legény, csak kolduló barát.

Azzal kényes léptekkel fölmászott az emeleti lajtorján az asszonyházba. Odafenn még dalolni is kezdett, amit nyilván bátyja iránt érzett kicsinylésből tett.

Izsák magára maradt és nem tudta, mihez kezdjen. A tisztesség azt követelte volna, hogy most derekasan elpáholja a hugát. Való igaz azonban, hogy nem igen mert belekötni a körmös vadmacskába. Várta tehát a szolgálót, de a szolgáló nem jött, édesanyja sem mutatkozott és így a legény szíven lassanként nagy keserőség vett erőt. Fel-alá ödöngött a konyhában, végül odalépett a nagy tölgyfaládaéhoz, mely édesapja gazdátlaná lett fekvőhelye mellett állott és kinyitotta nehéz födelét. Ott voltak a fegyverek, melyeket édesanyja, mint a ház féltett kincseit, nagy gonddal szokott tisztogatni. Az öreg Hulon mauser-puskája (annak idején húsz óriás tölgyfa árába került), a kézománcos browning, a borotvaélű jatagán, korállal meg türkizzel kirakott, ezüstnyelű öldöklő szerszámok, rég elporlott ősök fegyverei. Egész övre való újtöltésű golyós patrón is volt a ládában ; ezeket az özvegyasszony készítette, minden éjjeli eshetőségre számítván. A ládában voltak az öreg Izsák díszes ruhái is, a fehér köpönyeg, a megsárgult patyolat-fusztanella s az aranypaszomántos bársony-ujjas. Az ujjas baloldalán perzselt szélű, kerek kis lyuk látszott : Halil golyójának nyoma. Miközben Izsák a cifra holmit nézte, mely oly izgatóan virított és ragyogott a fakó környezetben, furcsa ötlete támadt. Jó volna talán, ha független életének utolsó napjait arra használná, hogy megpróbálna vadászgatni a lagunában. Talán lőhetne egy pelikánt, vagy ha jó

szerencsége akad, vaddisznót. Akkor elhinné Mila és elhinnék a többiek is, hogy ő is tudna bánni a fegyverrel, ha akarna. Csakhogy ő nem akart skipetár lenni, mivel neki szent hivatása nagyon, miként a perjel szokta mondani.

Karjára vette a mausert, meg a patrónos övet és lopva elhagyta a házat. Mila huga utánanézett az emelet-ről és nevetve kiáltott rá :

— Hová, te bolond ? Vigyázz, még kárt teszesz magadban !

Izsák nem válaszolt, hanem sötét arccal belerúgta a parton fekvő lélekvesztőt a vízbe, maga is beleugrott, felkapta a hosszú csáklyát és dühösen kezdte a ladikot az erdő felé taszítgatni. Most már megfogadta a maga makacs miridita fejében, hogy nem jön haza vaddisznó nélkül, bár egy hétig kellene is a lagunát gázolnia.

Alkonyatig bolyongott a jólismert csatornákban. Apróvadnál egyebet azonban nem vert fel. Akkor egy kócsagpárt látott keringeni a feje fölött. Három golyót is röpített utánuk. Közbe majd a vízbe fordult, de a madarak föl se vették lövéseit.

Mikor feljött a hold, Izsák otthagya a ladikját, belevette magát az erdőbe és ott aludt egy bokorban. Hajnalban olyan éhesen ébredt, mint a farkas, de azért nem ment haza, hanem folytatta a vadászatot. Dél-felé fölvert és megsebezett egy őzet, de az elvitte a golyót. A kimerültségtől tántorogva, bösz haraggal a szívében, folytatta csatangelését.

A nap még elég magasan állott az égen, mikor emberi hangok ütötték meg fülét. Most vette csak észre, hogy a Bolenából Gójába vezető út szélére jutott. Bolena felől néhány asszony jött, egyikük egy boros

tömlőkkel megrakott öszvért vezetett. Izsák elhatározta, hogy Szent Ferenc nevében ennivalót fog tőlük kérni; hogy azonban ki ne nevéssék a puskás koldulóbarátot, előbb elrejtette fegyvereit a bokrok közé.

A bolenai asszonyok rája köszöntötték a Dícsértesséket.

— Hová mentek? — kérdezte Izsák.

— A kolostorba megyünk, ajándékbor vizünk a barátoknak.

— Ki küldi a bort? — kérdezte tovább Izsák, csakhogy mondjon még valamit.

— A félszemű Halil vajda. Mi az ő házanépe vagyunk. Az úr maga is jön a sarkunkban, mert ma meg fog gyónni, holnap meg fog áldozni a kolostorban.

Az asszonyok ezzel útjukra tértek. A legény meg egyszerre megfélemedezett minden inségéről. Halil jön, a híres, a nagy Halil! Talán egyedül jön, talán fegyvertelenül! Ha ő most meg merné tenni azt, amit tennie kellene, ó, az fölérne ezer vadkan, fölérne tízezer pelikán elejtésével!

A bokrok közé surrant és mikor a fegyvere után nyúlt, keze remegett, foga vacogott. Nem, ő sohasem fogja megtenni!

Az úton patkócsattogás hallatszott. Kényelmes, lassú ügetéssel magányos lovas közeledett. Izsák messziről fölismerhette Halilt a fehér kötésről, melyet vak félszemén viselt. Szép, rokonszenves arcú és tiszteletet parancsoló öreg volt. Oly délcegen ült nyergében, akár harminc esztendővel ezelőtt. Fehér skipetárfezét a nyakába vágva viselte; búzavirágszínű bársonymellényén ezüstpaszománt fénylett; bőrancú, hófehér ingújja lecsüngött a kengyeléig. A winchesterje

a jobbában volt, a fegyver agyát a térdének támasztotta.

Most fölemelte szép, büszke fejét és figyelmesen körültekintett. Fényes félszeme egy másodpercig megpihent a bokron, mely mögött Izsák lappangott visszafojtott lélekzettel. Az öreg aztán nagyot ásított, a nyerge mellé akasztotta puskáját, karjára vette a kantárszárat és cigarettát kezdett sodorni.

Izsák e pillanatban óvatosan fölemelte fegyvere csövét. Az öreg ezüsthímzésű mellényét vette célba. Tudta, hogy lőnie kellene, de azt is tudta, hogy sohasem lesz annyi ereje, hogy elsüsse fegyverét. Tulajdonképpen nem is érzett semmi gyűlöletet az öreg iránt. Inkább félelmet és csodálatot. És valami csodálatos, izgató vadászlázt, minőt egy páratlanul pompás, nemes vad láttára érez a puskás ember. Míg célzott, egy pillanatra megjelent előtte a monostor bolt-hajtásos nagy folyosójának hívogató képe. Jó volna, ha most eldobná magától a puskát, szaladva menekülne oda és soha többet ki nem jönne onnan...

Halil e percben hirtelen megrándult nyergében. Valami neszt hallhatott, vagy valami csillogást láthatott a bokrok közt. Egy villámgyors mozdulattal a winchesterje után kapott. Mielőtt azonban fölemelhette volna fegyverét, már elcsattant Izsák lövése.

Vékony, kék füstsáv emelkedett a lomb fölé. Halil paripája gazdátlanul állott az úton és csodálkozva fordította fejét ura felé, aki hosszában a forró köveken feküdt, félkezével a földre támaszkodva, másik kezével az övében lévő revolver agyát rángatva. Arcán nem a félelem, hanem a gőg és a megvetés kifejezése ült. Izsák újból lőtt és az öreg most már lassan leeresztette

szép ősz fejét a porba és szétterjesztette remegő két kezét.

Az asszonyok, akik az öszvért vezették, siránkozva állottak az úton, de közelebb jönni nem mertek. Izsák ekkor hirtelen kilépett a bokrok közül és az izgalomtól üvöltő hangon kiáltotta :

— Én Izsák vagyok, a megölt Hulon-Rug fia !

Azzal rohanó léptekkel eltűnt az erdőben.

Alkonyatig valahol a lagunákban lappangott, azután mégis csak hazakerült. Édesanyja sápadt arccal és néma ajakkal fogadta. Kétszer megcsókolta a fiát, ami egyébként nem volt szokása. A szolgálóleány pedig le nem vette róla lelkesen lángoló szemét. Ezekből a jelekből meggyőződhetett a legény, hogy az asszonyok már hallottak valamit.

— Éhes lehetsz, fiam, — mondta később az özvegyasszony, — ülj le édesapád helyére az asztalfőre !

Még bort is hoztak neki. A szolgáló alázatos mosollyal forgolódott körülötte.

— Igyál, uram ! — suttogta. — Egészségedre váljék, uram !

Pedig azelőtt egyszerűen csak Izsáknak szokta szólítani.

Késő éjjel még vendégek érkeztek a házhoz. A gójai perjel és öt bolenai skipetár. Az asszonyok ekkor felvonultak a felső házba, mert nem illő, hogy asszonyszemély legyen a szobában, hol férfiak tanácskoznak.

— Fiam, — mondta a nagyszakállú perjel — én nem hibáztatlak azért, amit cselekedtél, mert meg vagyon írva, hogy a legigazibb életű is hétszer vétkezik

napjában és a skipetár-vér nem válik vízzé. Be fogod azonban látni, hogy a mi csöndes kolostorunk most már nem neked való hely. Maradj őseid házában, véd meg asszonyaidat és birtokaidat és légy méltó fia a nagy Hulon Izsáknak.

A fiú kezét csókolt a szent férfiúnak, aki megáldotta, mondván :

— A jövő héten gyere el hozzám gyónni... Majd írok az antivári érseknek, hogy oldozzon fel nagy bűnöd alól, miként annakidején feloldotta Halilt is, mikor az megölte apádat...

Az öreg pap, ha nem is helyeselhetette a véres tettet, mégis csak büszke volt ifjú rokonára.

A bolenai emberek, kik mindannyian ellenségei voltak Halil nemzetségének, azért jöttek oly sietve, hogy két törzs nevében vérszövetséget ajánljanak Izsáknak.

A szomszédos skipetár-falvakban néhány óra múlva már híre futott Halil halálának és minden miridita tisztelettel és rokonszenvvel beszélt az ifjúról, aki elejtette a hatalmas vajdát. A közvéleménynek egyik vendég kifejezést is adott, mondván :

— Jó volna, ha a jövő héten meglátogatnád velünk a skutarii nagyurakat. Biztos vagyok benne, hogy nagy örömet szereznel nekik.

A másik meg így szólt :

— Idejövet találkoztam a sváb konzullal. Azt mondta, egy szép manlicher-karabélyt ajándékozna neked, ha meghívnád vadászni a lagunákba. (Megjegyzendő, Halil az olasz párt híve volt.)

Izsák masztikával és kávéval akart kedveskedni vendégeinek és lehívta a szolgálót. A leány éppen eléje

készült tenni a kávé, midőn Mila hirtelen elé ugrott, kivette kezéből a csészét és alázatosan így szólt :

— Úgy való, hogy én szolgáljam ki a ház urát !
De ekkor közbelépett Izsák édesanyja.

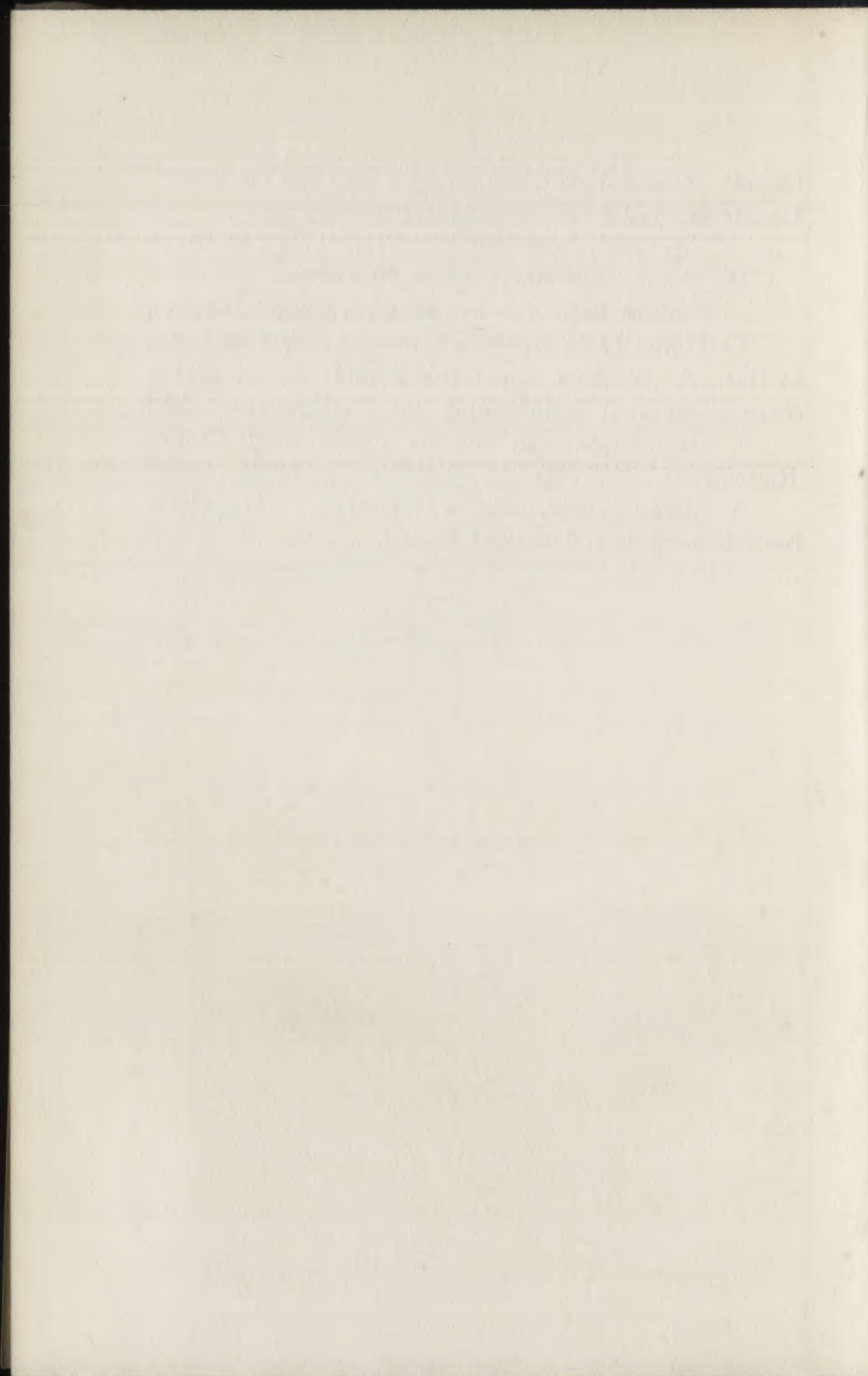
— Nem te, hanem én ! — mondta komoly hangon.

És Hulon Izsák özvegye a maga kezével szolgálta ki fiát. A jelenlévő skipetárok komoly arccal néztek össze és egyik, a legidősebbik, kissé ellágyulva szólt :

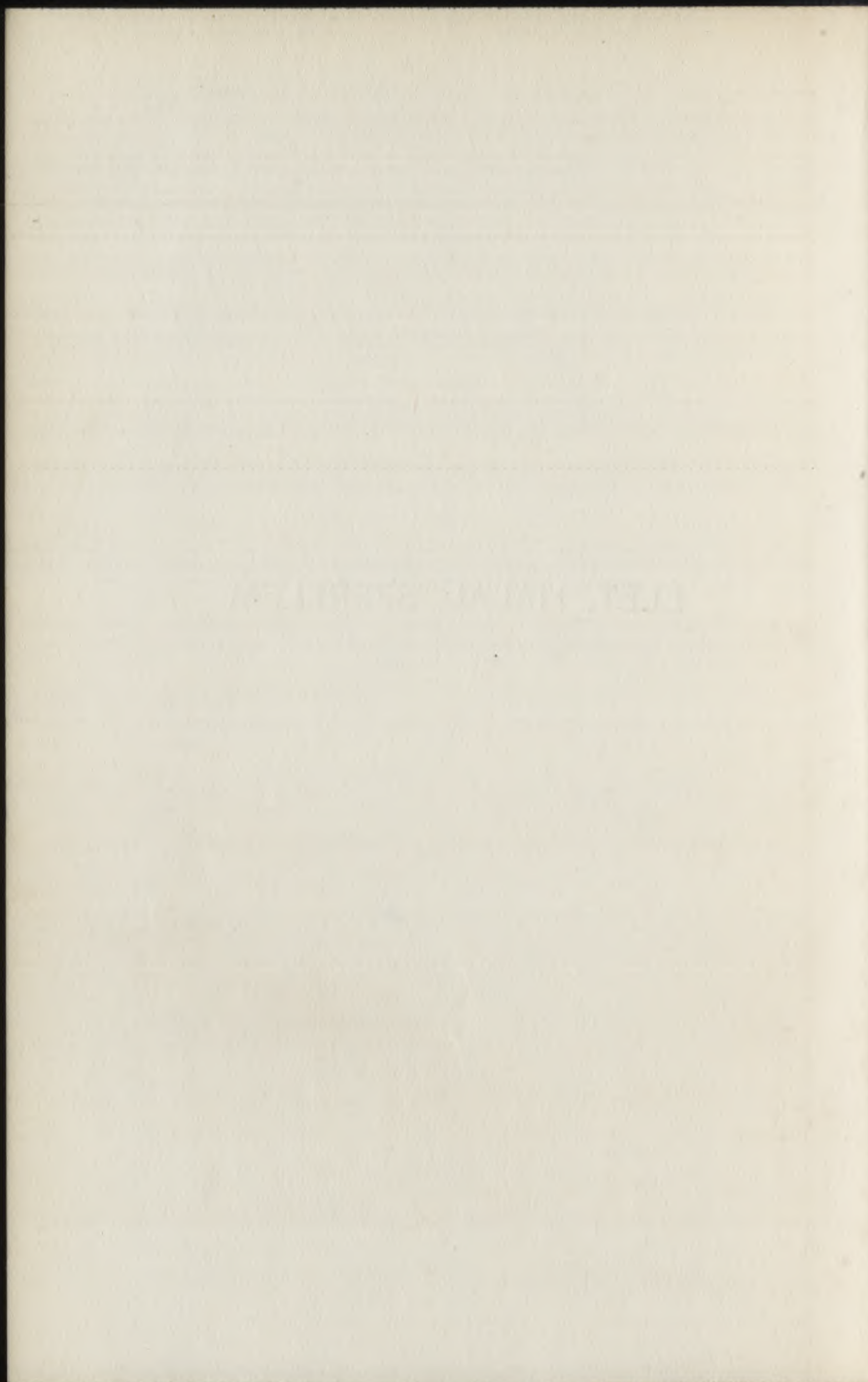
— Örömnapja van ma az égben öreg Hulon-Rugnak !

A perjel pedig, akinek tetszett a kegyeletes beszéd, helyeslően bólintott fejével.

(1907.)

ÉLET, HALÁL, SZERELEM

Az Állatok apja ágyban feküdt, nefelejtseké steppelt paplan alatt, és egy vastag német könyvből olvasott. A Buddenbrook-család tanulságos és terjedelmes története volt.

A haja hófehér, az arca sötétbarna volt, mint a kiszívott tajtékpipa. Valami vén vadásznak vagy tengerésznek nézhette volna az ember, pedig pap volt.

Az Állatok apja nevet a báhr-el-gházai négerektől kapta, akik közt harminc évig élt mint hittérítő. Ebben a névben benne volt a feketék elismerése, amiért a felebaráti szeretetét nagyszívűen kiterjesztette a kutyákra és csacsikra is.

A hittérítő harminc éve nem látta már Európát. Úgy tudta, hogy nem veszített vele sokat. Nemrégiben azonban a katolikus és az anglikán missziók közt fölmerült surlódások dolgában Rómába citálták. Mielőtt megint hazament volna Afrikába, egypár napra ellátogatott Budapestre, a fivéréhez. Az Állatok apja ugyanis magyar ember volt, Tureczky atyának hívták.

Tehát a Buddenbrook-család históriáját olvasta, fogatékos német tudással, de vas kitartással. Pont tíz óra volt, midőn megint az történt vele, ami hét nap óta minden este: a betűk elvesztették külön egyéniségüket, egymásba folytak, úgyhogy fekete kígyó lett

belőlük. A kígyó szelíden hullámozott a papíron, balról jobb felé. Tureczky atya már tudta, mit jelent ez : most sürgősen el kell oltani a lámpát, mert ha ő egyszer elalszik, tőle ugyan reggelig éghet.

De ekkor váratlan dolog történt. A betűkígyó abbahagyta a hullámtáncot, hirtelen gombolyaggá csavarodott és eszeveszetten forogni kezdett önmaga körül.

Tureczky atya felriadt félálmból, — mi ez ? ! Odakünn böszülten visított a villamos csengő. Egy pillanatig azt hitte, a dinka-négerek megtámadták a telepet, hogy elhajtsák a teheneket, de azután észbekapott : ő most Budapesten van, egy múzeum-körúti ház harmadik emeletén, Tureczky tábornok lakásán.

Megismerte a házmester hangját, az künn recsegett az előszobában.

— A főtisztelendő úr legyen szíves és siessen le a második emeletre, mert egy nő megmérgezte magát.

A házmester úgy tudta, a főtisztelendő úr orvosdoktor is.

Az Állatok apja magára kapta a ruháját és ment. Ha hívták, akkor mindig ment. Az orvosi praxisa ugyan inkább csak állatorvosi volt, de a mérgekhez értett, kiváltképpen a kígyó- és nyílmérgekhez.

A második emeleten dült arcú, éltesebb úriaszszony várta. Kövér hölgy volt, — Tureczky atya a gazda gyakorlott szemével úgy száztíz kilóra becsülte — az orra vörös volt a sírástól — és hegyes ; ha fiatalabb lett volna, fitosnak mondták volna.

— Hol a beteg ? — kérdezte a páter.

— Benn van a szobájában. Még nem vette be a mérget, de nála van.

Még nem vette be? Lám, ezek okos emberek, akkor hívják a doktort, mikor a beteg még egészséges. Ilyenkor könnyebb is segíteni.

Selyemernyős lámpa fénye mellett jószagú, puha női fészekben találta magát. A kerevetről fiatal nő nézett vele farkasszemet.

— Iduska leányom! — mutatta be szipogva a kövér hölgy.

Iduska kurtára vágott, kondor hajával és hosszú selyempilláival olyan volt, mint egy görög pásztorfiú Ida hegyéről. A pátert nem lepte meg sem a fiús hajviselete, sem a fiús pongyolája; aki harminc esztendeig élt vadak közt, azt nem lehet női negligsékkal meglepni. Valami azonban mégis megdöbbenetette: a pásztorfiú-orra. Ez a merész, finom és szeszélyes orr valamire, vagy inkább valakire emlékeztette; valakire, akire Tureczky atya harminc esztendő óta nem gondolt.

A mama tudhatta, hogy a fiataloknak általában több bizalmuk van minden jött-ment idegenhez, mint a saját szüleikhez, mert magukra hagyta őket.

— Kicsoda ön, kérem? — kérdezte Idus.

— Egy vén doktor, akit a házmester húzott ki az ágyból.

— És mit akar itt, kérem?

— Segíteni szeretnék önön, ha lehetne.

— Én nem vagyok beteg.

— Elmult éjjel nem aludt és most is ideges, ... ha nem volna jónevelésű fiatal hölgy, mindjárt a fejéhez vágná azt a csészét.

A pásztorfiú a tíz rózsás körmével hirtelen bekapott a kondor hajába, — a következő pillanatban már megbánta ezt a fegyelmetlen mozdulatát.

— Szeretnék öntől valamit kérdezni — szólt a páter és mély orgonahangja csudaszéliden zengett.

Hosszú szünet. Azután :

— Hát tessék kérdezni.

Valami nagyszerű adománya volt Tureczky atyának, hogy az emberek, de főleg a nők, első látásra megbíztak benne. De nemcsak az emberek. Egyszer egy kis makit hoztak neki az erdőből, az két napig mindig sírt, de mikor aztán szabad választást engedtek neki az őserdő és a páter cellája között, a páterre szavazott.

— Tehát tessék kérdezni !

S ő kérdezett :

— Megéri az az úr, hogy maga meghaljon érte ?

— Az az úr ? — Idus arca vérvörös lett. — Hát honnan tudja ?

— Mért gondolna különben a halálra ? Nem hiném, hogy kártyaadósságai volnának.

Iduska ekkor minden bevezetés és átmenet nélkül elkezdett keservesen sírni.

Nem baj ! — gondolta magában a páter. — Első nap a maki is sírt !

— Hát igen ... bánom is én ... gondoljon amit akar, — de én nem tudok így élni !

— A vőlegénye az illető ? — kérdezte az Állatok apja.

— Nem, nem. Gyermekkori barátom. Mi szomszédok voltunk Gömörben. Szerelemről nem volt szó közöttünk, de én kislánykorom óta magától értetődőnek találtam, hogy egyszer majd a felesége leszek.

— De közbejött valaki ! Ki jött közbe ?

— Maglódi Magda. Biztosan hallott róla, hiszen nagyon híres színésznő.

— Nem hallottam még a nevét, de az nem bizonyít ellene. Kissé elmaradtam a kortól. Két hónappal ezelőtt még azt hittem, Angolországban még mindig Viktória királynő uralkodik. De folytassa, kérem! Hogy hívják azt az urat?

— Malata Árpád!

— S ő beleszeretett a művésznőbe?

— Nem, — a rosszabbik eset következett be: a művésznő szeretett bele Árpádba. Tudnia kell, hogy Maglódi Magda nagyon szép, nagyon eszes és nagyon gonosz nő, Árpád pedig hiú, hiszen férfi.

— Szép ember?

— Nagyon tetszik a nőknek. Azt hiszem, ahány híres asszony és leány van Budapesten, az mind Malatával álmodik.

— És mikor tört ki a krízis?

— Ma délben. Azt akartam, hogy maradjon nálunk ebéden, de ő Maglódi Magdához ígérkezett. Megmondtam neki, hogy meghalok, ha elmegy — ő nevetett és elment. Mert szíve, az nincs.

— És ezt persze nem lehet túlélni?

— Ne higye, főtisztelendő úr, hogy engem a sértett hiúság bolondított meg. Én azért akarok meghalni, mert nem lehet élnem. Mindent meggondoltam. Én az egész életemet úgy rendeztem, hogy Árpádnak juttatom benne a főszerepet. Hű és alázatos felesége akartam lenni. Ő nem vállalja, tehát megbuktam; vége a komédiának.

Tureczky atya az óráját nézte.

— Én most aludni megyek. Magának pedig ajánlom, halassa el a továbbiakat huszonnégy órával.

— Huszonnégy órával?

— Addig rendbe fog jönni minden és maga nevetni fog a mostani kétségbeesésén.

— Mi az, hogy rendbe fog jönni ?

— Árpád úr visszatér magához.

— Visszatér ? Komolyan hiszi ?

— Van egy tervem. Olyan egyszerű, hogy nem is merem elmondani.

Idus kissé gondolkozott. A szeme megint nedves lett.

— Várni fogok huszonnégy órát — mondta szelíden.

Odakünn az előszobában lesben feküdt a mama. Nem kérdezett azonban semmit és ebből arra lehetne következtetni, hogy az ajtón hallgatódzott.

A páter most úgy találta, hogy az idahegyi pástorfiú határozottan hasonlít a száztízkilós hölgyhöz és ez a fölfedezés kissé elkedvetlenítette.

Másnap Maglódi Magdánál tisztelgett. Mért ne ment volna oda, mikor beszéde volt vele ? Ő egyszer egy kis néger poronty kedvéért bemászott a gorói kígyóbarlangba is. Miután előzetesen bejelentette a látogatását, a művésznő megtehetette előkészületeit. Sejtelme sem volt arról, mit akar tőle az idegen pap, de «a lelkész látogatása a színésznő lakásán» olyan művészi motívum volt, amely fölkelte egész ambícióját. Természetesen apáca szabású, sötét ruhát és szelíd, kisleányosan tiszta modort öltött magára. «Atyám»-nak szólította Tureczkyt.

Józan nappali világítás mellett Maglódi Magda nem festett olyan jól, mint esti lámpafény mellett. Gyér haja, túlerélyes orra és rücskös arcbőre volt. A budapestiek fantáziájában azonban úgy élt, mint

a szépség démona, és ezer pesti leány odaadta volna az üdvösségét, ha Maglódi Magda lehetett volna. Turczky páter ezt meg tudta érteni. Ő már mindent meg tudott érteni. A vádai nők hegyesre reszelik és feketére festik a fogukat, hogy szépek legyenek, a darfuriak pedig facöveket húznak át az orrukon. Mindez csak divat. Az emberevés is divat.

A páter ezúttal is szarván fogta a bikát. Elmondta a művésznőnek mindazt, amit az «Idus contra Árpád»-esetről tudott. A módszere nem is volt olyan együgyű, mint hinné az ember ; sokan vannak, akiket az őszinteség lefegyverez és megveszteget. Különösen olyanok, akik nem szokták meg az őszinteséget. Magda paprikavörös lett, nem a szégyenkezéstől, hanem a méregtől. Hogy ő szerelmes Malata Árpádba ? !

Azt mondta :

— Köszönöm, atyám, az őszinteségét. Én is őszinte leszek — úgy-e ? — és kijelentem, hogy azt az urat, ha még egyszer ide mer jönni, ki fogom röptíteni, — úgy-e ? — hogy a lába sem éri a földet.

Beszéd közben gyakran mondta, hogy *úgy-e?* — és lehetően olyan helyen, ahol legkevesebb értelme volt.

— Hát nagyságod nem szereti Malata Árpádot ? — kérdezte a páter nagystílű, de tudatos naivitással.

— Én azt a vidéki gavallért ? Az utolsó kóristaleány is kinevetne érte. Malata Árpádnak hívják, de ő gömöriesen Málátá Arpad-nak mondja a nevét. De lássa — folytatta a művésznő — ez nekem megérdemelt büntetésem ! Gyáva vagyok, — úgy-e ? — nem bírom magamban és mindig azt hiszem, kell valamit tennem a népszerűségért. És eltűröm, hogy efféle emberek blokád alatt tartsák a házamat. El-

szívják a cigarettáimat, megisszák a likőrömet, elijesztek mellőlem a komoly embereket, halálra untatnak engem — úgy-e ? — és végül még kompromittálnak is. De most már vége ! Rendet fogok csinálni !

Nem bizonyos, hogy a művésznő mindig így gondolkozott volna Árpád úrról, — de hogy *ebben a pillanatban* így gondolkozott, az már egészen bizonyos.

A páter eleget hallott és búcsúzni akart. Maglódi Magda azonban, aki egész életében mindig eltúlozta a jót is, a kevésbbé jót is, úgy érezte, hogy most még valami nagyot, valami gyönyörűt kell alkotnia ennek az artisztikus fejű öreg papnak a kedvéért.

— Azt mondtam, Árpád úr nem fog többet ide jönni ? Rosszul mondtam : egyszer még ide fog jönni, még pedig ma este, vacsorára. Egyetlen egyszer, úgy-e ? A vacsoráért drága árat fog fizetni, mert feleségül fogom vele vétetni Iduskát.

— Hogy-hogy ? — kíváncsiskodott Tureczky atya.

— Nem lesz nehéz, meglássa. Malata nagyon hiú legény, úgy-e ? a hiúságánál fogva oda vezetem, ahová akarom, mint a medvét az orrába húzott karikánál fogva. Vacsoránál beszélni fogok Idusról, — persze csak véletlenül. A színházban láttam és el vagyok tőle ragadtatva . . . A legszebb nő Budapesten, senki sem öltözik annyi ízléssel, mint ő, a mellett — úgy-e ? — ragyogóan szellemes. Úgy tudom, hogy Mikefalvy herceg feleségül akarja venni. De valami grófról is beszéltek.

— De hiszen ezek a dolgok nem felelnek meg a valóságnak ? — mondta a páter, most már öntudatlan naivitással.

— Tudja, mit mondok ? — heveskedett a mű-

vésznő. — Én egész életemben mindig hazudtam, úgy-e? Ha most kivételesen jóteköny célra akarok hazudni, akkor ne szidjon, hanem inkább dicsérjen meg.

Az Állatok apja hazament a Múzeum-körútra, útközben azonban becsöngetett a második emeleten.

— Minden rendben van, úgy-e? — mondta Idusnak. — A művésznő becsületszavát adta, hogy nem fogadja többet Árpád úr látogatását.

— És a főtitisztelendő úr elhitte neki?

— A dolog komoly, — erősködött a páter. — Maglódi Magda ki nem állhatja azt az urat.

— Hát azt honnan tetszik tudni?

— Ha szeretné, vagy akár csak becsülné, nem mondana róla olyan szörnyű dolgokat.

— Mit mondott róla?

— Hogy vidéki gavallér, az utolsó kóristaleány is kineveti. Még rendesen beszélni sem tud, a saját nevét «Málátá Arpad»-nak ejti.

— Hát ez igaz, — hagyta rá Iduska — gömöriesen beszél. Maglódi Magdának tehát nem kell?

— Azt mondta, ha még egyszer beteszi hozzá a lábát, hát — úgy-e? — kiröpi.

— Neki nem kell és azért nagylelkűen átengedi nekem? Köszönöm!

— Nemcsak átengedi, de többet is tesz, — magyarázta diadalmasan a főtitisztelendő úr. — Minden erejével azon lesz, hogy Árpád úr feleségül vegye magát.

Az Állatok apja ezzel elment és egy furcsán savanyú leányarc képét vitte magával a harmadik emeletre.

Tureczky atya elvégezte magában, hogy még

három napig marad Budapesten. Mint olyan férfiú, aki nem engedi magát az események által meglepetni, másnap reggel már nekilátott a csomagolásnak. A pakja nem volt sok, egy kis kékításkával utazott Báhr-el-Gházából Rómába, Budapesten azonban megszorodott a poggyásza egy újszerkezetű köpülőgéppel és egy veteményesmagvakkal telt zsákkal.

A köpülőmasina igen tetszett neki, de azért még sem ez, hanem egy gépfegyver lett volna álmainak tárgya. Volna csak gépfegyvere, jöhetnének aztán a dinkák! Ő ugyanis biztosra vette, hogy a dinka-négerék előbb-utóbb meg fogják támadni a misszió telepét. Sajnos, Rómában, ahol óvatosan tapogatózkodott ilyen irányban, a leghevesebben tiltakoztak az ő militarista tervei ellen.

Még a kezében volt a köpülő, midőn megnyílt az ajtó és belépett Idus. Egészen fesztelenül, ahogyan csak egy budapesti leányzó tud belépni az ajtón. Turuczky atya első pillanatban azt hitte, hogy papagájtollruha van rajta, olyan tarka volt, — de mégis szövött holmi volt. A karjára és a lábára már nem igen jutott belőle.

Belépett és azt mondta :

— Hát kérem : nem !

— Mit nem — ?

— Az a «Málátá Arpad» nem kell nekem.

Egy kis időt engedett a páternek, hogy kifejezést adhasson a meglepetésének, mivel azonban a főtisztelendő úr nem élt az alkalommal, ő nagysága tovább beszélt :

— Annyira még nem vagyok, hogy fölszedjem Maglódi Magda kimustrált gavallérjait. Ha én most

elfogadnám Árpád házassági ajánlatát, — mert ma reggel levelet írt, abban megkérte a kezemet! — ha elfogadnám, akkor kinevetne az egész világ. Én most már csak egyet tehetek: nem eresztsem magam elé azt az urat, menjen vissza az ő Maglódi Magdájához, vagy menjen ahová akar, csak engem hagyjon békében.

A főtisztelendő úr erre csak annyit mondott, hogy: hja, hja!

Idus egy ideig még nézte a köpülőgépet, azt várta, hogy Tureczky atya ellentmondjon neki, amire ő azután nagyszerűen tudott volna válaszolni; mivel azonban hiába várt, végül is sötéten, mint a nyári zivatar, kivonult a szobából.

A főtisztelendő úrnak kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy összevesszen Iduskával. Miközben az imént elnézte, vakító fénnel föllobbant a lelkében a megismerés, hogy ez a leány csodálatosan hasonlít egy másik leányhoz, aki vagy harmincöt esztendővel ezelőtt könnyedén és bájosan, mint a tündér, és kegyetlenül, mint a vadmacska, keresztülsurrant az ő életén.

Az Állatok apja este az ágyban megint a Buddenbrook-családot olvasta. A kilátásai nem voltak nagyon biztatók, mert eddig nyolc napon összesen 39 oldalt olvasott, most még két napig akart itt maradni és 500 olvasni való oldala volt hátra. Már a hullámzó kígyónál tartott, midőn valami goromba csattanás hallatszott be a lépcsőházból... Lövés! Most igazán itt vannak a dinkák! Nem, — hiszen ez a múzeum-körüli lakás... De azért lövés volt! Neki jó füle van az ilyenekhez, a winchester hangját éppoly kevésbé tévesztene össze a mauzerével, miként a zeneértő nem téveszti

össze a pikula hangját a fagotéval. Lövés volt, pisztoly-lövés, hétmilliméteres browningból adták le!

Most becsöngetett a házmester, — hogy a főtisztelendő úr siessen a második emeletre, mert öngyilkosság történt!

A főtisztelendő úr egy párducugrással az ajtónál termett:

— Iduska?

(A kis haszontalan valahogyan mégis befészkelte magát a szívébe.)

— Nem, nem Iduska ő nagysága, hanem egy fiatal úr, aki szokott idejárni. Az Iduska ajtaja előtt lőtt magába, mert nem akarták beereszteni.

Az öngyilkosjelöltet az előszobában találta, a legkényelmetlenebb bambusz-kanapék egyikén elnyúlva. A mama volt mellette és a szobaleány, Iduska azonban tüntetve távol tartotta magát. Jól nevelt ifjonc lehetett az öngyilkos, mert amint megpillantotta a pátért, tüstént bemutatkozott:

— Málátá Arpad. — A gömöries beszédjétől eltekintve, tökéletes angol gentleman benyomását tette. Egy nagyon megijedt angolét, mert szemmel látható volt, hogy a pisztoly lövése senkire sem tett olyan lesújtó hatást, mint őreá. Szíven akarta magát löni, szerencsére hiányosak voltak az anatómiai ismeretei és a szívet a hóna alatt kereste. A lövés némileg megpörkölte a karját, de mély sebet ejtett a kabátja ujján. Nem doktor, hanem szabó kell ide.

Tureczky atya, miután megcsinálta a megnyugtató diagnózist, visszavonult. A lépcsőházban Iduska várt reá.

— Mit szól ehhez az ízetlenséghez? Öngyilkos-

sági komédiát rendez az ajtó előtt. Mert komédia volt, kétségtelen. Azt mondta: megöli magát, ha nem megyek hozzá feleségül. Egyszerre a nagy szerelem! Most már igazán nem tudom, mit csináljak... Hozzá menjek? Ne menjek? Attól félek: ha hozzá megyek, ő bánja meg, ha meg nem megyek hozzá, akkor én. Hát szóljon már, főtisztelendő úr, adjon valami tanácsot. Elhatároztam, hogy azt teszem, amit maga tanácsol.

— Majd gondolkozom! — mormogta az Állatok apja.

Azzal fölment a szállására. Úgy érezte magát, mintha a dinkák rágyújtották volna a házat. Itt csak egyet lehet tenni: menekülni! Megnézte az órát, még tíz se volt. Azt mondta a fivérének:

— Meggondoltam a dolgot, inkább ma utazom, az éjféli vonattal. Egyelőre Genuába, onnan hajón tovább.

A tábornok kocsieért küldött. Az inas levitte az útitáskát meg a zsákot, a köpülőgépet azonban Tureczky atya nem adta ki a kezéből.

Midőn a második emeletre ért, a nyitott ajtón keresztül megpillantotta a mamát.

— Jó, hogy látom, főtisztelendő úr. Nagyon fontos dologban kell önnel beszélnem. Nem jönne be egy pillanatra?

Tureczky atya megszeppent.

— Bocsánat, most Báhr-el-Gházába kell mennem, de majd ha visszajövök...

Ő nagysága talán azt hitte, hogy Báhr-el-Gháza az első emeleten van, mert nem ellenkezett, csak nyájasan mosolygott.

Ez a mosoly —!

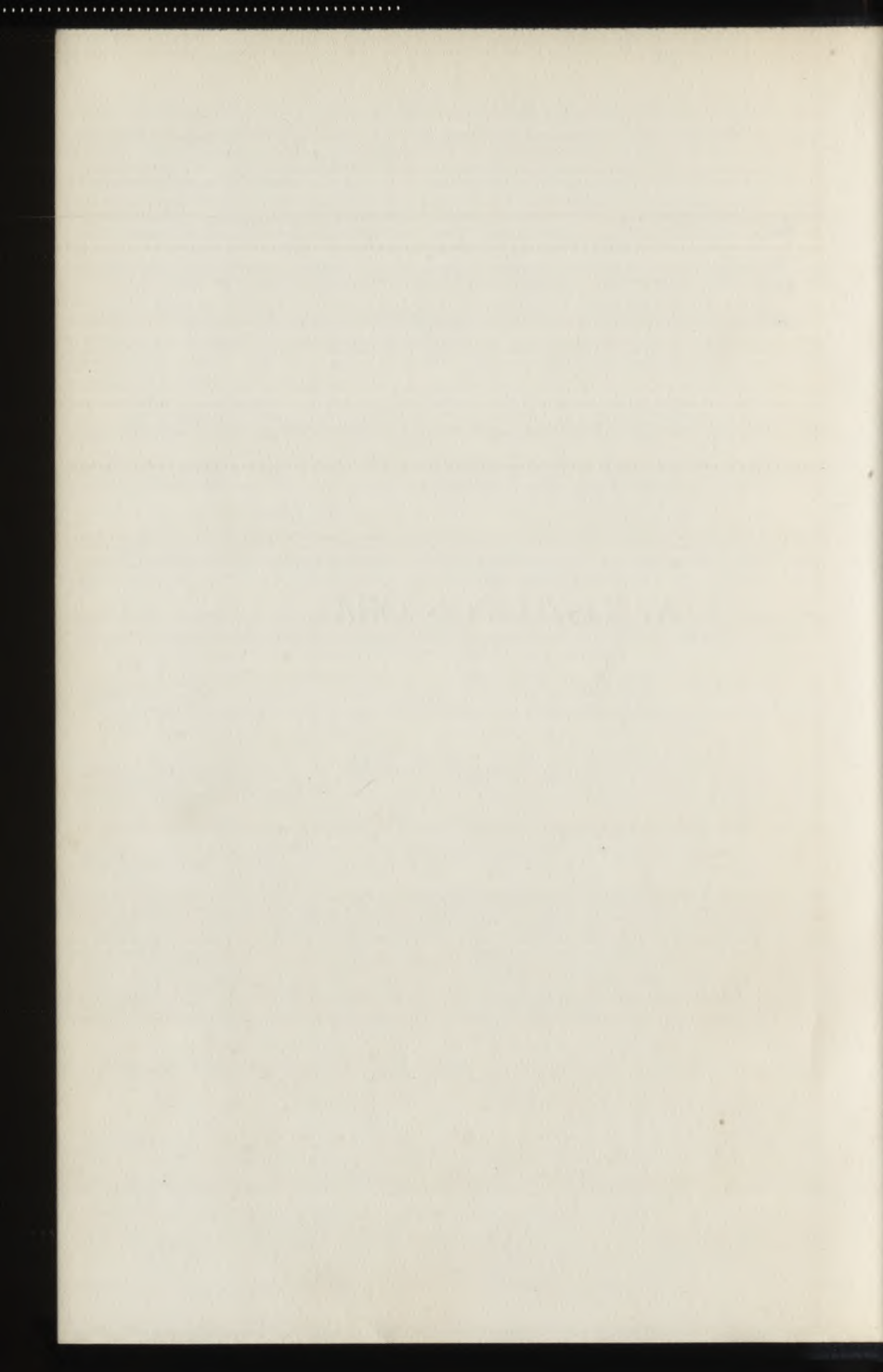
Mikor odalenn kocsiba ült, már tudta az Állatok apja, hogy ki a száztízkilós hölgy. Ő az a bájos, könynyed és szilaj démon, aki harmincöt esztendővel ezelőtt keresztüllibbent az ő életén és aki oka volt annak, hogy ő szerzetes lett és Afrikába ment.

— Siessünk, siessünk ! — mondta a kocsisnak.

Pedig volt még két órája vonatindulásig.

(1925.)

AZ OSZLOPOS ÓRA

Az óra ott állott a cseresznyefa-kommódon, két karosgyertyatartó közt. Mögötte a falon ovális tükör függött, amelynek porcellán rá mája tarka virágkoszórút ábrázolt.

Két alabástrom oszlopa közt, a szokásos biedermeier-tájkép helyén, kis fekete kapu volt látható. Minden órában egyszer megnyílt a kapu és arasznyi kis csontváz pattant elő, amely egyik kezében kolompot, a másikban emberi sípcsontot tartott. Miután elkolompolta az időt és az óramű ráadásul még zümmögött egyet, a kapu megint becsapódott, a csontváz eltűnt.

Az órát vagy száz évvel ezelőtt, Lord Byron korában készítették, mikor a romantikus életundor hullámai végighömpölyögtek a divatarszlánok és krinolinos delnők szívéen. Élni akkor annyi volt, mint szenvedni; költeni annyi, mint rímbe szedni a szenvedést. A derék oszlopos óra csak levonta a poétikus életundor végső következtését.

Hanem a mester, aki a vázat elefántcsontból kifaragta, nem lehetett valami nagy anatómus, mert a rém határozottan tömzsinek sikerült, homloka alacsony, koponyája meg dinnyeformájú volt. Egészben véve korlátolt, bár ártalmatlan kis csontváznak lát-

szott, amely tisztességgel ellátja a maga hivatalát. Az ember arra gondolt, hogy szabad idejében bizonyára családja körében szeret ülni, hosszúszerű pipával a csontujjai közt.

A váz már több mint száz esztendeje figyelmeztette az emberiséget az élet mulandó voltára ; ha száz esztendeig sem ért el semmi különösebb eredményt, az már az emberiség hibája. Ha látott volna az üres szemével, akkor azt láthatta volna, hogy az emberek fiatalja sokat beszél a szerelemről és mindig veszekszik. Később abbamarad a veszekedés, de abbamarad a szerelem is.

Mostanában igen jóra való házaspárnál szolgált a kis váz. Mielőtt ide került volna, félesztendőt egy régiségkereskedő raktárában töltött, ami azzal a kellemetlenséggel járt, hogy nem húzták föl az óraművét és neki egész időn át mozdulatlanul kellett a homályos fülkében lappangania.

Mostani gazdája azonban minden szombat este pontosan fölhúzta, az asszonya pedig naponta puha tollseprővel leporolta. A férj különben ritkán volt látható ; ha otthon volt is, többnyire aludt, amiből nyilvánvaló, hogy író volt.

A fiatal asszony ebben a pillanatban éppen a cse-resznyefa-kommód nyitott fiókja fölé hajolt és a zsebkendők közt válogatott. A mai napon sokat fogyasztott belőlük, mert dél óta egyebet sem tett, mint sírt.

Váratlanul betoppant a férj. Az író meglátta az asszony fején a kalapot.

— Elmégy ? — kérdezte.

— El.

— Hová ?

— Haza, Gödöllőre, az édesanyámhoz.

— És mikor jössz vissza ?

— Soha többet. Nekem már elég volt erre az életre.

Hosszú szünet.

— Lennél kegyes megmagyarázni, miből volt elég ? — kérdezte az író azzal a fagyos udvariassággal, amely a feleségeket méltán szokta fölbőszíteni.

— Elég volt az olyan jelenetekből, amilyen a ma déli volt a Rákóczi-úton.

Ami ma délben a Rákóczi-úton történt, az alig volt több a semminél. Az író egy hölggyel beszélgetett. A hölgy nem volt sem nagyon fiatal, sem feltűnően szép. Hanem színésznő volt, az író feleségében pedig valami atavisztikus ellenségeskedés élt minden színésznővel szemben. Ha az ura színésznővel beszélgetett, akkor az egyébként szelíd és szerény asszony szívében lármaharangok kongottak és harci trombiták harsogtak.

— Nézze, Annus, — kezdte az író — ez a világ legártatlanabb dolga...

Annus a szavába vágott :

— Köszönöm, a folytatásra már nem vagyok kíváncsi... tudom, maga mindig talál kibúvót...

— Kibúvót ? Most már helyben vagyunk !

Az asszony elborult szemmel indult az ajtó felé.

— Jó napot ! — mondta fagyosan.

Nem akart elmenni, az utolsó pillanatig remélte, hogy az ura elállja majd útját. De az író is csak ennyit mondott :

— Jó napot ! — Pedig ő sem akarta, hogy a felesége elmenjen.

Mind a ketten teli voltak mérhetetlen keserűség-

gel és mint annyiszor az emberek életében, most is az történt, amit senki sem akart. Az asszony elment.

A családi csontváz az utolsó pillanatban még egy kísérletet tett, hogy megmentse a helyzetet. Hirtelen kirohant a kriptájából s ötöt ütött. Pedig még csak négyre járt az idő, de amióta az óra megöregedett, a korán kelő és korán fekvő vén emberek szokásait kezdte fölvenni és tizenegykor már ebédhez harangozott.

Az élet mulandóságára való emlékeztetés azonban nem volt hatással a házaspárra. Megszokták már a csontembert, az nekik csak fehér baba volt.

Az író egyedül maradt és ingerülten járkált a szobában.

— Nagyon okos volt tőlem, hogy nem marasztaltam. Csak hadd menjen neki a falnak! Ha jól megütötte magát, szépen vissza fog megint jönni.

Annus azonban nem jött vissza, hanem napról-napra fokozódó keserőséggel várta, mikor jön érte az ura. Az ura nem ment érte. Az ura, aki mint vérbeli író, egy személyben fazekas és agyag is volt s a szíve fájdmából érdekes kis történetkéket gyúrt a közönség számára, az ura úgy kereste a kínos helyzet megoldását, mint valami befejezetlen drámai jelenet csatánóját.

Végre is sokféle megoldás képzelhető. Példának okáért: miközben az író a városban jár a dolgai után, Annus hazamegy, beül a lakásba és mosolyogva, szó nélkül fogadja hazatérő urát, mintha nem is történt volna semmi.

Az is elképzelhető volna, hogy a derék öreg pap, akinél Annus minden héten gyónni szokott, lehordja

és hazakergeti. Elment a nagysád esze ? Ilyen semmi-ségért elhagyja nagysád a hites urát !

Romantikus megoldás is képzelhető : az író véletlenül meglátja az utcán Annust, amint éppen egy megvadult autobus el akarja ütni. Ő természetesen a vágató szörnyeteg elé veti magát . . . de nem, ez divatját mult gics !

Inkább arra lehetne számítani, hogy Annus, aki maga a jószág, de kissé hirtelen természetű, Gödöllőn összevész a kedves anyjával . . . Az anyósnak ennyit kellene csak mondania : annyi a bajom és most ez a lány is a nyakamra jön ! . . . Untig elég volna, hogy Annus ádáz haraggal a szívében viasszaladjon az urához.

Az író tizenhét különböző megoldást talált az ő családi bonyodalmához. Mivel mostanában úgysem tudott volna dolgozni, azzal töltötte az időt, hogy papírra vetette a tizenhét lehetséges befejezést. De mind a tizenhétnek az a lényege, hogy Annus megint visszajön az urához.

Miközben a költői fazekas ekképpen gyúrta a saját szívét, bekopogtatott hozzá a sógora. A sógor ügyvéd volt, mégpedig szakasztott olyan buzgó és lelkiismeretes ügyvéd, amilyen buzgó és lelkiismeretes gazdaszony volt a húga. Annus barackot hámozott és lekvárt kavart, az ügyvéd meg pörököt kavart és klienseket hámozott.

Az ügyvéd azzal képesztette el az író, hogy Annus válni akar. A férj eddigi viselkedése nyilvánvalóvá teszi, hogy neki is ez lenne a legkívánatosabb megoldás.

Az író epésen mosolygott. Látszólagos nyugalommal mondta : Amint tetszik, amint Annus akarja !

Szóba került a hozomány kérdése is. Azt visszakapja ő nagysága, természetesen, az utolsó fillérig.

— És a lakásberendezés? — érdeklődött az ügyvéd. — Legnagyobb része közös szerzemény.

— Legnagyobb részét magam vásároltam. Hanem ha ő nagysága akarja, hát vigye.

— De hiszen neked is kell valami bútor — udvariaskodott most már az ügyvéd. — Dolgozószoba mindenestre kell és természetesen hálószoba is. No, meg egy inaságy . . .

Miután a sógor aláíratta az aláírandókat, vidáman, mint aki jól végezte a dolgát, eltávozott Gödöllőre.

De mit tesz a költő, ha nagyon fölszaporodik szívében a keserűség? Nem fekszik le. Ez annál könnyebb, mivel Budapest némely helyiségeiben mindig vannak készenlétben írókollegák, akik hajlandók arra, hogy akár reggelig is vigasztalják a magányos embert.

A harmadik átvirrasztott éjszaka után a költő szívében a keserűség már gyűlöletté változott. Most már nem fogadja vissza az asszonyt, még ha térdenállva könyörögne is. Már előre örül a második legénykorának. Lesz rá gondja, hogy az mulatságos legyen.

Csinos kis legénylakást bérelt a Dunaparton. A régi otthont látni sem akarta többet. Élvezettel kezdte rendezgetni az új tanyát, amelybe az ügyvéd küldte a bútorokat.

Elküldte az úriszobát, kivéve a nagy perzsa szőnyeget, azt Annusnál felejtette. A szép mozaikasztal helyett, amelyet az író annak idején Velencében vásárolt, zöldposztós kártyaasztalt küldött.

Egyik barátja meglátogatta új szállásán.

— Jó kis lakás. Hanem erre a kom módra kellene valami. Mért nem állítod ide az oszlopos órát ?

Persze, az oszlopos óra is az úriszobához tartozik. Egyszerre valóságos nosztalgiát érzett az ő derék kis csontváza után. Megbízta Jakabot, a szerkesztőségi szolgát, akivel az adóügyeit és egyéb komplikált dolgait szokta lebonyolíttatni, hogy szerezze vissza az oszlopos órát.

Jakabnak nem volt szerencséje, a gödöllői házban nem Annust, hanem az anyóst találta; annak éppen rossz napja lehetett, mert tiszteletlenül bánt a hűnőkkal. Azt mondta: semmit sem ad a leánya bútorából.

Az író lángoló haragra gyulladt; ennyire csak a költő tud haragudni, az is csak akkor, ha megtagadnak tőle egy oszlopos órát. Haragra gyulladt és fölkereste az ügyvéd-sógort.

— Így akartok kijátszani a közös szerzeményből ?

— Már nem állunk a közös szerzemény alapján — mondta amaz megdöbbentő hidegvérrel. — Te odaajándékoztad a bútorokat Annusnak.

Ez az arrogáns kijelentés úgy felháborította az író, ahogyan csak írók és királyok tudnak háborogni, ha sérelem esett az önérzetükön.

— Rendben van! Most már nem adok a bútorokból semmit; ha valamit akartok, pereljétek ki tőlem. Ha pedig osztozkodásra kerül a sor, akkor ketté fűrészek minden széket és úgy felezem meg ő nagyságával.

Ezzel faképnél hagyta az ügyvédet és egyenesen a régi lakásra robogott. Tudta, hogy ott még együtt van minden, kivéve azt, amit az ő legénylakására szállítottak. A lakáskulcs a ház mesternél volt. Odafenn

el voltak sötétítve a szobák, a szőnyegek összerakva, a bútorok letakarva.

Az oszlopos óra is ott volt. A zongorán állott, mikor a cseresznyefa-kommódot elvitték alóla. Nem ketyegett, a mult szombaton nem húzta föl senki. A szegény kis csontváz egy hét óta a sötét fülkében unatkozott, és ha a csontvázak meg tudnának halni, talán öngyilkosságra gondolt volna.

Az asszony az ügyvéd révén hírért vette a kerekedő veszedelemnek.

— Jobb lett volna odaadni azt az órát — vélekedett a bátyja. — A per sokáig tarthat, addig ő ott ül a lakásban, elhurcolhat, eladogathat mindent, amit akar.

— Eladni az én bútoraimat ?

A következő pillanatban ő nagysága már autóban ült és repült a régi fészek felé. Ott találta az urát.

— Mit akarsz itt ? — kérdezte harciasan.

— A telefonkönyv tanúsága szerint én itt lakom. De te ?

— Én is itt lakom — mondta Annus, miközben elszántan lehúzta a kesztyűit.

Később azonban alkudozni próbált.

— Ha annyira akarod az oszlopos órát, nem bánom, elviheted.

A fukarkodása idegesítette a költőt. Egyszerre harapós és kaján lett, mintha a kiadójával alkudoznék.

— Most már csak arról lehet szó, hogy megosztozunk mindenben.

— Mindenben ? ! — ijedezett az asszony. — Ez igazságtalanság ! Az abroszokba magam hímeztem a monogrammot.

— Az ezüstöt meg magam vásároltam.

Az író az oszlopos órához lépett és gonosz hidegvérrel fölhúzta.

— Mégis, mondd, meddig akarsz itt maradni?
— kérdezte nagysokára az asszony.

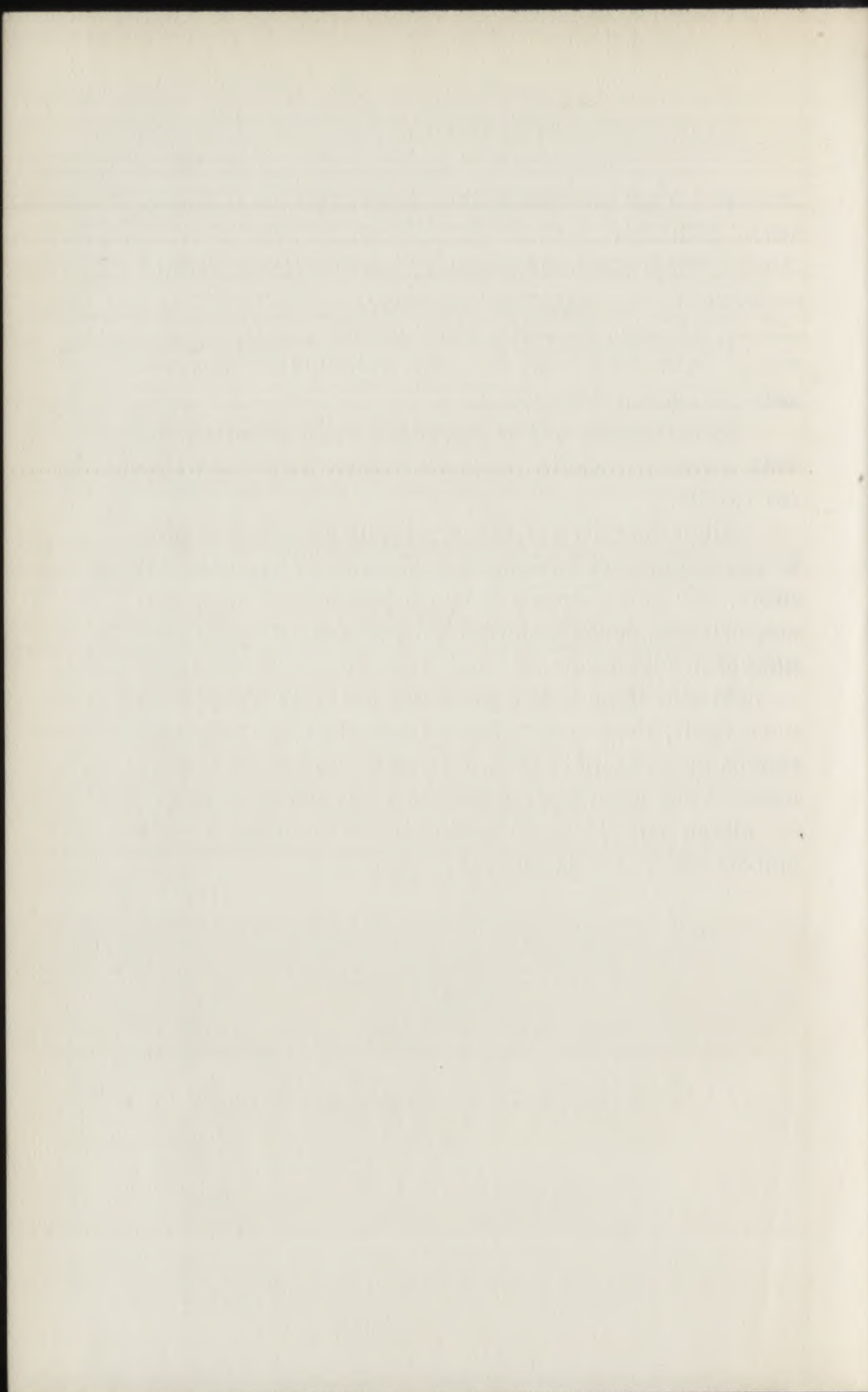
— Mindig! — volt a kétségbeejtő válasz.

— Akkor én is itt maradok mindig! — fogadkozott haragosan ő nagysága.

És csakugyan ott is maradtak mind a ketten. Ez volt a tizennyolcadik megoldás, amely nem jutott az író eszébe.

Mikor már itt tartottak, kinyílt az oszlopos órán a fekete porta és kilépett a kis csontváz. Tizenkettőt ütött, bár ennek éppen ebben a pillanatban nem volt sok értelme, lévén délutáni fél hat óra. A fehér iém gúnyosan vigyorgott, de azt csak megszokásból tette, — neki már ilyen volt a hivatalos ábrázata. Alapjában véve örült, hogy a fiatalok megbékültek, — száz esztendőös praksziséből tudta, milyen kevés idő adatott az embereknek arra, hogy szeressék és gyűlöljék egymást, — hiszen egy jóra való oszlopos óra életében öt-hat emberi nemzedék is elkopik.

(1927.)

AZ ÖKÖRSZEM

Egész éjjel hullott a hó, reggelre kiderült és az acél-kék égboltozat hidegen mosolygott a fehér vidékre alá. A kálvária alatt, a behavazott szőlőhegy lejtőjén kis prэшház áll. Bedeszkázott ablak-szemeivel álmosan s búsan néz ki félrevágott hósüvege alól. Onnan felülről messzire el lehet látni, el egészen a temetőig, melyet magas jegenyefák állanak körül.

A prэшház fala mellett két ember áll. Egy magas-termetű férfi és egy kisfiú. Időközönként hol az egyik, hol a másik lopva előresompolyog, odalapul a ház sarkához és a gyümölcsös felé kémkedik. Csitítgatják egymást, susogva beszélnek és a gyerek ficáncodik a boldog türelmetlenségtől. Egy fiatal barackfa kopasz ágai között madárfogót állítottak fel. Bodzafapálcákból készített csapda, melyet saját gyerekkorának hagyományai nyomán faragott fiának az apa.

Az apa különben úgy fest, mint egy nagy gyerek, a fiú pedig úgy, mint egy parányi férfi, mert egyforma prémes süveget, úri bekecset és csizmát viselnek mind a ketten. A férfinak zuzmarás a bajsza, a gyereknek piros a pisze orrahegye ; a szeme azonban mind a kettőnek ragyog a jókedvű várakozástól.

— Egy ökörszemet szeretnék! Egy ici-pici kis ökörszemet — tuttogja a gyerek.

Az árok partját szegélyező kökénybokrokat csapatosan lepik el a madarak. A csízeket, pintyeket, cinkéket és ökörszemeket tarka seregbe verte a téli nyomorúság. Némelyik gombolyaggá fúvódott és úgy megragad a száraz ágon, mint a színes bogyo. A másik a bokrok tövében kaparász, a harmadik csipogva verekszik. Némelyik időközönként szárnyra kél, kecses ívben megkerüli a barackfát, majd nesz nélkül lecsapódik megint a bokrok közé.

— Furfangos betyárok! — morogja az apa.

— Betyárok! — ismétli a fiú, akinek láthatóan igen tetszik a szó.

Mikor az öreg a hóna alá csapja fázó két kezét, a gyerek hűségesen utána csinálja. Huj, de pompás hideg van!

A nap már leáldozófélben van. Kármintüzű hatalmas tányérja ott lebeg a távoli temető jegenyefái fölött.

— Sokáig már nem leshetjük őket, — susogja kedvetlenül az apa. — Már ránk esteledik!

— Egy ökörszemet szeretnék! — eseng a gyerek.

Aztán egyszerre elhallgat. Píse orrához emeli kesztyűs ujját és fülelni kezd. Alulról, valahonnan messziről zene hallatszik. Katonazene. A szél egy gyászinduló vontatott hangjait kapkodja fel a völgyből.

— Muzsika! — szól a gyerek.

— Temetés — mondja apa. — A tüzérkapitányt temetik, aki tegnapelőtt meghalt.

— Hogy temetik? — kérdi a kisfiú. — Úgy, hogy beássák a földbe?

— Úgy.

— Aztán ott hagyják ?

— Ott, persze.

— Mint mi édesmama kis kanáriját ?

— Úgy, éppen.

A gyerek elgondolkozva bámul a piros nap-tányérba.

— Aztán mi lesz a kapitánnyal, apa ?

— Hiszen tudod te azt . . . Nem vagy te olyan ostoba kisfiú.

A gyerek arca önérzetesen felragyog.

— Tudom ! Hogyne ! Csontváz lesz belőle ! Lát-tam már olyat, de csak képen. Bandi azt mondja, a gimnáziumban van egy múzeum és abban van egy csontváz, egy igazi . . . Azt mondja, ő nem fél tőle.

— Nem is kell attól félni. A halottak nem bánta-nak senkit.

Valami csipogás hallatszik a fejük fölött. A madár-sereg egy része fölkerekedett és elröpült a háztető fölött, a közeli erdő felé.

— Jaj, mind elmentek ! — sópánkodik a gyerek.

— Csend ! Valami még mozog a bokorban !

A gyerek szeme úgy fénylik, mint a zsákmányt leső macskáé . . .

— Ökörszem ! Kettő ! Három !

Meglapulva, visszafojtott lélekzettel figyelnek a kökénybokrok közé. De ott minden elcsendesedett megint . . . A szél megint arra sodorja a gyászinduló hangjait. A fiú az ereszcsőről lefüggő jégcsapok hegyét tördeli és halkán megszólal.

— Apa, mindenki meghal ?

— Jól tudod, hogy minden ember halandó.

— Igen, minden ember halandó ! — mondja fontoskodó hangon a gyerek.

Majd összecücsöríti a száját, kerekre nyitja a szemét és élesen maga elé tekint, mintha sűrű ködbe nézne.

— Minden ember ! — ismételgeti magában. Majd ijedten az apjára tekint :

— Hát te is, apa ? Te . . . is ?

— Én is. Mindenki.

— És Bandi is ? Én is ?

— Mindenki.

A fiú sebesen járó kézzel tördeli a jégcsapokat. Most nem törődik a csapdával. Az ajka mozog, de nem szól. Valamit szeretne kérdezni, de nem meri. Végre mégis csak kimondja, mély, haragos, szinte fenyegető hangon.

— Hát édesmama ? Ő is ? Édesmama ?

Apa bólint a fejével. Hiszen nem kellemes ilyenekről beszélgetni madarászás közben. De mégsem lehet letagadni a gyerek előtt az egyetlen megdönthetetlen igazságot, akár a szégyent.

— Igen, édesmama is.

Rémület, harag és zavar látszik a gyermek arcán. Ő ezt tulajdonképpen mind tudta már, csak hogy nem gondolkozott róla. Egy pillanatig úgy érzi magát, mint a csibe, melyről a kotló levette védő szárnyát. Az édes homálynak, a melegségnek és a biztonság érzésének egyszerre vége. Szeme káprázik a nagy világosságtól, szíve pedig bizsereg. Segítségért esdve néz körül. De csak egy piros, nagy tűzgolyót lát, mely méltóságos közömbösséggel merül alá a hideg kódóceánban.

— Apa ! . . .

— Mi az ?

A csontvázra gondol és szeretne valamit kérdezni. De most már végleg cserbenhagyja a bátorsága. Inkább mást kérdez.

— Apa, meddig él az ember ?

— Azt nem lehet előre tudni. Némelyik rövid ideig, némelyik sokáig. A te szegény jó nagyapád hetven esztendő korában halt meg.

— Sok az, hetven esztendő ?

— Szép kor.

— Hány esztendő vagy te, apa ?

— Negyven múltam.

A gyerek összeráncolja fehér homlokát. Életében most viaskodik elsősíben a múlt idő fogalmával. Igen eszes gyerek és hamarosan felülkerekedik. Ujjacskáin kiszámítja azt, amire kíváncsi. Negyven a hetvenből — marad harminc... Harminc esztendő múlva meg fog halni apa is !

— Apa, — kérdi tompa hangon — mennyi ideje annak, hogy megvetted Dámát hátszlónak ?

— Van már három esztendeje, kislám.

A gyerek megint számolni kezd. Három a harmincban tízszer van... Apa tízszer annyi ideig fog élni, mint amennyi ideje múlt, hogy Dáma az istállójukban áll... Pedig Dáma nincs ott régen ; a gyerek jól emlékszik a napra, mikor a mészáros fia kötőféken bevezette az udvarukra. És tízszer annyi idő egy emberélet? Egyszer — kétszer — tízszer ! Nem, az lehetetlen ! Újból kezdi a számítást.

— Mi lelt, gyerek ?

— Egyszer — kétszer — tízszer... És akkor elmegy apa, elmegy édesmama és később elmegy Bandi is... De hiszen akkor — akkor...

A gyerek megsemmisülten bámul maga elé. Egy keserű könnycepp szalad végig rózsás arcán.

— De hiszen akkor — akkor . . .

Az apja hirtelen vállon ragadja.

— Nézd a csapdát ! a csapdát !

A csapda teteje lecsapódott. Odafutnak, keresztül gázolva a mély havon. Most nincs köztük különbség ; egyik olyan gyerek, mint a másik. Apa óvatosan leemeli a ládikát és bekandikál a résen. Az arca egyszerre csupa mosoly lesz.

— Hohó, ökörszem !

A fiú fölsikolt nagy örömében. Vihogva ujjong, tapsol és táncol. Ökörszem ! Arca lángol, szeme mámorosan ragyog . . . Ökörszem !

Apa és fia aztán zsákmányukkal lesietnek a völgybe. A férfi hosszúkat lép, a gyerek pedig kopogó csizmákkal üget mellette. A zene már elhallgatott odalenn. A temető felől csak tompa dobpergés hallatszik ; olyan hang ez, mint egy halálra fáradt szív végső lüktetése. A nap már letűnt ; szürke fátyol borul a vidékre. Minél lejjebb érnek a madarászok, annál sötétebb lesz körülöttük. A férfi szivarra gyujtott, nagy füstfelhőket fúj bele a párába és ajka szélén elégedett mosoly ül. A gyerek pedig fel-felujjong nagy örömében :

— Hi, hogy fog örülni Bandi ! Meg édesmama is !

(1905.)

BERTALAN ÚR FELTÁMADÁSA

1.

Július 3-án, sötét hajnalban, a Vancouver nevű amerikai postahajó tizenhat mérföld sebességgel neki ment egy dongafával megrakott rotterdami vitorlásnak. Az amerikai kétfelé szelte a rotterdamit. De a Vancouver is rosszul járt. A nagy ütéstől behorpadt az orra és kétfelől kicsattant a vas teste. Öt perc múlva hanyattfeküdt az óriás gőzös, húsz perc múlva pedig úgy elmerült, mint a balta. Ez tíz mérföldnyire az angliai Lizard-fok világítótornytól történt.

Az összeütközés pillanatában a Vancouver első osztályának tizenhetes számú fülkéjében egy Bertalan nevű magyar ember aludta az igazak álmát. Nem is ébredt fel, csak a túlvilágon. Ő, szegény, ezúttal tért meg életének első tengeri útjáról. Szentmiklósi ember volt és Cincinnátiban járt, hogy átvegye egy idegenben meghalt rokonának hagyatékát.

2.

Otthon, Szentmiklóson, elsőnek Bertalan legjobb barátja, egy Forgó nevű úriember tudta meg a szörnyű szerencsétlenség hírét. A katasztrófa úgy megrázta, hogy alig tudott megállani a lábán.

Ő vitte meg Bertalan ifjú özvegyének a gyászszó hírt. Óvatosan elő akarta készíteni az asszonyt, Bertalanné azonban hamarosan leolvasta arcáról az igazságot és ájultan összeroskadt. Mire nagynehezen magához tudták téríteni, ágyba kellett fektetni és orvost kellett hívni.

A szegény asszony második felesége volt Bertalanak és mindössze másfél esztendeje volt csak férjénél. Házasságuk szerelmi frigy volt a szó legszenvedélyesebb értelmében.

Másnap Bertalanné öngyilkossági kísérletet tett. Nagynehezen megmentették, de azt az ígéretet, hogy nem fogja megismételni kétségbeesett tettét, nem tudták kicsikarni tőle.

— Minek éljek most már ? Minek éljek ? — ismételte minduntalan.

Aznap megérkezett Budapestről Bertalan első házasságából való fia. A fiú már tizenhét esztendő volt és kereskedői pályára készült a fővárosban. Mikor mostohaanyjának betegágya elé lépett, újból megindult a könnyek áradata. Az ifjút is nagyon megtörte apjának halála. Bertalanék egyáltalában arról voltak nevezetesebbek, hogy ideális családi életet éltek és nagyon ragaszkodtak egymáshoz.

Még ketten voltak a Bertalan-házban, akiknek nagy fájdalmat okozott a családfő váratlan halála. Miska, Bertalan régi inasa, és Hektor, a vizsla. Miska tizenöt esztendő óta szolgálta Bertalant, aki nemcsak gazdája, hanem jótevője és apai barátja is volt. A súlyos napokban kitűnt, hogy a megboldogult nem pazarolta jótéteményeit méltatlanra. Miska úgy megsiratta gazdáját, ahogyan annak idején tulajdon édesapját sem.

A kutyával meg különös dolog történt. Júliusig nem igen törődött távollévő gazdájával. A Vancouver pusztulása napjától kezdve azonban nagy nyugtalanság vett rajta erőt, nem akart enni, reggeltől estig a házban futkosott és nyöszörögve kereste gazdáját.

3.

Bertalan úr mélyen aludt, mikor a Vancouver elmerült. Egyszerre felriadt álmából és ekkor rettenetes félelem vett rajta erőt. Borongó fellegeken járt egy meredek ösvényen, mely magas ködhegyek ormára vezetett. Meztelen volt és szédülve érezte, hogy az örökkévalóság küszöbe felé közeledik.

Egy világító felhőkapuhoz ért. Ott egy ismerős arcú, kopasz öregúr fogadta. Bertalan úgy tudta, hogy neki most bebocsáttatást kell kérnie.

— Mi a neved ? — kérdezte az öregúr.

Bertalan megnevezte magát. Az öreg egy vastag könyvbe pillantott. Eleintén közömbösen lapozgatott benne, azután mind türelmetlenebb lett. Szemmel látható volt, hogy nem találja meg azt, amit keres. Erre dörmögni kezdett, mire megszeppent arcú, fehér ruhás gyerekek újabb könyveket cipeltek eléje. A kopasz öregúr azokat is átlapozta. Végül rácsapott egy nyitott könyvre és haragosan ráförmedt Bertalanra :

— Mit akarsz itt ? Hogyan kerülsz ide ? Hiszen te egyáltalában meg sem haltál ?

— Bocsánat, — hebegte Bertalan — nem önként jöttem . . . Nem is tudom, hogyan kerülök ide . . .

Az öregúr beláthatta, hogy Bertalan ártatlan a dologban.

— Hívjátok ide Sammaelt! — kiáltotta.

Egy sápadt és szomorú arcú, fekete köntösű ifjú jelent meg a kapuban. A vállán kaszát vitt.

— Miféle zavart csináltál már megint? — patogott az öreg. — Minek küldted a nyakamra ezt az embert? Nézd meg a törzskönyvét! Láthatod, hogy harminc esztendeig kell még élnie!

Sammael zavartan sütötte le a szemét.

— Igazán nem tudom, hogyan tévedhettem ennyire — hebegte.

Ekkor megszólalt Bertalan is:

— Bocsanatot kérek... de mivel előbb-utóbb úgyis ide kell jönnöm... tehát nem bánnam, ha mindjárt itt maradhatnék...

Az öreg kicsinylően mérte végig.

— Jó volna, úgy-e? Csakhogy nem annyiban van ám! Neked még harminc esztendei szolgálati időt kell kitöltened odalenn.

Azzal hozzálépett és tenyerét rátette Bertalan két szemére. Az érintéstől Bertalan elvesztette eszméletét.

4.

Magához tért ájulásából és hullámcsobogást hallott... Álláig a vízben volt... Egy kötéllel oda volt kötve egy úszó szálfához... Fölötte csillagos volt az ég... Kiáltozni kezdett, de senki sem hallotta...

Megvirradt. Majd fölkelt a nap. Köröskörül a végtelen tenger. S ő étlen-szomjan úsztatott, amerre a tengerár a szálfát vitte.

Két napig és két éjjel úszott így. Végül már nem kiáltozott többet, nem reménykedett, nem is gondolkozott.

A harmadik nap hajnalán fantasztikus árnyék bukkant fel üvegesedő szeme előtt. Emberi hangokat hallott. Izmos kezek kiemelték a vízből, levetkőztették, megdörzsölték, majd megittatták valami forró és erős itallal. Bertalan egy normandiai nagy halászbárka födélzetén találta magát.

A kapitány azt mondta neki, a hajója útban van az izlandi vizek felé. Útjuk nagyon sürgős, mert most kezdődik a nagy heringvonulás, azért nem is köthet ki sehol. Ha kikötne, abból nyolc-tízezer frank kára lehetne a hajónak. Valószínű azonban, hogy útközben összetalálkoznak valami gőzössel, annak majd átadja Bertalant.

Északnak siető halászbárkákkal találkoztak, de gőzhajóval nem. Bertalannak tehát másfél hónapot kellett a heringhalászokkal töltenie. Augusztus huszonegyedikén végül füstfelhő mutatkozott a láthatáron. Egy Huxley nevű kis amerikai gőzös közeledett feléjük. A Huxley tudományos kutatásokat végzett a poláris vidékeken és két esztendei távollét után hazafelé ment. A kapitány helyet adott a hajótöröttnak és magával vitte New-Yorkba. Szeptember elején érkeztek oda.

5.

Bertalan első gondolata természetesen az volt, hogy távirati úton értesíti az otthonvalókat szerencsés megmeneküléséről. De aztán mást gondolt. A családja öt hónapok óta halottnak hiszi. Ha most hirtelen életjelt ad magáról, újabb lelki megrázkódtatásnak teszi ki őket. Pedig nemcsak a fájdalom, az öröm is ölhet. Nem

táviratozott tehát, hanem pénzt szerzett Cincinnátiból, azután útrakelt Hamburg felé. Szeptember huszonegyedikén esti hét órakor lépett a szentmiklósi pályaház perronjára.

6.

Nem ment haza, hanem fölkereste Forgót. A jóbarátot, aki aggregény volt, éppen öltözködés közben találta. Forgó kiejtette kezéből a kabátját és krétafehér arccal támolgott a falnak.

— Bertalan ? ! Te ? ! . . .

Bertalan megölelte barátját.

— Én vagyok . . . Először is hozzád jöttem . . . A feleségem még nem tudja, hogy élek . . . Siess előre és készítsd elő óvatosan . . .

Miután derekasan kibeszélték magukat, azaz ezer kérdéssel ostromolták egymást, melyekre egyikük sem válaszolt, együtt elindultak Bertalanékhoz.

A jóbarát előrement, a hajótörött pedig a kapu alatt várakozott.

— Édes barátnőm, nagy újságot mondok ! — szólt Forgó az asszony elé lépve.

— Bertalan ? — sikoltotta az asszony.

— Híradás érkezett róla.

— Él ? Megjött ? Itt van ?

Az asszony az ajtó felé rohant és ott beleütközött belépő urába. Mind a ketten sírtak is, nevettek is. A fiú is előkerült, Miska is berohant. A kutya is. Egyszerre beszéltek valamennyien, összeöllelkeztek . . . Mindenkinek volt kérdezni és elbeszélni valója és egyikük sem engedte szóhoz jutni a mási-

kat . . . Aztán vacsorához ültek, de egyikük sem evett semmit . . . Éjfél után ágyba feküdtek, de egyiknek szemére sem jött álom . . .

7.

Bertalan hajnal felé mégis elszenderedett. Oly édesen és mélyen aludt, mint gyermekkorá óta egyszer sem.

A többiek azonban nyitott szemmel feküdtek a sötétségben. A feleség, a fiú, a jóbarát, a szolga és a kutya . . .

A feleség kimondhatatlanul boldog volt, hogy visszanyerte hõn szeretett urát. Boldog volt, de valami mégis nyugtalanította. Ő az ura dolgozószobájából időközben kis szalont csináltatott . . . Csinos rokokóbútorokat hozatott és mindenféle divatos csecsebecséket vásárolt. Most zavarban volt a szalónja miatt, mert Bertalan, ha áldott jó ember volt is, pénz dolgában nem értette a tréfát . . . Természetesen arról sem lehet most már szó, hogy karácsonykor a Tátrába menjen, amit Forgó úr tanácsolt neki, hogy enyhülést találjon özvegyi bánatában . . . A budapesti tartózkodásból sem lesz semmi. Az asszonynak ugyanis az volt a terve, hogy a gyászév második felét a fővárosban fogja tölteni. Szigorú visszavonultságban akart ott élni, éppen csak a színházakat meg a hangversenyeket szeretne volna látogatni . . . Vagyoni viszonyaik megengedték volna neki ezt a fényűzést, Bertalan előtt azonban szóba sem meri hozni az ilyesmit . . . Most megint elülről kezdheti a krajcároskodást, pedig — Istenem — oly szépnek, előkelőnek és meghatónak képzelte özvegyi életét !

Egy forró könnycsepp szivárgott a szemébe... Ezzel a könnyel megsiratta füstbe ment özvegységét. Aztán egyszerre megijedt önmagától.

— Mi ez? Hiszen te boldog vagy, neked boldognak kell lenned, hogy visszajött az urad!

A fiú is álmatlanul fetrengett ágyán. Ő is boldog volt, nagyon szerette apját. Akkor sem szűnt meg szeretni, mikor édesapja rákényszerítette a kereskedelmi pályára. Ő festő akart lenni, Bertalan azonban azt állította, hogy nincsen hozzávaló tehetsége. A Van-couver katasztrófája óta mostohaanyjának enyhe kormányja alatt újból felébredtek a fiú lelkében a művészi álmok. Nem is ment többé vissza a budapesti bankjába, hanem a családi ház padlásszobájában «műtermet» rendezett be magának. Szerzett egy gitárt, egy japán kimonót és egy kitömött pávát. Festett is egy képet, mely némelyek szerint alpesi glecsertájékot ábrázolt, mások szerint sirokkóvihart az Adrián. Forgó úr azt mondta, hogy sok a színérzéke... De most már mindennek vége lesz, mert bizonyos, hogy édesapja holnapután megint visszaküldi a bankba... És a fiú keserves sírásra fakadt.

A jóbarát szemét is kerülte az álom.

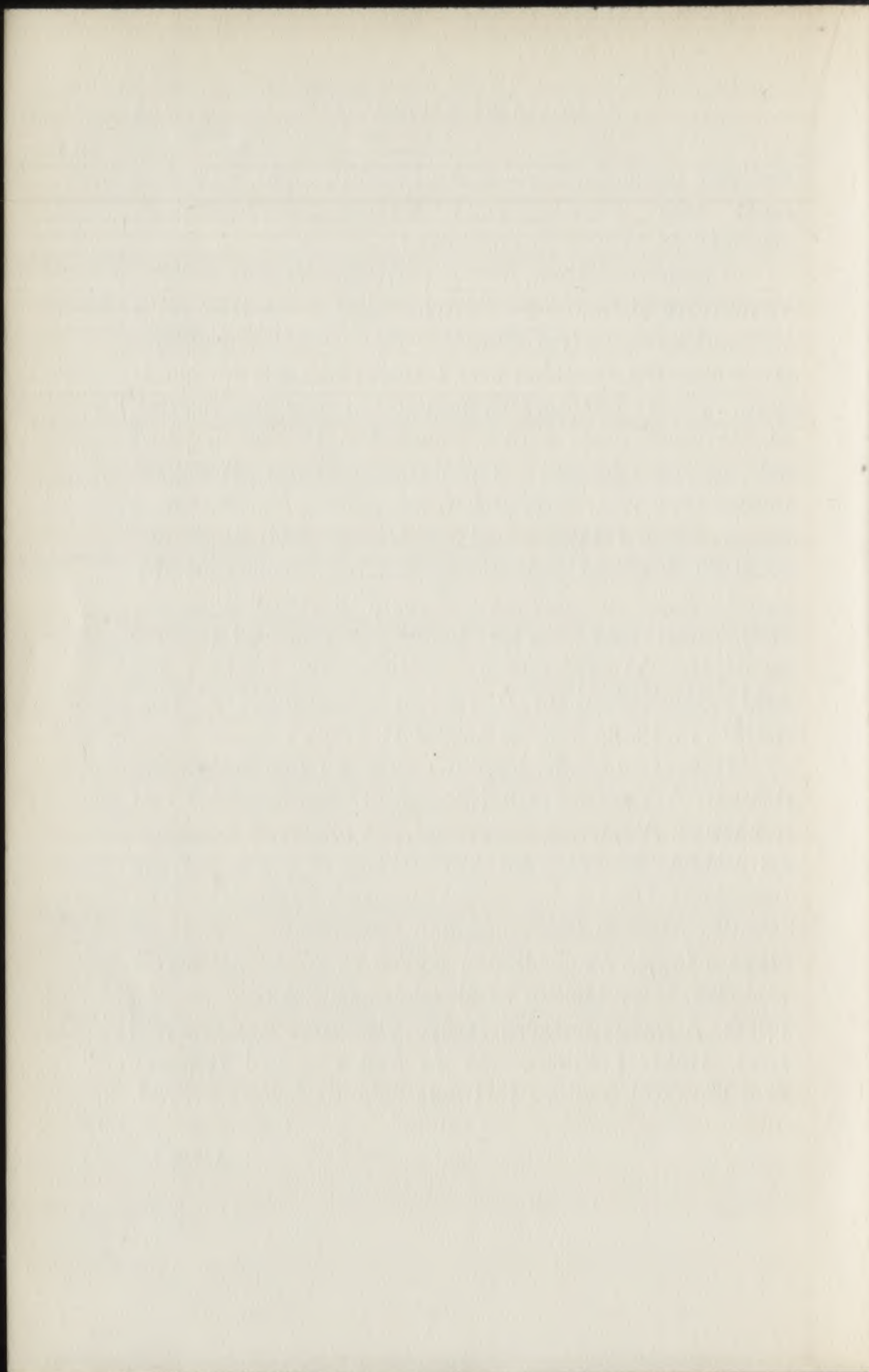
Ő újabban minden szabad idejét Bertalan özvegyénél töltötte. Tartozott vele barátja emlékének, hogy kiragadja a szegény asszonyt fájdalomának karmaiból. Azokon az édes, bánatos estéken, melyeken mindig Bertalanról beszéltek, egy gyöngéd, halvány remény kezdett kicsirázni Forgó úr szívéből. Egyszer majd, sok idő múlva, mindenesetre a gyászév letelte után, ki fogja lecsókolni az asszony szép szeméből a könnyeket, ha nem ő? Bizonyos, hogy Bertalan

szelleme megáldotta volna frigyüket . . . No, de ennek most már vége! Vége! És ez tulajdonképpen szomorú és kegyetlen gondolat!

A cselédszobában, füstölő petroleumlámpás mellett, virrasztott Miska. Egy héttel ezelőtt bontották fel a végrendeletet, melyet elutazása előtt csinált a gazdája. A nemesszívű Bertalan ezer forintot hagyott hű inasának . . . Ezer forintot! A hagyatékot még nem fizették ki, de Miska már tudta, mihez fog kezdeni a pénzzel. Ki fogja bérelni a Trombitás-korcsmát. A vágyai netovábbja volt, hogy ő korcsmáros legyen. Már meg is egyezett a tulajdonossal . . . Új cégtáblát akart festetni és kuglizót csinálni a kertben. Pincérnőt fogadni, hogy odajárjanak sörözni a városi urak . . . Node most már nem lesz belőle korcsmáros! Ismerte gazdáját. Az rendszerető ember. Tíz forintot fog neki ajándékozni és ő tovább tisztíthatja a csizmáját . . . Pedig milyen szép lett volna!

Hektor se aludt, hanem mérgében macskákra vadászott. A Vancouver hajótörése óta gyöngybolga volt a házban. A háznép szeretettel, sőt bizonyos kegyelettel adózott Bertalan hű kutyájának. Az asszony, ha belenézett Hektor becsületes szemébe, mindig sírva fakadt. Állandó ellágyulásában megengedte neki, hogy étkezés idején az ebédlőben legyen és az ellen sem volt kifogása, hogy Hektor az éjszakát az előszoba diványán töltsen. A gazda hazaérkezésével visszatért megint a régi rend. Hektort kikergették és ő a hidegtől remegve és a haragtól üvöltve járt-kelt a holdvilágos udvaron.

(1907.)

ZERGE A VÖLGYBEN

ХИМИКА И ФИЗИКА

Lenn a gyepes völgykatlanban, ahol nem fúj a szél és korán köszönt be az alkony, nagy juhnyáj legelész. Kövér, békés jószágok a juhok. Többszörfire esznek és ha jóllaktak, akkor kérödznek. Nyájukban a számárá a tekintély és az ebé a hatalom.

Fenn a kopár hegytetőkön, ahol erős szelek járnak, közel az örök hó birodalmához, vad zergék tanyáznak. Szemük éles, mint a sasé, sovány testükön acélkemény inak feszülnek, ruhájuk szürke, mint a kő, szívük pedig nem ismeri a szédülést. Hozzáférhetetlenül kevély magányban élnek. Nem engedelmeskednek senkinek és nem ragaszkodnak senkihez. Csak a hegyet szeretik és a szabadságot. Ha villámgyorsan végigcikáznak az égnek meredő sziklagerinceken és vakmerő ívben átrepülnek a szédítő mélység fölött: azt hinnéd, szilaj hegyi manók kergetőznek odafenn. Alkonyatkor, mikor bíborfény borítja a hegycsúcsokat, a meredek sziklafal tetején megjelen egy-egy zerge. Sokáig mozdulatlanul áll a mélység partján, mintha maga is kőszál volna és kevélyen néz le a völgybe. A lenn nyüzsgő nyájat oly parányinak látja, mintha hangyaraj volna.

Megesett egyszer, hogy egy fiatal zergebak leereszkedett a völgyben legelő juhok közé. Megúnta a kopár

havasi legelőt és megúnta a hegycsúcsok hideg és szomorú csendjét. Kővér legelők és meleg szívek után vágyakozott, melegen dobogó birkaszívek után. A juhok elég barátságosan fogadták érdekes vendégüket. A zergének alkalma nyílt, hogy megismerkedjék a legtekinélyesebb kosokkal.

Az első, akivel szóba ereszkedett, *merino*-kos volt.

— Kedves rokon, — mondta a zerge — igen örülök, hogy megismerkedhetem veled.

A *merino*-kos meglepetten mérte végig a látogatót, majd finoman mosolygott.

— Ön rokonának nevez, kétségkívül lelkirokonságra gondol, mert vérrokonságról nem lehet szó közöttünk. Az én családom a spanyol Merinos nemzetségből ered, mely már a XV. században is virágzott, miként azt királyi okiratok bizonyítják. Eléggé ismerem nemzetségem történetét és nem emlékszem olyan esetre, hogy zergékkel összeházasodtunk volna. Egyébként örülök, hogy megismerkedhettem önnel és biztosíthatom, mindig rokonszenveztem a zergékkel.

A kos megint finoman mosolygott, majd hátat fordított a zergének.

Akkor lépett hozzá a *racka*-kos.

— Pöffeszkedő tökfilkó az a *merino*, — mondta a *racka*. — Egyike azoknak az elmaradt állatoknak, amelyek nem akarják megérteni, hogy minden birka egyenlő. Az eredet mellékes; fontos a jó takarmány és a meleg akol. Nem igaz?

A zerge ráhagyta, hogy igaz.

— Kedvelem a zergéket, — folytatta a kos — mert szeretik a szabadságot. Ifjabb éveimben nekem is az volt a kedves álmom, hogy megszököm a nyájból és

zergeéletet élek a havason. Imádom a szabadságot! Sokat tudok a zergék étetszokásairól, csak egyet nem tudok: miféle akolban szoktatok telelni?

— Nekünk nincs aklunk, szabadban telelünk, — válaszolt a zerge.

A kos elszörnyülködött.

— No hallod, — mondta — most már értem, mit keressz te nálunk! Hanem adok egy jó tanácsot. Van a nyájunkban egy kis juh, az nem kapott férjet, mert félszemű; próbálj szerencsét; azt hiszem, ha feleségül menne hozzád, a nyáj befogadna az akolba.

— Nem akarok megházasodni! — mondta kedvetlenül a zerge.

— Amint tetszik! — válaszolt a kos. — Mondhatom azonban, a büszkeség nem igen illik az ilyen szegénylegényhez.

A zerge otthagya új ismerősét és egy másik kossal állott szóba. Annak *vitéz*-kos volt a neve. A vitézkosnak nagy szarva és rettenetes szeme volt.

— Sohasem láttam még zergét szemtől-szembe, — mondta a kos — de őszintén szólva, nem is igen vágyakoztam utánatok, nem bírom a poltronokat.

— Mért volnánk mi poltronok? — csodálkozott a zerge.

— Hallom, rettenetesen félték a vadásztól?

— Az igaz, a vadásztól félünk.

— Szép az őszinteség, — gunyolódott a vitéz-kos — de azért a gyávaság mégis hitvány dolog. Nézz minket: mi nem félünk a vadásztól! Akárhányszor megesis, hogy puskájával keresztülmegy a legelőnkön, de sohase merte még bántani egyikünket sem. Tegnapelőtt, mikor erre járt, megattakíroztam a frátert, ő azon-

ban nem mert helyt állani, hanem elszaladt. Ha ti már a vadásztól is féltetek, mennyire imponálhat nektek egy jóra való kos?

A vitéz-kos megvetően végigmérte a zergét, aztán ő is hátat fordított neki.

A következő juh, akivel a fiatal bak megismerkedett, az *ideális*-ürü nevet viselte. Szép rajongó szeme és hófehér göndör gyapja volt.

— Mi a zergék eszményi életcélja? — kérdezte rövid beszélgetés után az ideális-ürü,

— Nem tudom, — hebegte zavartan a bak.

— Nem tudod? Hát akkor miben különbözel te az oktalan növénytől?

— Mi a birkák eszményi életcélja? — adta vissza a kérdést a zerge.

— A halhatatlanság! — kiáltotta az ürü.

— Mi az: halhatatlanság?

— Halhatatlanság az, ha a halálom után bekecset szabnak a bőrömből.

— Bekecset? — csodálkozott a zerge.

— Amely juh tudja, hogy holta után bekecs lesz belőle, az nyugodtan halhat meg. Az ő halála nem megsemmisülés, csak átalakulás. Főlemelő és vigasztaló gondolat, hogy halálom után még sokáig, talán évtizedekig, díszére és hasznára leszek az embernek. Ha hideg van, ha fúj a szél, akkor bekecsébe burkolódik az ember és hálásan emlékszik meg rólam. Ez az én halhatatlanságom! Igaz, hogy nem adják ingyen. Aki azt akarja, hogy bekecs legyen belőle, annak nagyra kell nőnie és hosszú gyapját kell eresztetnie. Nem szabad magát a juhok után vetnie és nyugodt kérődzésben kell töltenie földi életét. Ti

zergék persze erre nem vagytok képesek, mert hiányzik belőletek az idealizmus és a komolyság. Cél nélkül éltek és haszon nélkül haltok meg. Egyiktek sem remélheti, hogy bekecs lesz belőle...

A juhnyájtól kissé távolabb, jókora magányos kődarabon, az *eredeti*-kos ütötte fel a tanyáját.

— Tisztelt zerge, — kiáltotta a kos — legyen szerencsém egy pillanatra. Olyan tárggyal foglalkozom éppen, amely önt is érdekelheti.

— Mi az a tárgy? — kérdezte a zerge.

— Az ugrás művészete.

— Pompás! — gondolta magában a zerge — végre valami, amihez magam is értek!

— Több oldalról hallottam már, — folytatta az *eredeti*-kos — hogy a zergék jó ugrók. Sőt némelyek szerint igényt emelhetnének az ugróművészek nevére is. Mivel szabad óráimban magam is foglalkozom evvel a művészettel, örülnék, ha összehasonlítanók a képességeinket.

— Nagyon szívesen!

— Mondja meg tehát, — szólt az *eredeti*-kos — mit is ért ön tulajdonképpen ugrás alatt?

— Egy állóhelyből fölvetem magamat egy kétöles kőszál tetejére — mondta a bak. — Vagy, ha tetszik, átugrom a négyöles szakadékon.

Az *eredeti*-kos elnézően mosolygott.

— Attól tartok, — mondta — mi két malomban örlünk. Ön ugrálásról beszél, én pedig az ugrás művészetéről. Hogy milyen magasra, vagy milyen messzire ugrik valaki, az művészi szempontból közömbös. A kérdés az, *eredeti-e* az ugrása?

— Hogy *eredeti-e*? — csodálkozott a zerge.

— A zergék ugróképessége eredetiség szempontjából nem vehető komolyan. Úgy ugranak, mint a kecske, vagy a szarvas, csak éppen hogy valamivel nagyobbat. Úgy ugranak, ahogyan apáiktól tanulták. Ismétlik önmagukat. Pedig a művészet az eredetiségnél kezdődik.

— Mutasson hát egy eredeti ugrást! — biztatta a zerge.

— Nem bánom, bemutatom önnek legújabb találmányomat, a körugrást . . .

Az eredeti kos lemászott a köről, megtámasztotta első lábát a gyöpon és hátsó lábával kapálódzva sebesen körbe kezdett forogni. Vagy tízszer forgott a saját tengelye körül.

A zerge elnevette magát.

— Ez nem ugrás!

Az eredeti-kos vállat vont.

— A művészetet csak az tudja élvezni, akinek bizonyos esztétikai előképzettsége van, de azt persze nem lehet a havas tetején elsajátítani. Azt mondja, ez nem ugrás? Sajnálom önt!

Egy vén kos, aki időközben a zerge mellé lépett, mosolyogva intett neki és elvezette a legelő túlsó oldalára. A vén kosnak *elméleti*-kos volt a neve.

— Ez a szegény nyavalyás, — mondta az elméleti-kos — akit némelyek az ifjabb juhok közül tehetségnek tartanak, tulajdonképpen szájalomra méltó beteg. Kergeségben szenved.

Az elméleti-kos ezt nevetve mondta és a zerge is vele kacagott. A kos azonban elkomolyodott megint.

— Ti zergék, — folytatta aztán — csakugyan tehetséges ugrók vagytok. Kár volna azonban, ha megelégednétek ennyivel. Nektek többre kell törekednetek, meg kell tanulnotok a repülést!

— A repülést? — csodálkozott a zerge.

— Hidd el, a repülés végtelenül fölötte áll az ugrásnak. Az ugrás korlátozott és alantas dolog. Akár-mekkorát ugrasz is, mindig visszaesel megint a földre. Az ugrás és repülés között fontos különbség van: az ugró a föld, a repülő pedig a levegő ellenállóképességére támaszkodik. Ne téveszd szem elől ezt az alap-tételt! Ha egyébként komolyan a repülésre akarsz magadat adni, melegen ajánlom, ne utánozd a mai madarakat. Az ő repülésük alig érdemli meg a repülés nevét; ők inkább csak röpködnek. Igazi repülők azok a hatalmas sasok voltak, amelyek — fájdalom! — már eltűntek a mi hegyeinkről. Ők a repülés klasszikus fajtáját, az úgynevezett vitorlázást kultiválták és a rendelkezésemre álló adatok szerint órákig mozdu-latlanul lebegtek a levegőben. Ez az igazi repülés! Ezt kell megtanulnod!

— Tudsz te repülni? — kérdezte kajánul a zerge.

— Az egész havason senki sem ért úgy a repülés-hez, mint én. Én azonban ennek a tudományágnak az elméleti részét művelem. A jövő nemzedék dolga lesz, hogy levonja a gyakorlati tanulságot. Ez könnyű és hálás föladat lesz...

Ebben a pillanatban a juhászkutya fölébredt álmából és mivel megszimatolta a zergét, dühös csaholással kezdte kerülgetni a nyáját. A juhok — köztük a vitéz-kos is — összeszaladtak. A zerge pedig néhány szökéssel a sziklafalnál termett, aztán zezugos vonalban, egy-egy ujnyi résben vetve meg lábát, villámgyorsan föliramodott a függőleges falon. Fölérve, nyomtalanul eltűnt a gyalogfenyők között.

Azóta se láttak több zergét a völgyben.

(1899.)

the first of these is the fact that the system of taxation is not uniform. The rate of tax varies from 10 to 20 per cent. of the value of the property. This is a great disadvantage to the system, as it encourages speculation and the accumulation of property in the hands of a few. The second disadvantage is that the system is not based on the principle of equality. The rate of tax is not the same for all classes of property. The third disadvantage is that the system is not based on the principle of progressiveness. The rate of tax is not higher for those who have more property. These three disadvantages are the main reasons why the system is not popular.

The first of these is the fact that the system of taxation is not uniform. The rate of tax varies from 10 to 20 per cent. of the value of the property. This is a great disadvantage to the system, as it encourages speculation and the accumulation of property in the hands of a few. The second disadvantage is that the system is not based on the principle of equality. The rate of tax is not the same for all classes of property. The third disadvantage is that the system is not based on the principle of progressiveness. The rate of tax is not higher for those who have more property. These three disadvantages are the main reasons why the system is not popular.

ALLAHÉ A BÁTORSÁG

ALAN A. HALL

A Janinából való Nuszim bej, — nem kívánom neki, hogy Allah növessze hosszúra a szakállát, mert borotválkozni szokott és nem akarom hiábavaló költségbe verni — a Janinából való Nuszim bej mesélte ezt az épületes dolgot.

*

Egy őszi estén brusszai utasember érkezett az ulabadi görög csapszékbe. Igazhívő moszlim volt, de a hánban már nem kapott szállást, mert ott negyven albán katona aludt két szobában és azok menten kipofozták, amint közéjük akart telepedni. Így aztán elment a göröghöz.

A görög azt mondta a csaposlegényének, vezesse az idegent az örményszobába. Ott egy négy lábon álló frank-ágy volt és az utas mindjárt belefeküdt és az orrára húzta a paplant, mert igen fáradt volt.

A csaposlegény azonban nem volt álmos, szeretett volna még beszélgetni, azért leült az ágy szélére és cigarettára gyújtott. A legény különben szirai olasz volt. A szirai gyaurokról pedig tudvalévő dolog, hogy minden istenfélelem és komolyság nélkül szűkölködő szélkakasok, csakúgy bugyborékolnak a sok nótától és

mókától és akkorákat hazudoznak, mint az Aja Szófia kupolája.

— Miért hívjátok ezt a szobát örményszobának ?
— kérdezte a brusszai ember.

— Testvér, — válaszolt a csaposlegény — annak igen szomorú története van ! Két esztendővel ezelőtt, az isztámbuli nagy örményvillongások idején, ebben az ágyban, ahol te most fekszel, megfojtottak egy örmény embert. Nem volt olyan örmény, mint a többi, sokkal szívósabb természete lehetett, mert azóta is minden éjszaka feljár a sírjából. Első kakasszó előtt megjelen ebben a szobában és megnézi, alszik-e valaki az ágyában. Ha erőshitű ember az illető, akkor nem bántja az örmény, hanem visszakotródik megint a temetőbe. Ha azonban gyöngéshitű ember fekszik itt, annak kitepi melléből a szívét, azután kidobja az illetőt az ágyból és hajnalig ő fekszik a helyén. Téged nem féltetek testvér, mert te igen erőshitű embernek látszol, azért csak aludjál békességben !

Igy szólt a kötnivaló szirai, azzal magára hagyta az utast és maga is aludni tért.

Bizony a brusszai ember szemére nem jött álom. Mert mondhatja-e magáról földi ember, hogy az ő hite erős ? Nyitott szemmel feküdt a sötét szobában és meg-megriadva fülelt az éjszaka hangjaira. Közben a száztizenegyedik szurát mormogta, mely hathatós oltalom az éjszakai dzsinek incselkedéseivel szemben. Éjfél felé egyszerre rettenetes ütés nyilallt át az utas minden tagján. Jön az örmény ! Érzi, hallja ! ... Most nesz nélkül megnyílik az ajtó ... Jéghideg levegő árad be rajta ... Halkan csoszogó léptek. Kínos sóhajtozás ... Most ott áll a rém az ágy oldalán ..

Allah segíts ! A brusszai ember kisiklott a paplan alól, leereszkedett a padlóra és az ágy alá bújt. Ott meglapult és visszafojtott lélekzettel hallgatódzott. Az ágy megroppant fölötte : most feküdt bele a kísértet. Allah segíts !

Korán reggel a csaposlegény bement a vendéghez. Nagy meglepetésére üresen találta az ágyat.

— Hol vagy testvér ? — kiáltotta.

— Itt vagyok — válaszolt a brusszai ember, miközben kibújt az ágy alól.

— Hát te az ágy alatt szoktál aludni ? — csodálkozott a legény.

— Ide húzódtam félelmemben, mert az éjszaka eljött az örmény.

— Miféle örmény ?

— Az, akit két esztendővel ezelőtt itt megfojtottak.

A csapos erre úgy elkezdett röhögni, hogy lónyerítésnek is bevált volna.

— Madonna ! — kiáltotta. — Ez a jámbor brusszai komolyan vette az én mókámat ! Tudd meg, testvér, hogy itt sohasem öltek meg sem örményt, sem másféle embert. Örményszobának azért hívjuk ezt a lyukat, mert a gazdám tavaly egy örménytől vette ezeket a ringy-rongy bútorokat . . .

A brusszai nem szólt semmit, hanem összeszedte a holmiját.

— Mi a neved ? — kérdezte még mindig nevetve a szirai.

— Mehemed.

— Nos, brusszai Mehemed, te vagy a leggyávább ember, akit életemben láttam.

Mehemed vállat vont.

— Allahé a bátorság. Egyik embernek megadja, a másiktól megtagadja.

Igy szólt és azzal elment a maga útjára.

*

A Janinából való Nuszim bej cigarettára gyujtott, azután más történetet mondott el.

*

A krétaszigeti ráják fellázdak a padisah ellen és szemérmertlenségükben annyira mentek, hogy ostromolni kezdték Ejub várát. Ez a kis vár még a velencés-időkből való ócskaság és a tengerbe nyúló hegyfokon áll. Ágyúik, hál' Istennek, nem voltak a lázadóknak; sajnos, az igazhivőknek sem voltak. Így tehát csak afféle tessék-lássék ostrom folyt, miközben az illendőség kedvéért sokat ordítoztak és puskákkal lövöldöztek egymást.

Egy napon nagy hajóhad jelent meg a vár alatti öbölben. Frank, sváb, angol és Isten tudja micsoda nemzetséggű páncélosok vegyesen. A gyaurok vakudaun-basája apró zászlókat húzatott fel az árbocára, ami azt jelentette, hogy a várparancsnok jöjjön azonnal a hajójára.

A várbeliek közül senki sem tudta, az idegek tulajdonképpen szövetségesei vagy ellenségei-e a padisahnak. A várparancsnok, egy keményfejű ó-török, azt mondta, ő bizony senki emberfia kedvéért nem hagyja ott a várát, míg írott parancsot nem hoznak neki

Sztambulból. Valamit azonban mégis kellett tenni, mert a hajókról száz hordónyi ágyútorok ásítózott a várra.

— Menjen le az írnok! — szólt a mir-aláh bég.
— Az írnok jókiállású ember és tud egy kicsit franciául is. Öltözzék fel rendesen és mondja, hogy ő a parancsnok. És tudja meg, mit kívánnak tőlünk a vízi gyaurok.

A várkapu megnyílt és az írnok nekiindult a partnak. Ezredesi egyenruha volt rajta. Isztámbuli divat szerint való, vékonyrojtú, magas fezt viselt, barna dolmányt, csukaszürke nadrágot és lakkos cipőt. Fegyvert nem vitt magával, csak egy kis bambuszpalcát, melyet kényeskedve forgatott az ujjai között. Nehogy a hitetlenek alázatosságnak nézzék az ő sietségét, nem is sietett, hanem lassú és peckes léptekkel sétált lefelé.

Egyszerre lövés csattant el a távolban. A szomszéd dombok bokrai között hasaló lázadók meglátták az ezredet és meglövéldözték. Az első golyó előtte csapott le az úton, kis porfelhőt verve fel. Azután a sarka mögött vágott le egy golyó.

Az írnok így szólt magában:

— Ötezer hitetlen figyel rám a hajókról. Messzelátó üvegeikkel meglátják arcom minden rándulását... Amit most teszek, arról beszélni fognak Londonban, Párizsban, Rómában és Bécsben... Meg kell tehát mutatnom, hogy az oszmán vér még nem fajult el.

Amint továbbment, a szomszédos dombokon egyre csattogtak a lövések, az úton pedig egyre szaporodtak az apró porfelhők. Mintha ritkás nyári eső paskolta volna körülötte a fehér homokot. Az írnok egyenesen,

mint a gyertya, lassú, kényelmes léptekkel, ujjai között a pálcát pörgetve és derült arccal ment lefelé.

A hajóstisztek elálló lélekzettel nézték. A lázadók pedig dühükben üvöltve sütögették reá puskáikat. Az írnok meg is lassította lépteit, hogy cigarettát sodorjon magának. Azután megállott és végighúzta a gyujtót a lakkcipője talpán. A golyók szakadatlanul hullottak körülötte, de egyik sem talált. A parton kis gőzbárka várta. Mikor fölmászott a főhajó lépcsőjén, eléje lépett az admirális.

Kezet fogott vele és így szólt hozzá :

— Bajtárs úr, ön a legvitézebb katona, akit életemben láttam.

Az írnok vállat vont.

— Allahé a bátorság. Egyik embernek megadja, a másiktól megtagadja.

*

A Janinából való Nuszim bej így fejezte be elbeszélését :

— Az írnok, akit a frank admirális a világ legvitézebb katonájának nevezett, ugyanaz a brusszai Mehemed volt, akit az ulabadi csaposlegény a világ leggyávább emberének tartott.

(1908.)

A KÖLTŐ

OPTION A

Ebbitű gyaur — ó, hogy Allah haragja pusztítsa el valamennyit a föld színéről! — még nem tette be a lábát az arany Sirahánba, a pálmák városába. És bizony mondom, míg ott a Husszein kán véreből való rettenetes emírek az urak, nem is fogja betenni a lábát egyik sem. Mert megjövendölte annak idején a siraháni vak dervis, hogy a nagy mecset aranykupolája aznap fog leszakadni, Lahorétól Mekkáig elhallatszó szörnyű dörgéssel, amikor először esik rá valamelyik franknak sanda pillantása. Ilyen csapástól pedig óvjon meg minket az Úr!

Az aranykupolás mecset körül hosszú fal van, az választja el a bazártól, hol a világ legszebb selyem-szőnyeget, legkeményebb kardpengéit és legtüzesebb szemű rabnőit árulják. A fal tövében második imádság idejéig árnyék van. Ha egyszer Sirahánba utaznál, uram, hát ott találnád a siraháni híres költőket. A mesemondók és a verselők mind ott tanyáznak a fal tövében. Mindegyik előtt szőnyeg van kiterítve és mindegyik szőnyegen egy-egy réztányér áll. A vásárról jövő gazdag kereskedők nyeregből szállanak, letelepednek egyik-másik szőnyegre és verset vagy mesét mondatnak maguknak. A tevehajcsárok, a vízhordók, a katonák és az asszonyok körbecsődülnek és visszafojtott

lélekzettel hallgatják a költő szavát. Ha kedves szívüknek a beszédje, akkor csak úgy hull a tányérba az ajándék.

A kereskedők már ismerik a költőket és tudják, kinél mit kapnak a pénzükért. Mert a költők sokan vannak és sokféleképpen beszélnek. Vannak köztük nagyszakállú vének, azok mindig hősökről regélnek és gyönyörű tündérleányokról, miként azt apjuktól tanulták. Némelyek mókások, azok meg akarják kacagtatni a hallgatóikat; mások abban keresik a dicsőséget, hogy megríkatják a népet. Akad köztük olyan is, aki csak indus regéket szokott mondani az ősnádasban tanyázó tigrisfejű emberről meg a vén kígyókirályról, aki ökölnyi türkizköveket ajándekozik a leányoknak, ha megölelik a nyálkás, hideg testét. És vannak a költők közt felkapott ifjak; azok selyemkaftánt viselnek, szagosvízben fürösztik a pelyhes szakállukat és nagyra vannak vele, ha az emír kertjéből egy-egy szál virágot küldenek nekik a vén hölgyek.

A nagy Husszein igen kedvelte a költőket. Ha nem volt háborúban, akkor déltől alkonyatig meséltett magának és különös előjogokat adott a felekezetüknek. Ő adta törvénybe azt is, hogy a mesemondók minden perében nem a kádi, hanem a legvénebb költő, a mese-sejk legyen bíró. És a fiatal emírek ma is tartják még a törvényt.

Vásár napján történt egyszer, uram, hogy a nép egy rongyoskaftánú embert hurcolt a mese-sejk elé. Magas, sovány, fekete ifjú volt; komor arcú és félelmetes tekintetű. Két keze a hátára volt kötözve. A felbőszült tömeg zajongva és fenyegetődzve kísérte.

— Tégy igazságot, sejk ! Tégy igazságot ! — ordították.

A vén sejk rögtön megismerte Omárt, a bolond költőt. Ez a Deli Omár inkább kóborló koldus volt, mint mesemondó. A nép nem kedvelte, mert gögös volt, mint egy fejedelem és szeszélyes, mint egy szultána. Olyankor mesélt csak, ha éppen jókedvében volt. A meséi azonban fanyarak és szomorúak voltak ; nem volt sem elejük, sem végük és senki sem értette azokat. Omár azért nagy nyomorúságban is tengődött ; az emberek egy datolyaszemet is sajnáltak tőle. A többi költők sem szerették, sőt félték tőle, bár sohasem bántotta őket. Ha elhaladt a mecset fala előtt, akkor mélyen meghajoltak előtte ; ha meg kiment a város kapuján, akkor megkönnyebbült a szívük.

— Mit vétett az ifjú ? — kérdezte a mese-sejk.

— Megölt egy igazhívót ! Meggyilkolt egy derék kereskedőt ! A datolyakereskedők gyöngye meghalt az ő kezétől ! A törével szívenszúrta ! A fehérkútnál történt, ma hajnalban ! — kiáltozták az emberek.

— Igaz a vád ? — kérdezte a mese-sejk.

A bolond Omár gonoszul mosolygott és gögösen körbe nézett. Majd fölemelte a fejét.

— Igaz !

— Talán a nagy szegénységed vitt bűnbe, Omár ?

— Nem ! Semmit sem vettem el tőle.

— Talán bosszúból ölted meg ? Gyalázta a verseidet ? Unalmasnak találta a mesédet ? Mert némi-lyik költő lelkében mindig lesben fekszik a hiúság, mint a tigris a nádasban . . .

— Azért öltem meg, mert megdicsért és egy aranyat ajándékozott !

Erre mindenki elszörnyűködött. A sejk azonban csendet parancsolt.

— Beszéld el, fiam, hogyan történt az eset.

És Deli Omár beszélni kezdett.

— Sirahán összes költői között magam vagyok a legnyomorultabb. Az én verseim nem kellenek senkinek, mert nem tudok az emberek szájaíze szerint dalolni. Azelőtt, ha nagyon kínzott az éhség, meg-megpróbáltam, hogy megnyerjem a nép tetszését. Beszéltem nekik én is aranysisakos hősökrol, kik egyfolytában nyolc napig csatáztak, parázsszemű tündérleányokról, kik gyémántpalotákban laknak és beszéltem szárnyas szellemekről, zengő rózsákról, beszélő tevékről és több effélékről. Az én számból azonban nem kellett ez a régi dal sem. Az emberek bolondnak neveztek és elkergettek a pitvarukból, a gyerekek csúfot üztek belőlem és megdobáltak az utcán. Az utóbbi időben már magam is elhittem, hogy nem vagyok költő, és inkább koldulásra adtam magam.

— A mult héten azonban megtudtam, hogy mégis csak költő vagyok ! Igen, költő vagyok !

— Hogyan tudta meg ? — kérdezte izgatottan a sejk.

— Bolyongásaim közben megháltam a fehérlút mellett. Ez egy kis forrás a keskeny sziklavölgyben, sűrű pálmabozót tövében. Mikor hajnalban fölébredtem, mélységes csendesség volt körülöttem. Én elővettem a lantomat és pengetni kezdtem. Nem tudom, mi történt akkor velem. A szívem megnyílt és ami benne forrongott, az az ajkamra folyt, mézédés, tündöklő, szárnyaló versek alakjában. Nem tudom, mi történt velem. Az ég lángolt, a felhők diadalívet for-

máltak fölöttem. Ez volt életemnek első boldog órája, melynek emlékét nem cserélném el a palota minden dicsőségéért és a bazár minden gazdagságáért. Éreztem, hogy költő vagyok!

— Beszélj a kereskedőről!

— Azóta mindig ott virradt rám a fehérkút mellett. És dicsőségem minden napfölkeltekor újból bezengette az erdőt. Ma hajnalban megint úgy történt. Szomorú dalt énekeltem és ének közben éreztem, hogy az egész emberiség bánata szól az ajkamról. Aranyszínű felhő volt a bánatom, melyre piros rózsákat festettek a szívem vérének hulló cseppjei...

— A kereskedőről beszélj, fiam, a kereskedőről!

— Nos, hát ő egyszerre ott ült mellettem. Hogyan került oda, nem tudom. Miközben énekeltem, nem hallottam, nem láttam. Ott guggolt előttem a gyepre terített szőnyegen. Mögötte álltak a barátai és a szolgálai, a megrakott tevéi és öszvérei. A kereskedő kövér ember volt és keskenyajkú szája olyan volt, mint egy ragadozó, halé. Meglátszott rajta, hogy jó üzletet szándékozik csinálni a vásáron, hogy egyébként pontosan fizet adót az emírnek és hogy háromszor napjában jól szokott lakni... Én kiejtettem kezemből a lantot, ő pedig kéjesen lehúnyta a fél szemét, megcsókolta a gömbölyű ujjahegyét és azt mondta: «Ez nagyon csinos dal! Én szakértő vagyok, Omár, és mondhatom neked, a végsora különösen hatásos! Fújd csak mégegyszer, barátom.» És azzal egy aranyat dobott az ölembe. A többiek pedig összecsucsorították a szájukat, mintha mézet szopogatnának, ég felé fordították szemüket és kórusban mondták: «Ez nagyon csinos dal!» Engem rettenetes undor

fogott el, mintha egy bélpoklos száj csókját érezném. A szívem úgy fájt, mintha sáros csizmával tipornának rajta. A töröm után kaptam... a többit tudod, uram! Én nem vagyok gonosz ember. A csöcselék közáporát nyugodtan fogadtam mindig, de a dícséretét nem, a dícséretét nem bírom el!

A bolond Omár elhallgatott. A meggyilkolt kereskedő barátai és szolgái azonban kiáltozni kezdtek:

— Köttesd fel, tiszteletreméltó sejk! Köttesd fel a gyilkost a bazár kapujára!

A vén sejk jó ideig nem szólt semmit, csak a hosszú szakállát simogatta. Omár fölemelt fejjel nézett körbe. A mesemondók, akik mind végighallgatták a vallomását, az öregek éppúgy mint a fiatalok, a hősök és tündérek közkedveltségű énekesei, pirulva és némán tekintettek egymásra, mintha ők éreznék magukat bűnösöknek. Végül megszólalt a mese-sejk és kihirdette az ítéletet.

— Nem tehetek másként, Omár, én fölmentelek a gyilkosság vádjá alól. A többit végezd el Allah-val!

Most ismered a siraháni költő történetét, uram. Ha ajándékul egy fél rupiát adnál, uram, akkor imádkoznám érted, hogy Allah növesse meg az árnyékodat.

(1905.)

INDRA ORSZÁGA

INDIA CHINA

Indra isten megjelent kiválasztott prófétája előtt és így szólt hozzá :

— Kár az emberekért. Rajtuk már csak égi csoda segíthet. Elhatároztam, hogy újból le fogok szállani a földre, ott fogok lakni az emberek között és királyként uralkodom fölöttük. Eredj és tudasd velük híradásomat.

*

A próféta kiment az utcára és kiáltozni kezdett :

— Elérkezett Indra országa !

Indra jámbor főpapja éppen Isten országának eljöveteleért mondta mindennapi imádságát, midőn meghallotta a nagy újságot. Ijedtében menten megütötte a guta. Utolsó szavai ezek voltak :

— Hát mégis van Indra ?

*

Az Indra-imádók pártja azonnal rendkívüli értekezletet hívott össze és elégtétellel vette tudomásul az örvendetes fordulatot.

— Első kötelességünk, hogy megfosszuk polgári jogaitól az összes Indra-tagadó eretnekeket — mondta a pártelnök.

Ezt helyeslően tudomásul vették. A próféta mint vendég vett részt az értekezleten és bosszúsan pattant föl helyéről:

— Mi jut eszetekbe? Tudnotok kellene, hogy Ő a szeretet istene és hogy az ő színe előtt minden ember egyenlő.

Az elnök hideg nyugalommal válaszolt:

— Indra kedvéért sok mindenre képesek vagyunk, de arra, hogy eláruljuk elveinket, arra az ő kedvéért sem vagyunk képesek.

S így a pártnak le kellett mondania arról, hogy támogassa az új rendszert.

*

Egy demokrata vezér ily kérdéssel fordult a próféta felé:

— Kik lesznek az isteni kormány tagjai?

— Nem lesz kormány. Indra személyesen akarja kormányozni a világot.

— Abszolutizmus?! — sziszegte a miniszterjelölt.

Azzal elment a piacra, felmászott egy hordóra és így kiáltott:

— Esküdjünk meg véreim, hogy nekünk az örök üdvösség sem kell, míg rabigában görnyed nemzetünk!

*

A népbarát arca elborult.

— Félttem a népet. — mondta. — Indra egy-
ízben már özönvizet küldött rá!

— Indrától félted ? Ő a szeretet istene ! — szólt a próféta.

— Én elhiszem, de a tömeg nem tudja elfelejteni az özönvizet.

— Hogyan nyugtassuk meg a népet ?

— Úgy, hogy Indra csodát teszen a szeretet nevében. Tegye meg azt, példának okáért, hogy Rothschild leánya beleszeressen a fiamba. Ha ezt meg tudja tenni, akkor bizonyos, hogy ő a szeretet istene.

*

A lapszerkesztő izgatottan járt fel-alá a szobájában. Végül beleütötte tollát a téntába és írni kezdett :

— Mi nem vagyunk elvi ellenségei a teokráciának, végleges állásfoglalásunkat azonban függővé kell tennünk attól, hogy az új rendszer mennyi gyakorlati érzéket mutat majd a sajtó magasztos hivatásának honorálása iránt.

*

Még aznap levelet kapott a próféta. A levelet az ördögimádók fekete főpapja küldte neki. A levél így szólt :

— Erős hitem, hogy a köztünk fennforgó apró félreértések elosztatása után, könnyű szerrel találhatnánk oly közös elvi alapot, amelyen kimondhatnók a fuziót.

*

— No, végre eljött a mi időnk is ! — mondta Indra templomának sekrestyése a papgazdasszonynak.

*

Egy idősebb bajadér, aki emlékezett rá, hogy Indra isten valamikor megkegyelmezett a házasságtörő asszonynak, így kiáltott fel:

— Reményelem, ezentúl már nagyságos asszonynak fognak minket szólítani!

*

A próféta fogadószobájában egymást érték a látogatók.

Az első egy ateista volt. Egy ember, akiről országvilág tudta, hogy nem törődik sem a mennyországgal, sem a poklallal.

— Szeretném tudni, hogy miféle jutalmat várhatok Indrától? — kérdezte az ateista.

— Mivel szolgált rá a jutalomra? — szólt szigorúan a próféta.

— Azzal, hogy Indra szent nevét soha hiába számba nem vettem.

*

Egy gyilkos is jelentkezett.

— Unokája vagyok annak a zsványnak, akit valamikor Indra oldalán végeztek ki.

— És mit kívánsz?

— Tudni szeretném, hogy mikor fogják szentté avatni a zsványokat?

*

Egy előkelő asszony lépett be utána. Kisfiát vezette a próféta elé.

— Meg vagyon írva, hogy Indra szereti a maga személye körül a kisdedeket.

— Jól tudod, asszonyom ! — szólt mosolyogva a próféta.

— Akkor talán megtehetné a fiamat személye körüli miniszterének ?

*

Végül egy kicsi, ijedősképű emberke kullogott a szent férfi elé. Egy emberke, akin meglátszott, hogy sok pofont kapott már életében.

— Valami kis hivatalt szeretnék elérni az új rendszer alatt, — suttogta.

— Miféle hivatalt ? Szólj, bátran, fiam.

— Ha ő szent felsége talán kegyes volna rám bízni az istennyila kezelését . . .

*

Késő éjszaka még egy udvari tanácsos zörgetett be a próféta szállásán.

— Mit kívánsz ? — szólt le az ablakon a szent férfi.

— Pardon ! — hebegte az udvari tanácsos. — Azt szeretném tudni, hogy mi lesz a mi címünk a jövőben ? Isteni tanácsos vagy csak egyszerűen mennybéli tanácsos ?

*

És előjöttek a hegyek, a barlangok és a pusztaságok lakói, a nagyszakállú remeték, akik száz esztendő óta gyökéren és sáskán éltek és Indrát imádták. Egyenesen a bankok felé tartottak.

— Mit akarnak maguk ? — rivallt rájuk a portás.

— Hát nem mi leszünk most a felügyelőbizottsági tagok ? — kérdezték a remeték.

(1908.)

1890-1891. The first year of the
year was a very dry one, and the
crops were much injured. The
second year was a very wet one,
and the crops were much injured.
The third year was a very dry
one, and the crops were much
injured. The fourth year was a
very wet one, and the crops were
much injured. The fifth year was
a very dry one, and the crops
were much injured. The sixth
year was a very wet one, and the
crops were much injured. The
seventh year was a very dry one,
and the crops were much injured.
The eighth year was a very wet
one, and the crops were much
injured. The ninth year was a
very dry one, and the crops were
much injured. The tenth year was
a very wet one, and the crops were
much injured.

1891-1892. The first year of the
year was a very dry one, and the
crops were much injured. The
second year was a very wet one,
and the crops were much injured.
The third year was a very dry
one, and the crops were much
injured. The fourth year was a
very wet one, and the crops were
much injured. The fifth year was
a very dry one, and the crops
were much injured. The sixth
year was a very wet one, and the
crops were much injured. The
seventh year was a very dry one,
and the crops were much injured.
The eighth year was a very wet
one, and the crops were much
injured. The ninth year was a
very dry one, and the crops were
much injured. The tenth year was
a very wet one, and the crops were
much injured.

EGY ÉLET TÖRTÉNETE

ROY LUT TORIÉTTE

Lancelot másfélesztendő angol foxterrier volt. Ezüstfehér szőréen csak egyetlen folt volt látható, a jobbik szeme körül. Ez a folt olyan furcsa és hetyke kifejezést adott a pofájának, mintha monoklit viselne.

Tisztességtudó, okos és szeretetreméltó állat volt. A gazdájához, Mici kisasszonyhoz, szenvedélyesen ragaszkodott, de azért nem vitte túlzásba sem az engedelmességet, sem az alázatosságot, miként gyöngé jellemű ebek szokták. Valami őszinte és meleg barátság fűzte őket egymáshoz és barátságuk alapja a kölcsönös becsülés volt. Mert Lancelot jellem volt. Olykor meg-
esett, hogy egyedül hagyták a reggeliző asztal mellett. Ott ült a széken, gyöngéden nézte az illatos sonkaszeleteket és epedve nyaldosta a szájaszélét. De nem volt rá eset, hogy engedett volna a csábításnak. Pedig nem a félelem tartotta vissza a bűntől. Őt soha még nem verték. Dicséretére föl kell említenünk azt is, hogy sem irigy, sem zsarnok természetű nem volt, ami pedig az elkényeztetett ebek rendes jellembeli fogyatéka. Ha etetés közben összeverekedtek vizslák, sohasem Lancelot kezdte. Ő megvédte a maga jussát, de nem bántotta a másét.

Egészen bizonyos, hogy a kutyaajellem fejlődésére

nagy befolyással van a gazda egyénisége. Lancelot első gazdája és nevelője nyílt modorú, bátor és szeretetre-méltóan könnyelmű katonatiszt volt, aki egy esztendővel ezelőtt ajándékozta a kölyökkutyát Mici kisasszonynak. A kisasszony sülve-főve együtt volt az ebbel és valósággal tanulmány tárgyává tette Lancelot lelki életét. Tudta, hogy kutyája álmodni is szokott. Olykor elvakkantja magát álmában; akkor macskával álmodik. Máskor meg a lábát mozgatja; akkor azt álmodja, hogy kocsi után szalad. A kisasszony néha a két kezébe vette Lancelot fejét és hosszan az okos szemébe nézett. Bizonyos, hogy az állatnak van lelke! Lancelot megérti, ha szól hozzá. Megsímogatja a fejét és azt mondja neki: Szegény Lancelot, minő igazságtalanság, hogy annyi ésszel, annyi jellemmel kutyának kellett születned! — akkor elkezdi fájdalmasan vonítani. Ha azt mondja neki: Most sétálni megyünk! — akkor talpra ugrik és az ajtóhoz rohan.

A fiúknak pompás játszópajtásuk. Az ő kedvükért új játékokat is komponál. Olykor elbújik előlük a kerti bokrok között, azután hirtelen megrohanja őket tettegett haraggal. Ez a farkas-játék. Labdázni is szeret és fogócskát is játszik. Ha a fiúk valami durvaságot követnek el vele, akkor faképnél hagyja őket és visszamegy Mici kisasszonyhoz. Hiába kérlelik, békítgetik a nebulók; haragja eltart egy-két napig. Mert Lancelot önérzetes és gyöngédlelkű. Mici szerint arisztokratikus természet.

Egyszer aztán valami rettenetes dolog történt, mely tönkretette Lancelot jó hírét és egész pályafutását. A kertben volt egy nagy drótketrec, melyben a fiúk házinyulákat és tengeri malacokat

tenyésztettek. Lancelot egy gyászos emlékű hajnalon, máig még eléggé ki nem derített módon, általtört a drótrostélyon és megölte az összes nyulakat és malacokat. A tettes személyét illetőleg nem lehetett kétség, mert Lancelot még reggel is ott volt a ketrecben. A betört rostély tüskés drótszálai elzárták előle a visszavonulás útját és ő bennrekedt az egérfogóban. Mikor fölfedezték, ott aludt a ketrec sarkában, az összemarcangolt kis holttestek közt, erősen hortyogva, mintha részeg volna a vértől. A fiúk ordítózni kezdtek, Mici pedig sírva fakadt. Ő nem is a nyulakat sajnálta, mint inkább Lancelot gyalázatát. A kutya most ott állott előtte, összevérezett pofával, zöldes fényben csillogó szemmel, sunyi farkcsóválással. Szánalom, félelem és undor töltötte be Mici kisasszony szívét.

Mi történt a kutyával? Honnan vette gyilkos dühét a becsületes, vidám és lovagias Lancelot? — Ez az atavizmus! A kultúr-ebben fölébredt a vérengző bestia. Ősrégi pusztaságokban üvöltöző fenevadak megterhelt fajtájából ered ő. Vérpíros hajnalon, mialatt a park fái titokzatosan zúgtak és a fehér nyulak megszeppenve motoszkáltak a rostély mögött, Lancelot ereiben lángot vetett a gyilkos ősök vére. Valami ellenállhatatlan, vad mámor erejével ragadhatta meg az ősi ösztön, melynek prédául dobta mocsoktalan multját.

Ezzel a nappal vette kezdetét Lancelot züllése. A fiúk fanatikus gyűlöletet éreztek iránta és rúgásokkal utasították vissza alázatos békítő kísérleteit. Mici kisasszony igyekezett megvédeni kutyáját. Azt mondta:

— Tudja is az ostoba állat, mit művelt!

A kisasszony persze maga sem hitte el, amit mondott. Lancelot nagyon jól tudta, hogy mit tett. Rá kellett csak nézni : maga volt a megtestesült rossz lelkiismeret.

A régi jó viszony nem tudott többé helyreállni Lancelot és a kis gazdája között. Mici szerette a kutyáját, de már nem becsülte. Sőt kissé félt is tőle, mert valami alattomos vonást vélt fölfedezni a jellemében. Lancelot modora valóban nagyon megváltozott. Emberekkel szemben émelvítően alázatos lett, a többi kutyával szemben pedig türelmetlennek, irigynek és erőszakosnak mutatta magát. Amióta nem tűrték már a szalónokban, el-elkalandozott hazulról és mocskos falusi kuvaszok társaságába járt, melyeknek neveletlenségeit is eltanulta. A vérontás állandó szenvedélyévé lett, melynek titokban hódolt, mint némelyik ember az alkoholnak. A cselédek hol egy széttépett csirkét, hol egy megfojtott macskakölyköt találtak az udvar valamelyik zugában. Lancelot ilyenkor sunyi és túlzott alázatossággal igyekezett magát a gyanú alól tisztázni. A régi önérzetének már nyoma sem volt.

Végül lecsapott rá a bosszú. A földesúr egy nap puskával a vállán kint járt a földeken. Ekkor egy fehér foltot pillantott meg, mely nyílsebesen keringett a fiatal vetések között. Lancelot volt. Kis nyulakra vadászott. Ezt nem bocsátja meg vadászember. Lancelot mértéke betelt. A gazda két lövéssel leterítette a vadorzót.

Szüret tájékán Mici kisasszony az apja társaságában nagy sétát tett a tarlókon. Egy helyen egy állat csontvázára bukkantak. A hangyák szépen kidolgozták, mint valami múzeumi preparátumot. Kicsi állat

volt, de a koponyája, melyből rettenetes tépőfogak meredeztek ki, olyan volt, mint egy vízözön előtti ragadozó gyík feje.

— Mi ez ? — kérdezte csodálkozva a leány.

— Lancelot — mondta kurtán apa, aki valami kis borzongásfélét érzett.

Mici kisasszony szeme könnyes lett. Egy pillanatig megint maga előtt látta az ő monoklis kutyáját, kedvesen, vidáman, tisztán, amilyen a bűnbeesése előtt volt.

(1908.)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

REPORT OF THE

COMMISSIONERS OF THE

BOARD OF EDUCATION

FOR THE YEAR

1900-1901

CHICAGO, ILL.

1901

PRINTED BY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

REPORT OF THE

COMMISSIONERS OF THE

BOARD OF EDUCATION

A JÖVŐ SZÁZAD NOVELLÁJA

ĐI LÊN QUẢNG CHỢ A

A vizsgálóbíró azt mondta a jegyzőnek :

— Küldje be a vádlottat, aztán hagyjon magunkra. Többre mehetek vele, ha négy szemközt vallatom.

A vizsgálóbíró neve : Dr. BN 37. BN 37 különben vöröshajú, fehérbőrű, érdekes arcú nő. Igen jó-növésű, ami természetes is, mert hibás vagy gyenge-szervezetű emberek tenyésztését az orvosi tanács nem engedélyezi.

Midőn egy pillanatra leteszi szemüvegét, hogy megpihentesse a sok olvasástól fáradt szemét, kitűnik, hogy nemcsak a termete, de a szeme is szép.

A vizsgálati fogoly belép.

Fizikuma szempontjából igen sikerült ember-példány. Azonban nyugtalan tekintetében, de főleg kapkodó modorában van valami, ami arra enged követ-keztetni, hogy szellemi nevelése kevésbé sikerült.

Dr. BN 37 ismerte ezt a típust. Visszaütés a barbár-korba, egyike a kultúrképteleneknek, akik semmiképpen sem tudnak beleilleszkedni a modern világrendbe és azt hiszik, minden kőfal arra való, hogy fejfel menjenek neki.

A vizsgálóbíró hivatalos arccal lapozgatott írá-saiban.

— Ha nem csalódom, az ön neve 13 XX? — kérdezte.

A fogoly elmosolyodott.

— Valóban nem csalódik, édes szívem.

A bíró hidegen mérte végig.

— Az én intellektuális minősítesem különb, mint az öné, tehát hagyja ezt a hülye megszólítást. Ön nem az édes szíve, hanem a bírója előtt áll.

— Rendszerben van, — szólt békülékenyen a fogoly. — A fő az, hogy nem csalódik, tiszteletreméltó BN 37, én ugyanaz az XX vagyok, aki magát tavaly megcsókolta a tárgyalóteremben és akit hatóság elleni erőszak címén három hónapra becsuktak.

— Reményilem, a három hónapot arra használta, hogy elmélkedjék azon, amit tett?

— Elmélkedtem és arra a meggyőződésre jutottam, hogy három hónap egyáltalában nem sok a maga csókjáért. És ha most megint háromhónapi szabadságot vehetnék magamnak . . .

BN a csöngettyű gombja után nyúlt.

— Ha nem fogja nekem megadni azt a tiszteletet, amely megillet, akkor az őrség jelenlétében folytatom a kihallgatást.

A fenyegetés hatással volt a fogolyra.

— Csak azt ne! Az örök ronda vénasszonyok, némelyik bajszos is.

A vizsgálóbíró vállat vont.

— Jellemző önre nézve a szertelen fontosság, melyet az emberek külsejének tulajdonít. Hanem térjünk a tárgyra, 13 XX! A rendőrség jelentése szerint ön tegnapelőtt, azaz 1987. évi május 5-én, előre megfontolt szándékkal elpusztította a Szépművészeti

Múzeum egyik remekművét, Leonardo de Vinci Antinous című festményét. Késsel kivágta a képet a keretből, darabokra tépte, földre dobta és lábbal tiporta.

— Szóról-szóra így történt, édes BN 37!

— Midőn letartóztatták, ön többízben azt kiáltotta: Választójogot a férfiaknak!

— Igenis, azt ordítottam. Hozzátehetem, hogy egy felsőbb leányiskola növendékei, akik akkor éppen a képtárban jártak, megtámadtak és meg akartak lincselni.

— Sajnálatos kihágás, — mondta a vizsgálóbíró, — bár emberileg érthető. De menjünk tovább! Önnek cinkostársai is voltak, akik meg akarták szöktetni a merénylet után. A rendőrség jelentése szerint eroplán keringett a múzeum körül. Csak akkor menekült el, midőn már közeledtek a légi cirkálók.

A fogoly elmosolyodott.

— Maga most azt akarja, hogy eláruljam a barátaimat? — kérdezte.

A vizsgálóbíró legyintett a kezével.

— Ön az úgynevezett lovagi típus képviselője és azt, amit ön barátságnak nevez, többre becsüli a közérdeknél.

— Igaza van — szólt a fogoly. — A közérdek tölem tótágast állhat, esetleg cigánykerekeket hányhat.

— A merénylet mellékkörülményeiből arra kell következtetnem, hogy ön tagja annak a politikai frakciónak, melyet a Férfi Liga harcias szárnyának szokás nevezni. Önök azt reménylik, hogy terrorisztikus föllépésükkel megfélemlítik a közvéleményt.

XX úr arcát elfutotta a pír. A szemében pedig

fanatikus tűz lobogott. Az a tűz, amelyet dr. BN jól ismert, hiszen máskor is akadt már dolgozszuffragantokkal.

— Önök, tisztelt hölgyek, — kiáltott a vizsgálati fogoly — önök nagyon tévednek, ha azt reménylik, hogy börtönbüntetésekkel elnémíthatnak minket. Harcolni, rombolni és gyujtogatni fogunk mindaddig, míg a férfinem mostani szégyenletes elnyomatása véget nem ér.

Dr. BN 37 kicsinylően legyintett.

— Hogy beszélhet börtönről? Tudnia kell, a modern igazságszolgáltatás nem ismeri a bűnös és a büntetés fogalmát. Aki föllázad a társadalmi rend ellen, nem bűnös, hanem abnormis ember. A beteget nem börtönbe, hanem állami szanatóriumba küldjük, hogy kárt ne tehessen magában és másokban.

— Ugyan kérem, — kiáltotta bosszúsan XX, — mintha nem mindegy volna, hogy a helyet, ahol fogva tartanak, börtönnek vagy bolondok házának hívják-e? És hogy az a fickó, aki velem szemtelenkedik, porkoláb-e vagy betegápoló?

Dr. BN nem válaszolt a laikus kifakadásra, hanem egy székre mutatott.

— Beszélgetni szeretnék önnel. Kötelességem, hogy tisztába jöjjek az ön lelkiállapotával.

— Szabad cigarettázni? — kérdezte 13 XX könnyedén.

— Nem szabad. Ön különben is annyira izgága és fegyelmezetlen természet, hogy jól tenné, ha tartózkodnék a narkotikumoktól.

A bíró egy ívet vett a kezébe.

— Egy-két kérdést fogok önhöz intézni.

— Halljuk !

— Honnan vette azt a rögeszméjét, hogy a férfiakat elnyomják az állami életben? Tudhatná, a mi alkotmányunk csak egyenlőjogú embereket ismer, a nemek különbségével azonban nem törődik.

— Ön pedig tudhatná, — válaszolt XX úr és most már megint a szuffragant-düh keményítette meg a hangját — tudhatná, hogy a nők abszolút fölénye éppen ebből az egyenjogúságból folyik. A születési statisztika szerint számbeli többségben vannak. Az átlagos nő fanatikusabb, mint az átlagos férfi. Ahol szavazni és politizálni kell, ők ott vannak. Az eredmény, hogy azt csinálnak velünk, amit akarnak.

Dr. BN széles, szép szája körül gúnyos mosoly játszadozott.

— Szóval, a politikai vezetés a kötelességtudó, lelkiismeretes emberek kezébe került. Hogy ezek az emberek kövérek vagy soványak, szőkék vagy barnák, férfiak vagy nők, az végre is mindegy. Nem gondolja?

A fogoly dühösen vállat vont.

— Nézze, — mondta — én magával, éppen magával nem akarok összeveszni, hát beszéljünk másról!

A vizsgálóbíró az aktáiba pillantott.

— Nem látja be, hogy amióta a politikai vezetés egész Európában új kezekbe került, azóta jobban folynak a dolgok? A hadseregeket föloszlattuk. Az óriási összegek, amelyeket azelőtt a militarizmus elnyelt, a kultúra hasznára válnak. Az alkoholt eltiltottuk és a szerelmet szabadabbá tettük. Kevesebb lett a bűn és kevesebb a betegség. Az a vad, patriotikus izgalom, amely azelőtt állandóan gyötörte a nemzeteket, elült; az emberiség dolgozik és gyarapszik. Tagadhatja, hogy így van?

13 XX hirtelen fölpattant a székéről.

— Az emberiség dolgozik és gyarapszik — kiáltotta. — Nincs többé vérengzés, de nincs is emberi nagyság. Nincs bűn és jóság sincs. A nőkből férfiak lettek, a férfiakból vénasszonyok. A világ gondosan dezinficiált akol. Mi nem harcolunk, nem szenvedünk, nem élünk, mi csak táplálkozunk, szaporodunk és elrothadunk. De hát mirevaló ez? Mi célja ennek? Hol van az az egy óra, az az egy perc, amely meg tudná velem értetni, hogy érdemes volt megszületnem? Hát nekem ez nem kell! Inkább felrúgom, fölgyujtom, elpusztítom az egész ostoba életet!

A bíró néhány jegyzetet vetett papírra.

— Lássá, — mondta hidegen — ön eleven bizony-sága annak, milyen veszedelem volna az emberiségre nézve, ha újból uralomra jutnának az ősi, barbár férfi-ösztönök. Volna azonban önhöz még egy utolsó kérdésem. Köztünk, modernek között, sokan vannak, akik tagadják a művészet és a költészet jogosultságát. Azt állítják, hogy rendetlen és veszedelmes érzéseket kelte-nek az emberekben. Az ön elavult ideológiájával azon-ban jól megfér a művészeti rajongás. Miféle gondolat-menet vezette önt mégis odáig, hogy megsemmisítse az Antinous-képet, amelyről ön is elismeri, hogy remekmű?

— Megmondhatom. Leonardo festménye fölhábo-rító aktualitást nyert a mi időnkben. Antinous a mai kor férfiideálja és végső elasszonyodásában ábrázolja a világ egykori urát. Az a hosszúpillájú, epedőszemű gazember, az a liliomoshúsú és mocskoslelkű semmire-kellő, aki édes-tunyán nyujtózik selyemágyán, régóta kimondhatatlan útalattal tölt el. Ezért téptem dara-

bokra és tapostam szét a cipőm sarkával. Óhajt még valamit, tiszteletreméltó BN 37?

A vizsgálóbíró levette szemüvegét, fölkelte asztala mellől és az erkélyajtóhoz lépett. Egy ideig elgondolkodva nézte a párás eget az ötvenemeletes budapesti házak fölött, ahol sűrű rajokban keringtek a légi takszik, majd hirtelen a fogoly felé fordult.

— Tudja, mi fog történni, ha mindazt amit halottam és láttam, az orvosi tanács elé terjesztem?

— Magát előléptetik, vagy legalább megdicsérik.

— Magát pedig gyógyíthatatlannak nyilvánítják és valószínű, hogy a tanács elrendeli a megszüntetését.

— Szóval: halállal fognak büntetni?

— A megszüntetés nem büntetés, hanem célszerűségi intézkedés.

— Ez nagyon megnyugtat — mondta XX úr.

BN megint a repülőket nézte. Az arca elborult.

— Mondja, tiszteletreméltó 37-es, — élehetetlenkedett a fogoly — csak nem sajnál engem? Mert ez olyan romantikus gyöngesség volna, amely semmiképpen sem illenék az ön intellektusához.

A bíró csöndesen mondta:

— A halottakon nincs mit sajnálkoznunk. — Szünet után még hozzátette:

— És az élőket nincs miért irigyelnünk!

XX időközben kezébe vett egy acélpengét, amely az íróasztalon feküdt. Ezzel azonban vétett a szabályok ellen.

— Tegye le azt a holmit! — rivalt rá a bíró.

— Mindjárt — mosolygott a fogoly.

Előbb azonban kettévágott néhány drótvezeték. Azután rácsapta az ajtóra a tolózárat.

— Tíz percnyi beszédem van magával és nem akarom, hogy az ajtó előtt ácsorgó állami vénasszonyok megzavarjanak.

A bíró kicsinylően mosolygott.

— Egyet kell csak kiáltanom és rántörök az ajtót, azután vége lesz a romantikának és magára kényszerzubbonyt adnak.

— A régi időkben, — mondta 13 XX — a leányokat nem kémiai formulákra, hanem nevekre keresztelték. Nekem különösen tetszik a Klára név és ezért magát Klárának fogom nevezni. Ami pedig a kényszerzubbonyt illeti: ne kiabáljon, édes Klára, mert mielőtt még jöhetne valaki, én magát a karomra veszem és leugrom magával a negyvenedik emeletről. Erre férfiszavamat adom.

Dr. BN 37-Klára vállat vont.

— Nincs az a bolondság, amit magáról el nem lehetne hinni. De mit akar tulajdonképpen?

— Csak annyit, hallgasson meg azzal a türelemmel, amellyel a bölcs és erős nő a gyógyíthatatlan örültnek tartozik.

— Nos?

— Klára, föl kell magát valamiről világosítanom: én tudom ám, hogy maga szeret engem. Ne szakítson félbe! . . . Ez a tíz perc legyen egészen a bolondságé . . . Te igazi nő vagy. Az arcod, a hajad, a szemed más, mint a mai asszonyembereké. Forró, édes és babonás álmokat rejtegetsz a szívedben . . . Hiába veszed föl a hivatalos pofácskádat, én meglátom az álarc alatt a szerelemre szomjas nőt. És hiába szorítod össze ajkadat, én meghallom sikoltásodat az igazi férfi után.

— Hideg zuhanyt ! — sziszegte haragosan a vizsgálóbíró.

A fogoly azonban rendületlen arcátlansággal beszélt tovább :

— Teszek egy ajánlatot. Én megszabadítlak önmagadtól, megszöktetlek a kultúrsivatagból és visszaviszlek az életbe, az együgyű, nyomorúságos, gyönyörű és szent életbe. Gyere velem. Tíz perc múlva örökre elmegyek innen.

— El, az állami szanatóriumba ! — mondta BN 37 ellenségesen.

— Tévedsz drágám. Tíz perc múlva értem jön Európa leggyorsabbjárású eroplánja. Itt fog kikötni a szoba erkélyén.

A vizsgálóbíró meghökkenve nézett az erkélyre.

— Ha ez igaz, — mondta — akkor húsz perc múlva elfogják az állami cirkálók.

— Nem fognak el ! Diplomáciai zászló alatt repülünk és a cirkálók szalutálni fognak nekünk. Húsz perc múlva fönn leszünk a felhők között és negyven perc múlva túl leszünk az ország határán. És tudod, hová megyünk? Közép-Afrikába, az Élet Parkjába. Ott őserdők és pusztaságok vannak, ahová — hál' Istennek ! — nem juthat el a civilizáció. Az európai államok megállapodtak benne, hogy azokat a szűzies vadonokat meghagyják az erő és az élet ősforrásainak. Ott fogunk élni !

— Mint vadak? — kérdezte a bíró.

— Mint emberek, mint szabad emberek. Az erdőben, amely telve van rejtelmekkel és szépséggel, veszedelemmel és élettel. Egy barlang lesz a házad. Aranyszínű oroszlánbőrökkel fogom kipárnázni. A patakban

fogsz fürödni és új, idegen dalokat fogsz hallani. Én elhozom neked az erdő legszebb virágait és legédesebb gyümölcseit. Az urad leszek.

— Én pedig a maga cselédje, mi? És vajjon mi lesz a bérem? — kérdezte keserű gúnnyal Klára.

— A szerelem.

— Azt hiszi, egy férfi szerelme fölér az egész emberi kultúrával?

— Nem az én szerelmem fog megjutalmazni, hanem az, amit te fogsz érezni. Az ég és a föld, az erdő, a barlang, a szíved és a véred teli lesz szerelemmel. Az asszonyi mivoltod fog megjutalmazni és a visszahódított élet. A gyermekeid fognak megjutalmazni, akiket könnyek és imádságok között fogsz szülni.

BN 37 csodálkozva nézte 13 XX-et.

— Mondja, — kérdezte — csakugyan nincs tudatában annak, hogy örülségeket beszél?

— Örülségeket, igen, de a bölcsesség kedvéért nem érdemes élni!

Elhallgatott és kinyitotta az erkély ajtaját. A háztetők fölött nagy utazógép közeledett, amelyről hosszú, fecskefarku zászló lengett.

— Értem jönnek! — kiáltotta a fogoly. Egy percig figyelmesen nézte BN 37 szomorú, szép arcát, azután hirtelen magához karolta a vizsgálóbíró.

Az meghökkenve védekezett.

— Meg akarlak csókolni — lihegte 13 XX. — A búcsú pillanatában ne lássam arcodon ezt a vizsgálóbírói vonást.

— A csók mocskos és ostoba szokás — az orvosi tanács eltiltotta!

Hiába védekezett dr. BN 37, — 13 XX erőszakosan a szájára tapasztotta ajkát.

A repülőgép időközben kikötött az erkélyen.

— Gyerünk, gyerünk ! — kiáltotta kívül egy türelmetlen hang.

Igen, gyerünk . . . A fogoly hirtelen karjára kapta a vizsgálóbíró és könnyen, mint a gyermeket, vitte az erkélyre.

Két erős férfikar átvette tőle és gondosan beültette a kajütbe. 13 XX úr melléje telepedett.

A motor zúgott, a gép szélsebesen hasította a levegőt.

Dr. Klára zavartan kapaszkodott az ülés karjába. Fölöttük aranyhasú esti felhők vonultak, alattuk vörös, meleg alkonyi fény remegett a háztetőkön.

A nagyváros világító pára köre hamar elmaradt alattuk. Légi útukon, óriás ezüstitányérként, világított a hold.

Magasan szállottak. A levegő hűvösödni kezdett, 13 XX puha, prémes takarót borított B N 37 térdeire.

Később megszólalt a fiatalember :

— Közel vagyunk a határhoz, Klára. Most már nem árulhat el minket. Ha kívánja, leereszkedünk egy percre és magát szabadon bocsátjuk.

Klára 13 XX felé fordította arcát.

— Azért hozott magával, hogy el ne árulhassam? XX a fejét rázta.

— Szeretném, ha velem jönne. De ha nem akar . . . Szünet után Klára halkan :

— Akarok.

A gép szélsebesen száll tovább, vissza az ősi barbárságba. A hold csodálkozva és szomorúan bámul utána.

AMERICAN MEDICAL ASSOCIATION
PUBLISHED WEEKLY

CHICAGO, ILL., U.S.A.

Subscription price, Five Dollars Per Annum in Advance.
Single Copies, Fifteen Cents.

Entered as Second-Class Matter, May 2, 1902.
Postpaid.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in
Act of October 3, 1917, authorized on July 10, 1918.

Postage paid at Chicago, Ill., and at additional mailing offices.

Copyright, 1919, by American Medical Association.

Printed at the American Medical Association Press, Chicago, Ill.

Volume 32, Number 1, January 7, 1919.

Published by the American Medical Association, 535 North Dearborn Street, Chicago, Ill.

Subscription orders, notices of change of address, and other communications should be sent to the Editor.

Advertisements should be sent to the Business Manager.

Entered as Second-Class Matter, May 2, 1902.
Postpaid.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in
Act of October 3, 1917, authorized on July 10, 1918.

Postage paid at Chicago, Ill., and at additional mailing offices.

Copyright, 1919, by American Medical Association.

Printed at the American Medical Association Press, Chicago, Ill.

Volume 32, Number 1, January 7, 1919.

Published by the American Medical Association, 535 North Dearborn Street, Chicago, Ill.

Subscription orders, notices of change of address, and other communications should be sent to the Editor.

Advertisements should be sent to the Business Manager.

Entered as Second-Class Matter, May 2, 1902.
Postpaid.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in
Act of October 3, 1917, authorized on July 10, 1918.

Postage paid at Chicago, Ill., and at additional mailing offices.

Copyright, 1919, by American Medical Association.

Printed at the American Medical Association Press, Chicago, Ill.

Volume 32, Number 1, January 7, 1919.

Published by the American Medical Association, 535 North Dearborn Street, Chicago, Ill.

Subscription orders, notices of change of address, and other communications should be sent to the Editor.

Advertisements should be sent to the Business Manager.

Entered as Second-Class Matter, May 2, 1902.
Postpaid.

Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in
Act of October 3, 1917, authorized on July 10, 1918.

Postage paid at Chicago, Ill., and at additional mailing offices.

JEDERMANN AUTÓT VESZ

FEDELMANN AUGUST VIKTOR

I.

Szegény jó Etelka néni 96 éves korában jobblétre szenderült, minek következtében egyetlen örököse, Jedermann úr, bánatos szívvel elhatározta, hogy autót vesz.

Ilyenkor mi az első teendő? Az ember tanácsot kér egy autószakértőtől, hogy be ne csapják. Szerencsére Jedermannnak van egy ismerőse, aki nagyszerűen érti ennek a mesterségnek minden fogását. Tavaly nyáron együtt voltak Siófokon és Jedermanné ő nagysága akkoriban szívesen táncolt vele.

Mikor Jedermann elmegy hazulról, a felesége utána kiált :

— Olyant vegyen, amelyiknek elől egy kis nikkel mackója van !

2.

Az autószakértő a törzskávéházban fogadja látogatóját. Csinos fiú, az újságíró, a moziszínész és a parkettáncos keveréke. Úgy hírlík, hogy vagyonos szülők fia, legalább mindig elegáns és mindig autón jár.

A szakértő : Nagyon kell vigyázni, mert sehol a világon nem történik annyi csirkefogás, mint az autószakmában. Ahány naplopó, csődlovag és selyemfiú van Pesten, az mind az autó-brancsban akar érvényesülni.

Jedermann : Pedig ha az ember már annyi pénzt költ, akkor legalább jó gépet szeretne.

Szakértő : Egy dologgal tisztában kell lenni : aki megtudja, hogy maga autót akar venni, az mind keresni akar magán.

Jedermann : Csakhogy nem mondtam ám meg senkinek ! Arra gondoltam, hogy olyan márkát kel-
lene vennem, amelynek kocsijai már sok díjat nyertek a versenyeken. Akkor biztos, hogy jó kocsit kapok.

A szakértő (szigorúan) : Akkor biztos, hogy rossz kocsit kap. Mert az elsőrangú gyárak, pl. Rolls-Royce, vagy Hispano, elvből nem versenyeznek. Nekik nem kell reklám, hiszen amúgy sem tudnak annyi autót csinálni, mint amennyi megrendelésük van.

Jedermann : Hallatlan, hogy érti ezt a mester-séget !

A szakértő : Az autónak egyénisége van, mint az órának : egyformán gyártják őket, de valami párányi kis eltérésen múlik, hogy az egyik jól jár, a másik meg rosszul. A szakértő dolga, hogy a sok egyforma gép közül kiválogassa a jót.

Jedermann : Hiszen éppen azért bátorodom . . .

Szakértő : Majd körülnézek a garázsokban. Nem szabad megengedni, hogy olyan asszony, mint Jedermanné ő nagysága, rossz kocsin járjon. Van azonban egy kikötésem !

Jedermann : Kérem, csak őszintén . . .

A szakértő : Nem fog engem megsérteni azzal, hogy pénzt kínál . . .

Jedermann (elpirul) : Kérem, hiszen tudom, úri-emberrel van dolgom . . .

3.

Az autószakértő még aznap elmegy a Zweifusz-féle Autószalónba. Az Autószalónban nincs autó; csak egy pótkerék, egy emelődaru és egy keresőlámpa emlékeztetnek a forgalmi technika modern csodáira. Az asztalon egy angol sportlap tavalyi füzetei.

Zweifusz igazgató nyugtalan léptekkel jár fel-alá. Vérbeli jenki benyomását teszi. Pályáját mint drogista-segéd kezdte; mikor azonban a felesége révén hozományhoz jutott, önállósította magát. Húsz évvel ezelőtt az ilyen ember kávéházat nyitott, míg tíz évvel ezelőtt a moziszakmára vetette magát. Ma autószalónt nyit.

Zweifusz tehát üzletében fel-alá jár és azon gondolkozik, hogy stante-pede, vagy esetleg csak őszszel kérjen kényszeregyességet?

A szakértő (ajtóstul a házba): Mondja, Zweifusz, mennyit keresek én, ha hozok magának egy kápé-vevőt?

Zweifusz: Attól függ, milyen kocsit akar?

A szakértő: Jó kocsit.

Zweifusz: Jó kocsival nem lehet pénzt keresni. A jó gyárak arrogánsak, szabott árakkal és készpénzzel dolgoznak. Én elvből nem dolgozom velük. Egy prima kocsit minden tökfilkó el tud adni. Jó kereskedő az, aki egy ócska sporhertet is meg tud vétetni, hathengeres túraautó helyett. Az ilyen üzleten lehet keresni. Van nekem egy Panellom — ha azt el lehetne sütni...

A szakértő: A «sárga veszedelem»? Ne nevetesse

ki magát! Stuczinger báró tavaly kidöntött vele egy akácfát és azóta a tyúkok aludtak benne.

Zweifusz: Újra lakkoztattam és most kutyabaja. Tíz millió províziót lehet vele keresni.

A szakértő: Újabban rosszul hallok. Úgy-e harmincat mondott?

Zweifusz: Tizenötöt mondtam.

A szakértő: Különben, hogy méri azt az ócska sporhertet?

Zweifusz: Kettőszázhusz és a fényűzési.

A szakértő: Szíve, az van magának. Hát tudja mit? Adja kettőszáznegyvenért és fizesse meg nekem a harmincat.

4.

Még az este Jedermann találkozik az utcán a szakértővel.

— Van már valami? — kérdi mohón.

A szakértő borús arccal nézi a barátját.

— Nagy kár, hogy nem jött egy héttel előbb. Akkor, igen, akkor volt egy nagyszerű alkalmi vétel. Egy Panello, külön a turini kiállításra épült. Afféle parádés autó, reklámkocsi, kétszer annyiba volt a gyárnak, mint amennyit kaphat érte.

Jedermann: Zweifusz igazgató beszélt valami Panellóról...

A szakértő: Zweifuszszal szemben óvatosnak kell lenni, — egyáltalában: minden autókereskedővel szemben. Sajnos, a kocsi, amelyről én beszélek, már nem kapható, azt megvette báró Stuczinger.

Jedermann (izgatottan): De hiszen éppen a Stu-

czinger-féle Pannello eladó! A báró elvérzett a fogkefegyári részvényeivel és egyelőre nem tud autót tartani.

A szakértő (fanatikusan) : Két kézzel kapni utána! Ha eladó a Stuczinger-féle Pannello : azonnal megvenni!

5.

Reggel az urak együtt elmennek a Link Automobil R. T. garázsába, ahol a sárga Pannello látható. A garázmester rögtön telefonál Stuczinger báró után, két perc múlva ő méltósága maga is megjelen a garázsban.

Stuczinger konzervatív megjelenésű főúr, barkót visel és a kilencvenes évek mágnásainak példája szerint h-nak ejti az r-hangot.

A báró (a Pannello hűtőszekrényét veregeti, mintha telivér ló szügye volna) : Nem szívesen válok meg tőle, nem szívesen, — dehát muszáj!

Valami férfias megindulás elfojtja a szavát. Ebben a pillanatban egy szikár termetű monoklis úr lép a társasághoz.

A monoklis úr : A Panellót nézitek? Én minden nap, mikor erre visz utam, extra bejövök, hogy láthassam. (Hirtelen Jedermannhoz lép és bemutatkozik) : Hell!

A szakértő (magyarázva) : Hell kapitány, a híres repülő. A háborúban sokszor olvashattad a nevét.

Jedermann (aki sohasem olvasta a nevét) : Hogyne, hogyne!

Hell kapitány (huszárosan) : Nagy számár az a Zweifusz, semmit sem ért az autókhoz,

Jedermann (megrökönyödve) : Nem? !

Hell : Sejtelve sincs róla, mit ér például ez a kocsi. Ha tudná, akkor nagy gezereszt csapna vele !

Jedermann (bizonytalanul) : Jó gép ez?

Hell (kicsinyelve méri végig) : Hogy jó-e? Én évek óta egyébbel sem foglalkozom, csak motorokkal. Sokezeret láttam, de ilyet még egyet sem. Ez remekmű ! Én magam nem vehetem meg ; szeretném azonban, ha úriember kezébe kerülne.

Jedermann : Azt mondják, a Mercedes is jó kocsi.

Hell : Nagyon jó : a motorja kifogástalan. Csak az egyensúlyozással van egy kis hiba : hirtelen kanyarodásoknál gyakran felborul.

Jedermann (felháborodással) : Köszönöm szépen !

A báró : Én Zweifuszra bízom, hogy éhitékesítse a Panellót. Hallom, van máh több heflektáns há ?

Hell : Hogyne volna ! A kalocsai érsek is reflektál rá !

Jedermann (halkan a szakértőhöz) : Siessünk Zweifuszhoz, hátha megelőzhetjük a kalocsai érseket !?

(Jegyzet. 61. *Hell* kapitány, a leszerelt flieger, jelenleg a Zweifusz-féle autószalón ügynöke. 2. Ami *Stuczinger* bárót illeti, neki eszeágában sincs, hogy tönkremenjen. Ezt csak olyankor szokta magáról terjesztetni, ha eladó autója van. Az ő autói tulajdonképpen a Zweifusz kocsijai, amelyeket ez a báró úrnál elzálogosít. Ha eladnak egyet, akkor a báró húsz százalékot kap a pénze után, üzleti haszonrészesedés címén.)

6.

A sárga Pannello próbautat tesz a Budakeszi-úton. Menetközben olyan zörejt csap, mintha bádogdobozban vasszegeket ráznának.

A gépet maga Zweifusz igazgató vezeti. Mellette ül a szakértő. A nagyságos asszony, Jedermann és Hell a kocsí belsejében ülnek. Senki sem akart otthon maradni azok közül, akiknek provízió-igényeik vannak, Stuczinger báró is eljött volna, sajnos, ő sárgaságba esett és a szobát kell őriznie.

Jedermanné forró pillantásokat vet a szakértő felé, amit Jedermann helyesléssel fogad, mert tudja, hogy felesége nem léhaságból, hanem ügybuzgalomból kacérkodik.

Zweifusz (diadalmasan) : Második kapcsolással harminc kilométert értünk el !

A szakértő (hidegen) : Abszurdum ! Nem hiszem ! (Fölteszi monokliját és a kilométer-olvasót nézi ; le-sujtottan :) Isten ugyse ! Nahát ilyet ! Sohasem hittem volna !

Jedermannék, akik érdeklődve hallgatják a szakemberek vitáját, diadalmasan mosolyognak össze.

Hell (Jedermann fülébe súg, hogy *Zweifusz* meg ne hallja) : Még sokkal jobb, mint hittem volna ! Sokkal jobb !

Zweifusz : Tessék a féderézést figyelni, nagyságos asszony ! Olyan puhán jár, mintha repülne.

A nagyságos asszony : Mint a gondola, a lagunában ...

(A kocsí egy buktatón szalad keresztül és akkorát rúg, hogy *Zweifusz* csak Isten különös kegyelméből nem harapja le a nyelvét.)

Hell (mámorosan): Hogy vette ezt az árkot! Megfigyeltétek? Nagyszerűen vette!

Jedermann (rettegve, nehogy az utolsó pillanatban még közbejöjjön valaki, vagy valami, esetleg egy érsek): Tehát igazgató úr, én megtartom a kocsit.

Zweifusz (jenki-flegmával): All right!

Hell (láthatóan boldog, hogy a Panello «úriember» kezébe kerül): Az üzlet perfekt!

Jedermann (halkan a feleségéhez): Óriás szerencsénk volt!

A nagyságos asszony: Mese-kocsi!

7.

Az autószakértő másnap a Lidóra utazik. I. osztályú hálókocsiban. Hat hétig fog odalenn maradni. Az Excelsiorban fog lakni.

(1926.)

JEDERMANN AUTÓTULAJDONOS

JEDERMANN AUFGEWIESEN

I.

Színhely : A Zweifusz-féle Autószalón.

Spanga Pál, foglalkozására nézve foglalkozás nélküli gépkocsivezető, belép az ajtón. Kemény fekete kalapot és csavart katonai bokavédőt visel ; cigarettázik.

Spanga : Igazgató úr, nem tud nekem egy jó helyet?

Zweifusz : Már megint facér? Az idén hányadszor?

Spanga : Tehetek én róla, hogy gazdáim nem bírják a gyorsajtást? Én nem megyek gyerek kocsin.

Zweifusz : A gazdái inkább a benzin-számlákat nem bírják. Maga egész benzinkutakat rendezett be a garázsban, még a harmadik utcából is oda jártak olcsó benzint venni.

Spanga : Smucig ember ne tartson autót !

Zweifusz : Maga nevetni fog, Spanga, én tudok magának helyet !

Spanga : Nem megyek olyan gazdához, aki maga soffíroz. Az olyan nem lehet dolgozni.

Zweifusz : Akiről én beszélek, az egészen új fiú.

Spanga : Milyen gép?

Zweifusz : A sárga Pannello ; ismeri?

Spanga (elkezd arcátlanul hahotázni).

Zweifusz (hidegen) : Be fogom magát szerezni Jedermann úrhoz. Ha nagyobb baj nélkül megússzuk

a hathónapos garancia-időt, akkor szép ajándékra számíthat.

Spanga : Huszonöt darab princessas, mi? Köszönöm alássan! Ha én felülök arra a szecskavágó masinára, az ötmillióba kerül.

Zweifusz (némi gondolkodás után) : Fizetendő a garanciális idő letelte után?

Spanga : Nézze, igazgató úr, ebből úgyis pör lesz és akkor nekem kell majd tanuskodnom. Tehát : három millió előre, kettő utólag! De azt megmondom : ebben nincs benne az eskü. Ha esküt kell tenni a bíróság előtt, az külön lesz.

Zweifusz : Igazán nem értem, mit krajcárkodik? Egy ügyes sofförnek annyi a pénze, amennyit akar. Éppen ma mondta Csóry és Társa, hogy ő ötven percenttel emeli a sofför-províziót, ami a rendelések után jár.

Spanga (kivesz egy nagyon díszes jegyzőkönyvet, amely a Pluto Olajkereskedelmi R. T. ajándéka) : Hol lakik az a Csóry?

II.

Megint az Autószalónban vagyunk. Jedermann úr eljött, hogy elintézzze az autóvásár utolsó formáságait. Miután aláírta az aláírandókat és megfizette a megfizetendőket, a pillanat fontosságának hatása alatt meghatottan megszorítja Zweifusz igazgató úr kezét.

Zweifusz : Kérem, ajánljon be úri barátainak is. Nagyságodra való tekintettel különös előzékenységgel fogom őket kiszolgálni... De most még hátra van egy igen komoly kérdés : a sofförkérdés. Ezt nem

szabad könnyedén venni, mert a soffőr az az ember, akire nagyságod rábízta életét és vagyonának egy részét. Engem már azért is érdekel a kérdés, mert nem tudnám elviselni a gondolatot, hogy ilyen gép valami haszontalan fráter kezébe kerül. (Fojtott hangon, az undor minden jelével.) Nagyságod talán el sem fogja hinni, de akad olyan soffőr is, aki gazdája rendelkezési után províziót követel a kereskedőtől?

Jedermann (iszonyodva): Csak nem — ? !

Zweifusz: Szerencsés véletlen, hogy most föl szabadult egyik legkitünőbb emberünk. Az eddigi gazdája elszegényedett — a gazdasági krízis sok áldozatot követel! — különben nem vált volna meg ilyen soffőrtől. Spangának hívják — és a többi...

III.

Egyik budapesti utcán.

Jedermann úr és felesége a Panellóban ülnek, amely most már az ő jogos tulajdonuk. A kormány mellett Spanga Pali, ezúttal soffőrsapkával a fején.

Jedermann: Spanga, sétáljunk egy kicsit a városban. Például szaladjunk ki egy pillanatra a Városligetbe. Ha az embernek autója van, akkor nincs távolság.

A Pannello megindul. Az utcakeresztezésnél váratlanul elállja útját egy sárga villamoskocsi. Még egy pillanat és az összeütközés elkerülhetetlen. Spanga azonban csodás lélekjelenléttel és hihetetlen erővel lefékezi a gépet. A Pannello félarasznyira a villamostól megáll, mégpedig oly hirtelen, hogy Jedermann és neje majd betörik orrukat a soffőrülés támláján.

Az autó továbbsszalad. Előtte két fuvaroskocsi keresztezi egymás útját. Spanga a jó soffőr biztos tekintetével kiszámítja, hogy mire ő a Panellóval odaér, addig a két szekér már annyira eltávolodott egymástól, hogy ő kényelmesen elhajthat közöttük. Az egyik szekér azonban minden várakozás ellenére megáll és megint csak Spanga bámulatos lélekjelenlétének köszönhető, hogy ebből nem lesz katasztrófa. Olyan hirtelen fékezett, hogy a kocsi a vizes aszfalton háromszor körbe perdült, mint a gyerekek bűgősigája.

Spanga éktelen haragra gerjedt és esküdözött, hogy «azt a hólyagot», már mint a fuvarost, föliratja a rendőrrel. A Pannello cikázni kezd az utcákon, míg rendőrt nem talál.

A rendőr mellett megáll, a következő pillanatban azonban Spanga hirtelen gázt ad és megint elkarikázik. Azt mondja : azzal a zsaruval ő nem áll szóba, az őt igazságtalanul följelentette.

Miután a soffőr még többízben bravúros módon kimentette autóját különféle veszedelmekből, Jedermann egyszerre azon vette észre magát, hogy mind jobban eltávolodtak a Városligettől.

— Miért nem hajt a Városligetbe? — kérdezte szigorúan.

Spanga (megállítja a gépet): Először Csóry és Társánál lesz dolgunk.

Jedermann: Ki az a Csóry és Társa?

Spanga: Az egyetlen tisztességes autófőlszerelő cég. Én felelős vagyok a nagyságos úr és a nagyságos asszony életéért és a felelősséget csak úgy viselhetem, ha igazán jó anyag van a kezemben. Mindenek-

előtt szerszámot kell vennünk, mert ha valami defektünk lesz az utcán, nem tudok dolgozni.

Jedermann: De hiszen a szerszámosládánk teli van!

Spanga: A szerszámot, amit a gyár ad a kocsizhoz, nem lehet használni. Minden gyár csak afféle tessék-lássék holmit ad. A komoly szerszámot mindig utólag szokás beszerezni. Csórynál mindjárt megrendelhetjük a Hartford-féle lökhárítót és rúgóbőrözést is, mert a nélkül nem lehet járni.

Jedermann (rosszat sejtve): Mennyibe fog az kerülni?

Spanga: Minden munka, amit autón végeznek, átlag négy és fél millióba kerül. Annnyiban lesz a nyári vászonhuzat is, azt sürgősen meg kell csináltatni, különben szétrongyolódik a műbőr-ülés.

Jedermann (felháborodottan): Műbőr? Az én kocsim krokodilbőrrel van bevonva.

Spanga: Tessék csak megkaparni egy kicsit, mindjárt kijön a krokodil alól a zsákvászon. Igazi bőrt csak prima kocsihoz adnak.

Jedermann: Hát ez nem prima kocsi?

Spanga (megvetően): A prima kocsi ötszáz milliónál kezdődik. Mit is akartam még mondani? Igen, a Volpi-féle öngyújtót ki kell cseréltetni Boschnál, mert a Volpi csak nyolc napig gyújt.

Jedermann (sötéten): Hát az mennyibe kerül?

Spanga: Négy és fél millióba. Új akkumulátort is kell venni.

Jedermann: A mienk nem új?

Spanga: Újnak új, de nem akkumulátor. A Volpi nem érdemli meg az akkumulátor nevet. Gumiszőnyeget is muszáj szabatni, mielőtt még elkezdődik a sáros

idő, és keresőlámpa is kell. Most nem jut minden eszembe, de majd csinálók egy jegyzéket, hogy mi szükséges még. A kerekeket föltétlenül át kell szereltetni ballon-gumira, különben egy-kettőre szétrázódik a kocsi.

Jedermann (zordonul): Az is négy és fél millióba kerül?

Spanga: Nem, azt körülbelül huszonöt millióért szokták csinálni. Ja igaz: a téli kombinét jó lesz idejében megrendelni, később Csóryék túl vannak halmozva munkával. Vannak olcsójánosok, akik egy szédánt harminc millióért is összetákolnak, de én azt ajánlanám a nagyságos úrnak, ne tessenék garasoskodni, mert ha nem Csórytól van a kombiné, akkor a második esztendőben már darabokra szakad.

Jedermann (kiabál): Forduljon meg és hajtson azonnal Zweifuszhoz!

Spanga (rendületlenül): A benzinnel legjobb lesz, ha sluszt kötünk kétezer literre. A nagyságos úr előre kifizeti, aztán nincs vele semmi gondja, majd én megmondom, mikor kell megint.

Jedermann: Miért nem megyünk? Miért állunk az út közepén?

Spanga (leszáll): Azt magam is szeretném tudni.

Spanga fölemeli a mótór födelét. Miután sokáig vakargatta a fületövé, azt mondja:

— Vagy a karburátornak, vagy a dekompresszornak van baja.

Jedermann hallgat, mivel sem a karburátorhoz, sem a dekompresszorhoz nincs szerencséje. Miközben *Spanga* a mótort piszkálja, megered az eső. A soffőr ráhúzza az amerikai tetőt a kocsira. Hamarosan kisül azonban, hogy a víz átfolyik a vászontetőn. Akárcsak egy háló alatt ülnének.

— Bőrig megázunk ! — mondja Jedermann csikorgó fogakkal.

— Vízálló tetőt nem szoktak adni a gyárak, — szól Spanga — azt külön kell rendelni.

Mivel a soffőr véleménye szerint a kocsi rendbehozatalához ezúttal két jó óra kell, Jedermannék elcsípnek egy arra kocogó konflist és a Zweifusz-Autószalónba hajtatnak.

IV.

Zweifusz igazgató úr éppen telefonon beszélget, még pedig a Csóry és Társa cég főnökével. Azt mondja :

— Küldtem önöknek egy kápé kuncsaftot. Jedermann a neve. Sokat fog önöknél dolgoztatni. Tessék tudomásul venni : én igényt tartok a szokásos provízióra. Mi az? Hogy a sofförnek is jár? Ugyan, kérem, azt önök úgyis belekalkulálják az áraikba.

Ebben a pillanatban belép Jedermann feleségestül.

Jedermann : Hát ez hallatlan, kérem alássan ! Öt lépést megyek és már baj van a kocsival. Hogy lehet ez egy új kocsinál?

Zweifusz (derűs fölénnel) : Éppen csak új kocsinál lehetséges. Az új kocsit be kell állítani, csak úgy, mint az órát. Majd ha az összes alkatrészek összelelegedtek és összezsizsolódtak, akkor kifogástalan lesz a gép. Egy pár hónapig, körülbelül fél évig mindig fordulhatnak elő apró kellemetlenségek ; tökéletes az autó akkor lesz, ha már futott néhány ezer kilométert. Mindenesetre tessék szólni Spanganak, hogy próbáljon másféle dülznit.

— Hogyan jutunk haza ebben az esőben? —
kesereg Jedermanné. — Mi még a Svábhegyen lakunk.

— Rögtön hozatok autót, — udvariaskodott az
igazgató és már telefonált is a Link Garázsna.

Az autó elővágtatott és midőn Jedermannék be-
máshoznak, Zweifusz utánuk szól: — Bátor vagyok
megjegyezni, a Link Társaság szabályai szerint az
autó a garázstól a garázig fizetendő, kérem.

Aztán megint a telefonhoz siet és újból fölhívja
a Link Garázst. (Ő ma száz dologra gondol, mint egy
hadvezér.)

— Egy fuvart szereztem önöknek, tessék tudo-
másul venni, igényt tartok a tízpercentes provízióra!

V.

Midőn az igazgató úr leteszi a telefonkagylót, egy
harapófogóképű, szemüveges úriemberrel találja ma-
gát szemben.

— Van szerencsém, ügyvéd úr!

Az ügyvéd, köszönés helyett, azt mondja:

— Megkapta leveletem az expenznótával?

Zweifusz édesen mosolyog.

— Ne velem, hanem az ellenfeleimmel fizettesse
magát, ügyvéd úr. Látta, most is egy nagyon szép pert
tartogatok önnek.

— Itt van a kereset? — érdeklődik az ügyvéd.

— Még nem adta be, de nagyon hamar be fogja adni.

— Van vagyona az illetőnek?

— Van, nála lehet költséget keresni. Jedermann-
nak hívják.

KIS MESÉK

402310-574

Az együgyű és az okos asszony.

Két ifjú ember, aki fel akarta venni a házasság szentségét, elment az erdőben lakó bölcs remetéhez, hogy tanácsot kérjen tőle. Azt kérdezték az öregtől, hogyan bánjanak jövődő asszonyaikkal, hogy megtartsák azokat hitvesi hűségükben.

A remete így szólt az első ifjúhoz :

— Milyen észbeli képességei vannak mátkádnak ?

— Kedves, de kissé együgyű leány — válaszolt az ifjú.

Az öreg ekkor ily tanácsot adott neki :

— Lesz idő, amikor a feleséged sírva kér majd, hogy maradj mellette. Te azonban ne hallgass rá, hanem eredj a legénykori cimboráid közé. Eljövend azonban a nap, amikor nem sír többet, nem is marasztal otthon, hanem mosolyogva hozza a kalapodat és magá küld a cimboráid közé. Akkor a világ minden kincséért se hagyd magára, hanem maradj otthon.

A remete azzal a másik ifjúhoz fordult :

— Hát a te jövődöbelid milyen nő?

— Nagyon eszes — mondta az ifjú.

A remete ennek ily tanácsot adott :

— Akár otthon marasztal, akár elküld hazulról, akár sír, akár nevet, ajánlom, maradj mindig otthon!

Rangkülönbség.

Borosfejű emberek két égő gyertyaszálat felejtettek a pincegádon. Az egyik finom milligyertya volt, a másik afféle közönséges faggyúgyertya.

A szegény faggyúgyertya addig-addig nézte a milligyertya fényét, míg halálos nagy szerelemre nem lobbant iránta.

És a szegény faggyúgyertya megszólalt a pince mély csendjében.

— Nagysád, — mondta — ön oly fehér, fényes, oly tiszta és illatos! Nagysád, én volnék a világ legboldogabb gyertyája, ha a feleségem lenne!

A milligyertya megbotráncozottan mérte végig a faggyúgyertyát.

— Elment az esze? — kérdezte. — Ön akar feleségül venni, ön, aki görbe, pislogó és rosszszagú?

A faggyúgyertya erre igen elszégyelte magát.

— Nem értem, hogy miért olyan gőgös nagysád — mondta. — Végre is gyertyák vagyunk mind a ketten és rövid egy-két óra múlva elégtünk mind a ketten.

A milligyertya kevélyen mosolygott.

— Ön nem tudja, hogy gyertya és gyertya között igenis van különbség. Én arra születtem, hogy szalókban ragyogjak, ön pedig arra való, hogy a cselédházban égjen. Ön egy rám nézve igen kellemetlen véletlennek köszönheti csak, hogy a közelemben juthatott.

A faggyúgyertya nem szólt többet, csak fájdalmasan sercegett és kövér faggyúkönnyeket sírt. Idő közben félig leégtek már mind a ketten.

Ekkor újból megszólalt a faggyúgyertya :

— Tudom, — mondta — sohasem lehetek boldog. De esküszöm, hogy azért holtomig hű maradok önhöz.

A milligyertya pedig így szólt :

— Szeretni nem fogom önt soha, szegény barátom, de a becsülesem és a barátságom az öné.

A faggyúgyertya előbb égett el, mint a másik, s midőn utolsót lobbant, ezt mondta :

— Boldog vagyok, hogy az ön lábainál halhatok meg !

A milligyertya egyedül égett tovább. Nagyon elhagyottnak érezte magát a pincében és könnyeket ontott, finom sztearin-könnyeket. Azután ő is kialudt. Utolsó szavai ezek voltak :

— Oh, milyen kegyetlen a sors !

Reggel a cseléd kivette a két gyertyavéget a tartóból és beledobta a közös sírba, a hulladékosládába.

A költő megpillantotta őket és megírta bús történetüket.

Mese a rokoni szeretetről.

Volt egy dús és előkelő úr, azt felkereste egyik szegény atyafia, hogy némi pénzbeli segítséget kérjen tőle. Az előkelő úrnak azonban szigorú elvei voltak, nem is állott szóba rokonával, hanem kiutasította cselédjeivel a házából.

A szegény ember ezen igen elkeseredett. Elbujdosott

messzi földre, túl a tengeren. Ott kedvezett neki a szerencse. A szegény ember vagyont szerzett, gazdag asszonyt vett és néhány esztendő múlva mint milliomos tért meg régi hazájába.

Időközben úgy fordult a szerencse, hogy az előkelő ember vagyoniilag tönkrement és most már ő kereste fel milliomos rokonát, hogy némi segítséget kérjen tőle.

A milliomos álmélkodva mérte végig.

— Mi jogon mersz te tőlem segítséget kérni ?

— Hiszen én vagyok a te jőtevőd ! — válaszolt az előkelő úr.

— Jőtevőm ?

— Bizonyára ! Mert ha évekkal ezelőtt nem utasítlak ki a házamból, akkor nem embereled meg magadat, nem dolgozol és nem lesz belőled milliomos. Te tehát a vagyonodat nagyrészen nekem köszönheted.

A milliomos jó ideig elgondolkozott azon, amit hallott. Végül így szólt :

— Neked igazad van, rokon. Az alamizsna lealázza és elpuhítja a munkabíró ember jellemét. Az ostorcsapás, melyet reám mértél, talpra állított, megacélozta önérzetemet és munkakedvemet.

— Nos látod, — mondta az előkelő ember — én tehát a jőtevőd voltam.

— Az voltál — válaszolt a milliomos. — És mivel meg vagyon írva, hogy jőtettért jót várj, ezennel módot adok neked is a boldogulásra.

Igy szólt, beszólította cselédeit és kidobatta rokonát a palotájából.

Áldozatkészség.

Messzi pogány földön élt egy nemes hölgy, aki jobban szerette a férjét a saját életénél is. Az ország fejedelme kegyetlen és romlottlelkű zsarnok volt. Ő nem hitt a nők áldozatkészségében. Hogy tisztázza kétségeit, egy napon maga elé hozatta a nemes hölgyet és így szólt hozzá :

— Le fogom üttetni férjrad fejét, mivel nekem így tetszik. Ha azonban kész vagy helyette meghalni, akkor megkegyelmezek uradnak.

A nemes hölgy meghajtotta magát a trónján ülő fejedelem előtt és így válaszolt :

— Köszönöm neked, nagylelkű fejedelem, hogy ily könnyű választást bízál rám. Szívesen halok meg, hogy megmentsem szeretett uram életét.

Mindent elkészítettek a kivégzéshez. A nemes hölgy elbúcsúzott urától, vigasztaló szavakat mondván neki, azután fellépett a vérpadra és szelíden mosolyogva, a hóhér bárdja alá hajtotta szép fejét.

Ennyi áldozatkészség természetesen meghatotta a zsarnok kemény szívét is.

— Megállj, hóhér ! — kiáltotta. — E nemes hölgy és ura legyenek szabadok. Most már hiszek a női áldozatkészségben.

Ekkor megszólalt a zsarnok felesége, a fejedelem-asszony. Gonosz mosollyal mondta :

— Uram, a próba nem tökéletes. Mondd meg a nemes hölgynek, hogy ura életét azzal válthatja meg, ha a holta napjáig mindig csak szürke darócruhát visel. Ha erre is vállalkozik, akkor hihetsz a nők áldozatkészségében.

E gonosz szavak hallatára hófehér lett a hölgy arca.

A fejedelem sokáig elgondolkozva tekintett reá, majd halkán mondta :

— Nem. Túl sokat ne követeljünk a nemes hölgytől !

Mese a protekcióról.

Az Orkusz kapuján egyszer három bűnös ember lelke kopogtatott be. Míg éltek, az egyik angol volt, a másik német, a harmadik pedig magyar.

A túlvilági kapuőr kinézett az ablakon és meglátta rajtuk bűnös voltukat. Azért nem nyitotta ki a kaput, hanem ridegen mondta :

— Töltsetek száz esztendőt a sötét előcsarnokban, azután újból jelentkezhetnek.

A három bűnös ijedten tekintett össze. Majd egyenként megszólalt mind a három. És mivel a lelkük nem tisztult még meg a föld salakjától, mindegyikük a maga nemzetének nyelvén szólott.

Az angol :

— Mibe kerül az entrée ? Minden pénzt megfizetek.

A német :

— Eresszen be kérem, különben feljelentem önt fölöttes hatóságánál !

És a magyar ? A magyar így szólt :

— Hiszen, ha tudtam volna, hogy itt tilos a be-
menet, akkor ajánlólevelet hoztam volna a püspökömtől.

PESTI NYELV

Tisztelt esküdt uraim !

Én, Csapó András, aki mint a magyar nyelv és irodalom tanára, megültem már negyven esztendő jubileumomat és akit Wlassics ő nagyméltósága sajátkezü levelével üdvözölt, egy becsületben eltöltött élet alkonyán a könnyű testisértés és hatósági személy ellen elkövetett erőszak vádja alatt roskadozva állok önök előtt.

A tényállást, hogy Margó Elemér fővárosi írók idején a Ferenc József-hídon esernyőmmel kilencszer fejbe ütöttem és hogy a segítségére siető közrendőrt mellbe ütöttem, egy pillanatig se tagadom.

Állítom azonban, hogy tettemet jogos felháborodásomban és ellenállhatatlan erkölcsi kényszer hatása alatt követtem el.

Hogy megértessem magamat, röviden elmondom az eset előzményeit.

Tisztelt esküdt uraim ! Én huszonöt esztendő óta nem voltam a fővárosban. A végzetes nap reggelén érkeztem ide, hogy a Nyelvőr által közlésre elfogadott cikkem korrektúráját megcsináljam. Estefelé ellátogattam régi jóbarátomhoz, Horváth Kázmérhoz. Horváthék éppen aznap tartották első teaestélyüket és így nagy társaságot találtam a lakásukban. Ott volt Margó

Elemér író úr is, aki egy adomát mondott el a hölgyeknek. Az adoma nem egészen új, talán nem is nagyon jó, de azért mégis elmondom a történelmi igazság kedvéért.

Két lipótvárosi ember találkozik az utcán.

— Hallotta, — kérdezi az egyik — hogy mi történt Snellszéder bankigazgatóval ?

— Mi történhetett vele ? — mondja a másik.
— Vagy báróságot kapott, vagy vakbélgyulladás.

Ezt az adomát mondta el Margó úr. A szép Pippertné, aki mellettem ült a kereveten, nyugodtan hallgatta végig, majd komor arccal mondta :

— Örült jó !

És azzal beleharapott egy kuglerbe. Én meglepetten mértem végig önmagát.

— Hogyan méltóztatott mondani ? — kérdeztem.

A szép Pippertné az őt jellemző fagyos hidegvérrel ismételte :

— Azt mondtam, hogy örült jó !

Én ekkor felemelkedtem mellőle és a szalón túlsó sarkába vonultam. «Ennek a szegény úrnőnek — okoskodtam magamban — valami idegbaja lehet, különben nem használna olyan különös kifejezést. Jó lesz vigyázni, mert volt már rá eset, hogy az ilyen betegen kitört a hirtelen örülség.»

A zongora mellett valaki ugyanazt az adomát mondta el a házikisasszonynak. A fiatal hölgy elmosolyodott és azt mondta : «Halhatatlan.»

Rosszul kezdtem magamat érezni a szalónban és kivonultam a dohányzóba. Szivarom azonban sehogyse ízlett. Hogy tisztában jöjjek magammal és környezetemmel, a jelenlévő uraknak megismételtem az imént hallott adomát. A hatás igen különös volt.

— Óriási ! — mondta közömbös arccal az egyik.

A másik ásított és vékony tenorhangon kiáltotta :

— Szörnyen édes dolog !

A harmadik azt mondta :

— Roppant fényes ! — a negyedik meg azt, hogy :

— Shakespeare-i ötlet !

Kimentem az előszobába és egy pohár friss vizet kértem. Közben így okoskodtam magamban : lehet, hogy én most nem is vagyok Horváthéknál, hanem valami magánszanatórium multságára tévedtem. Ha a betegeknek most eszükbe jutna, hogy én nem vagyok irodalmi professzor, hanem linzi torta, melyet szeletekre kell vágniok, akkor ugyancsak pórul járhatnék.

Valami démoni kíváncsiság mégis arra ösztönzött, hogy visszatérjek a szalónba. Az ajtó mellett helyezkedtem el, egy porcellán csecsebecsékkel megrakott szekrény tőszomszédságában. Úgy terveztem, hogyha netán megrohannának a tortavágó késekkel, akkor eléjük döntöm a szekrényt és egérutat veszek a zür-zavarban. Nem szóltam senkihez, de izgatottan lestem, mit beszélnek a többiek. A háziasszony éppen egy megkésített vendéget fogadott. Vidáman fecsegték, én pedig borzongva hallgattam őket. Közbe fel-fel-szisszentem és a történelmi igazság kedvéért most meg fogom ismételni felszisszenéseimet.

A háziasszony : Azt hittem, régen meghalt már. (Sz !) Van legalább is ezer esztendeje (sz-sz !) hogy nem láttam.

Az úr : Kérem, iszen tudja, hogy szegény igavonó állat vagyok (Sz !). Most pláne kitört a főnökömön a dühöngő örület (sz !) és éjjel-nappal dolgoztat. Sem ennem, sem aludnom nincs időm (sz-sz !).

A háziasszony : Hová vágtatott tegnap, mikor fülönfogtam a Kossuth-utcában (sz !).

Az úr : A bádogoshoz mentem, hogy megöljem a sötét gazembert (sz !). Borzalmas dolog történt a lakásomon (sz !) ! A vízvezetéki cső megrepedt és a fürdőszobám egész tengerre lett (sz !).

Tisztelt esküdt uraim ! Tovább nem bírtam. Felugrottam és kisiettem az előszobába. Rosszul éreztem magamat, magamra kaptam a felöltőmet és elhagytam a házat.

A kapu alatt egy sárgakabátos úr csatlakozott hozzám. A boldogtalan Margó Elemér volt, aki a lipótvárosi adomát mesélte el a társaságnak. Megszólított, megkérdezte, hol van a szállásom és mikor megtudta, hogy Budán lakom, engedelmet kért, hogy elkísérhessen.

— Jót fog tenni nekem a séta, — mert van már legalább száz esztendeje, hogy nem gyalogoltam.

Szó nélkül lenyeltem a száz esztendőt. Aztán — hogy másra tereljem a szót — dicsérni kezdtem Horváthékat. Margó úr lelkesen szekundált nekem.

— A világon nincs több ilyen ház ! Az asszony mesésen kedves, az ura meg örülten okos. Én mindig isteni módon mulatok a zsúrjaikon. Csak az a kár, hogy millió embert fogadnak.

Megállottam a gyalogjárón, összekulcsoltam a két kezemet és könyörgő hangon szóltam Margó úrhoz :

— Kedves fiatal barátom, legyen némi kimérettel ősz fejem iránt. Szegény öreg professzor vagyok, huszonöt esztendő óta nem jártam Budapesten, ez azonban nem ok arra, hogy önök összebeszéljenek a hátam mögött és lóvá tegyenek. Eddig azt hittem, hogy

önök betegek, de most már tisztán látom, bolonddák akarnak tenni.

Margó úr elcsodálkozott a szavaimon és mentegezni kezdte magát. Azt mondta, tévedésben vagyok, mert ők valamennyien iszonyúan szeretnek engem.

— Meg tudna esküdni az édesanyja emlékére, hogy komoly meggyőződéssel használja a szeretni ige előtt az iszonyúan határozót? — kérdeztem.

Ő megesküdt az édesanyja emlékére. Azt mondta, hogy ő ezt napjában milliószor is mondja. Én meg elrémültem.

— Ha így van a dolog, akkor a rendőrségnek kellene akcióba lépnie önökkel szemben. Mert akit állatkínzáson érnek, azt megbüntetik. A nyelvet azonban szabadon kínozhatja mindenki. Pedig a magyar nyelv testi épsége felér egy ló, vagy egy kutya bőrével.

Margó úr láthatóan nem értette meg, amit mondtam, mert annyit jegyzett csak meg, hogy ő maga és Horváthék egész társasága mostanában iszonyúan magyar érzésű.

Én még erre sem ragadtattam magamat tettlegeségre, hanem beleakasztva mutatóujjamat a sárga kabát gomblyukába, így szóltam a kabáttulajdonoshoz:

— A nyelv olyan, mint a zenei hangszer. Nem kívánom senkitől, hogy művész legyen a hangszerén. Zongorázzék vagy kornyikáljon rajta mindenki úgy, ahogyan tudnia adatott. Azt azonban megkívánhatom minden becsületes embertől, hogy állandó és szándékos macskazenével ne gyalázza meg a nyelvet és ne gyötörje a fülemet. Ha valaki egyszer visszajáról játszik egy zeneszámot, az lehet mulatságos tréfa. Ha azonban száz ember következetesen visszajáról muzsikál, akkor

jogom van tiltakozni a barbárságuk ellen. És én tiltakozom is! Érti az úr? Én tiltakozom!

— De ki tesz ilyet? — csodálkozott Margó úr.

— Ti valamennyien, midőn állandóan szuperlatívuszokban beszéltek. A csinos kis pisze nektek istennő. A rezesképű, bajuszos férfi: angyalom. Ha légy száll az orrotokra, az óriás dolog. Ha lekváros süteménybe haraptok, az felséges élvezet. Ha lepattan mellénytekről a gomb, akkor megörültök. Akit szerettek, azt betörőnek nevezitek. A fiatal leány meg néni nektek. Mindezek a túlzások természetesen nem jelentenek semmit. A nyelveteket azonban felhígítják, meghamisítják és erőtlenné teszik. A ti nyelvetek olyan kard, melynek markolatán mozog a penge és mely nem vág oda, ahová céloztok.

— Lehet, hogy úgy van, — mondta Margó úr, — de azért nem szabad a dolgot komolyan venni. Hiszen más népek is kedvüket lelik a nyelvbeli túlzásokban és tréfás ferdítésekben.

— Más népeknél csak egyes kiváltságos társadalmi osztályok. Például a katonák, a diákok és — a tolvajok. De hogy egy főváros egész társadalma efféle parodisztikus nyelvjárást fejlesszen, az igenis elszomorító dolog. Mindenütt a világon fokmérője a társadalmi műveltségnek az a tökéletesség, amellyel valaki a hazai nyelvet beszéli. A párizsi apacsok, a berlini diákok és a bécsi fiakkeresek nyelve nem szalónképes. Ön nem merne úgy franciául beszélni, ahogyan magyarul mer. Miféle nyugtalan, önmagával meghasonlott, megbízhatatlan és blazirt társadalom lehet az önöké, hogy divattá tudta tenni a magyar nyelv rendszeres megnyomorítását?

Az író még nem adta meg magát.

— Az igazi magyar nyelvnek nem árthat a pesti beszéd. Az Alföld népe megőrzi számunkra a nyelv szüzies tisztaságát.

— Tudom. A paraszt. De én szomorúnak tartom, hogy nálunk állandóan a paraszt nyelvét kell mozgósítani a művelt osztályok nyelve ellen. Nem elég, ha a nyelv az ország valamelyik zugában megőrzi tisztaságát. A nyelvnek élnie, gyarapodnia, finomodnia és a korhoz alkalmazkodnia kell. Ezt a fejlődési folyamatot nem intézheti magában sem az irodalom, sem a sajtó. Csak a nemzeti társadalom csinálhatja meg. A nyugat-európai nyelvek között a német nyelv újabban nagy változáson ment keresztül. Tömörebb, erősebb, színesebb lett. Százszámra termettek kifejezései, melyek rövid kalapácsütéseként találják fején a szöveget. Ez a német intelligencia érdeme. Nálunk pedig az intelligencia színtelenné, erőtlenné és szószátyárrá teszi a nyelvet . . .

Ezeket mondtam Margó úrnak. Azt a benyomást nyertem, hogy fejtegetéseim bizonyos hatással voltak rá, mert nem válaszolt, hanem gondolatokba merülten lépkedett mellettem.

— Ime, — mondtam magamban — ez a fiatal ember belátja tévedését és keresi a javulás útját. Az első szó, amelyet mondani fog, bizonyára szent fogadalom lesz.

Időközben már a hídon voltunk. És ekkor megszólalt Margó úr. Azt mondta :

— Óriás kicsi most a Duna !

A kicsi szónak ilyen módon való fokozása úgy hatott most rám, mint az arculütés. A vérem a fejembe

szökött. Ekkor történt, hogy felháborodásomban fejbe ütöttem Margó urat. Kilencet ütöttem rá. Tizediket már nem üthettem, mert esernyőm nyeléről letört az elefántcsontból faragott buldogfej. Akkor ott volt mellettünk már a rendőr is, aki szétválasztott minket. A rendőr, miután jegyzőkönyvébe írta a nevemet, így szólt hozzám :

— Édesem, maga gyönyörűen szokott csevegni.

A rendőr is pesti ember volt. Hogy egy hivatalos személy az utcai verekedést gyönyörű csevegésnek nevezheti, annyira felháborított, hogy mellbe ütöttem a rendőrt is. Most itt állok, bírám előtt, a kettős vád terhe alatt roskadozva. Bizakodva a tisztelt esküdt urak nyelvérzékében és igazságérzetében, tisztelettel kérem önöket, méltóztassanak engem felmenteni.

(1906.)

PÁLYAVÁLASZTÁS

A gondos apa : A fiaim jövőjéről van szó. Két fiam van és azt hiszem, mindegyikben van tehetség...

A bőbeszédű szerkesztő : Minden fiúban van tehetség, csak az a kérdés, mihez? Ha vannak kontárok a pecérek között — pedig bizonyos, hogy vannak — akkor remekelni is lehet ebben a szakmában...

Apa : A fiaim...

Szerkesztő : Minden ember bizonyos életpályára születik. Az élet oly gazdag és változatos, hogy foglalkoztatni tudja a legmellékesebb és legjelentéktelenebb képességet is... Aki odakerül, ahova való, az kiválót fog produkálni... Sajnos, a legritkább ember kerül oda... Én ismerek rettenthetetlen bátorságú tengerészeket, akik egész életükön át hivatalos aktákat kénytelenek iktatni. Igen valószínűnek tartom, hogy a krumpliföldek és a birkaólak körül sok jeles filozófus és költő foglalkozik. Boltossegédeink pedig, a helyett, hogy föllendítenék a nemzeti kereskedelmet, az irodalom és a színművészet terén szorgoskodnak...

Apa : Szóval...

Szerkesztő : Szóval: az átlagos ember a pályatévesztett ember. És ez baj úgy az egyénre, mint a közre nézve. Képzeld el Kantot mint katonatisztet,

vagy Bonapartet mint lelkészt. Meglehet, hogy Kantot az első ütközet után lefokozták volna, Bonaparte pedig elmerült volna a botrányok örvényében. Mi lett volna Michelangelóból, ha történetesen mint egy törökbecsei vízimolnár fia születik? És mi Robespierreből, ha fia egy főhercegnek, vagy Petőfiből, ha az apja milliomos bankár?

Apa : Az ifjúságot sok veszedelem fenyegeti. . .

Szerkesztő : Ezek a veszedelmek kétfélék. Az egyiket a sors értelmetlensége idézi elő. Például : a születési véletlenek. Michelangelo Törökbecsén, Petőfi milliomos. Az ilyen veszedelmekkel szemben tehetetlenek vagyunk. A másik veszedelem a szülők és gyámok értelmetlensége . . .

Apa : Igaz, sok szülő nem ismeri a maga gyermekét . . .

Szerkesztő : Ez kockáztatott állítás. Ezt nem írom alá. Miért ne ismerje a szülő gyermekét? Ki ismerje, ha nem a szülő? Egészben véve igen jól ismeri. Ha mégis annyi a pályatévészített ember, annak más az oka.

Apa : Micsoda?

Szerkesztő : A szülők nem ismerik az életet.

Apa : Nem értem.

Szerkesztő : Nem csodálom, a kérdés meglehetősen komplikált. A szülők az egyes életpályák megítélése közben bizonyos régi hagyományokhoz ragaszkodnak. Tudnivaló dolog azonban, hogy újabban minden pályán megváltoztak az érvényesülés feltételei. A katonából, a papból, a politikusból, a tisztviselőből jóformán csak a hajdani név maradt meg, a tartalom azonban megváltozott.

Apa : Az élet ma nehezebb, mint azelőtt volt.

Szerkesztő : Nem nehezebb, de más. Ön ügyvéd és tudtommal szép vagyont gyűjtött. Melyik fiát akarja ügyvédnek nevelni?

Apa : Egyiket sem. Az ügyvédség ma már nem az, ami az én ifjú éveimben volt.

Szerkesztő : Ez azt jelenti, hogy ön nem bízik magában, hogy egyéni képességeivel ma is érvényesülni tudna az ügyvédi pályán, ahol egykor — más föltételek között — fényesen érvényesült. Hát ez az: minden pálya megváltozott. A legtöbb ember ezt csak a saját pályájáról tudja, azért akarja oly kevés apa a fiát azzá nevelni, ami ő maga. Tehát mi lesz az ön fiából?

Apa : Úgy gondolom, az egyikből katona, a másikkból pap.

Szerkesztő : Jó pálya mind a kettő, de csak annak, akinek. Az ön fiai ikrek? Ha jól emlékszem, Péter és Pál a nevük.

Apa : Ikrek, de fizikum, vérmérséklet és jellem dolgában teljesen ellentétes természetek. Péter lesz a katona. A gyerek valóságos vasgyúró. Erős, bátor, szokimondó.

Szerkesztő : Hibái?

Apa : Hirtelenharagú, kissé könnyelmű, nők iránt máris nagyon érdeklődik. De katonáéknál ezt nem veszik túlságos komolyan.

Szerkesztő : Ez Péter. És Pál?

Apa : Fejjel kisebb, mint a fivére, csöndes, szorgalmas és engedelmes fiú.

Szerkesztő : Hibái?

Apa : Kissé gyáva, meglehetősen önző és — hogy

is mondjam csak? — stréber. Az iskolában legalább ilyennek mutatta magát. Belőle papot szeretnék csinálni. Mit szól hozzá?

Szerkesztő: Azt ajánlom, hogy Pétert, a vasgyúrót, adja papi pályára, Pált pedig, aki gyávább, nevelje katonának.

Apa: No de engedjen meg!

Szerkesztő: Ha szereti a fiait, akkor úgy fog tenni. Ha nem úgy tesz, akkor azt kell hinnem, hogy ismeri ugyan a gyerekeket, de nem ismeri az életpályákat, amelyeket a számukra kiszemelt.

Apa: Nem értem szerkesztő urat...

Szerkesztő: Mindjárt meg fog érteni. Lássuk a két úrfiit egyenként. Az első Péter, a vasgyúró, akit ön katonának szánt. Mi történik vele, ha katona lesz? A kard, mely az oldalán csörög, az elvek, melyeket beleoltanak, a környezet, amelyben él, mérhetetlenül fokozni fogják önérzetét. Azt mondja, hogy bátor és szókimondó?

Apa: De mennyire!

Szerkesztő: Akkor az első szolgálati igazságtalanságnál, amelyet vele szemben elkövetnek, a sarkára fog állani és rövidesen magára fogja vonni föllebbvalóinak gyanakodását és haragját. A minősítésében benne lesz a rettenetes szó: Renitens! Ön azt mondta, hogy szereti az asszonyokat? A nők bolondulni fognak az egyenruhája után, ő bele fog esni az ifjú katonák nagyzolásába és úgy fogja szórni a pénzt, mintha édesapja nem jómódú ügyvéd, hanem hindu maharadzsa volna. Ön fizetni fog érte egyszer, kétszer, kilencszer, azonban tizedszer már nem fog fizetni és akkor — katonai műnyelven szólva

— kitörik a nyakát. Ha aztán föbelövi magát, még sajnálni sem fogják a föllebbvalói, mert hiszen renitens tiszt volt. Ön szerető apa és ilyen sorsot szánt a fiának?

Apa : Megijeszt !

Szerkesztő : Péterből papot kell nevelni. A szemináriumban majd símára gyalulják és ami érdesség még marad rajta, az éppen jó lesz arra, hogy originalis és népszerű páterkát csináljon belőle. Az ilyen atléta különben is jól fest reverendában. A nők boldulni fognak utána és ő híres hitszónok lesz, a harcias ösztönei pedig az ecclesia militans egyik vezérévé fogják avatni. Valószínűnek tartom, hogy püspök lesz belőle. De ha nem is emeli magasra a szerencse, a felől nyugodtak lehetünk, hogy elmerülni sem fog soha ; a papok okos emberek, ők egypár ostobaságért és egy csomó adósságért még nem szegik nyakát az ifjú embernek.

Apa : Most igazán nem tudom, mit gondoljak . . .

Szerkesztő : Menjünk tovább ! Pálból, az álszenvedő kis stréberből kár volna papot csinálni. Ő katonának született.

Apa : De hiszen mondtam, a fiú félénk természetű !

Szerkesztő : Annál jobb, tehát igen megfélembajtárs lesz. Neki nem lesznek adósságai. Ahány katonai vizsga van, azt ő mind le fogja rakni. Hochintelligent ! — mondja majd a konduitja. Parancsszóra össze fogja lövetni a szülővárosát és kardélre hányatni az édesapját. Absolut verlässlich ! Ő nem fog ostobaságot elkövetni, udvarolni csak ötven esztendősnél idősebb hölgyeknek fog, ezredesnéből fölfelé. A föllebbvalói

imádni fogják. Személyes szolgálattételre fölötte alkalmas. Tábornokok és főhercegek asztalánál fog enni. Külföldi fejedelmek kíséretében fog lovagolni. Az atiláján el sem férnek az ordói. És ilyen katonai lángelmét akar ön egy vidéki plébániába száműzni? Hát apa ön?

Apa : Igazán nem tudom . . .

Szerkesztő : Nincs több mondanivalóm. Bocsánat, sokan vannak a váróteremben. Most jöjjenek be mindazok az anyák, akik kenyérkereső pályára akarnak adni leányaikat !

(1910.)

A SZÜLŐK FELVILÁGOSÍTÁSÁRÓL
EGY FŐVÁROSI KISFIÚ ELBESZÉLÉSE NYOMÁN

A 2301 OR TEL AVIV 1962 25 10 1962

THE UNIVERSITY OF TEL AVIV LIBRARY

Szombaton megérkezett Pusztá-Kláráról Elza néni, akit nemrégibenadtunk csak férjhez. Eleinte nagyon megörültünk a vendégnek, mert leánykorában Elza néni mindig velünk játszott és ő volt köztünk a leg-rakoncátlanabb. Most azonban nagyon különösen viselkedett. Sírva fakadt, amikor meglátta édesmamát és édesmamának se kellett több, ő is rögtön sírni kezdett. Elza néni mindenkit megcsókolt, még az angol misztis, akinek pedig olyan rezes az arca, mint egy szamovár. Hozni azonban nem hozott nekünk semmit. Azután fölment édesmamával az emeletre és azt mondták nekünk gyerekeknek, csak játsszunk szépen tovább a hallban.

Később lejött kis Edvin öcsénk az emeletről és fejét jobbra-balra lóbálva körülbaktatott a hallban és mindig azt ordította :

— Dzsön a dójamadáj ! dzsön a dójamadáj !

Mi nem tudtuk, mi a baja. Lejött édesmama is a lépcsőn és azt mondta, hogy Elza néni most sokáig nálunk fog lakni.

— Összeveszett talán az urával ? — kérdeztem.

Ha félre nem ugrom, édesmama nyakonüt, anynyira rossz néven vette a kérdésemet.

— Nem veszett össze, te számár, sőt ellenkezőleg.

Nektek azonban most nagyon tisztességesen kell viselkednetek.

Most már éppenséggel nem értettük a dolgot. Miért kell nekünk nagyon tisztességesen viselkednünk ?

— Azért, — mondta édesmama — mert ha tisztességesen fogtok viselkedni, akkor a gólya egy kis játszópajtást hoz nektek.

Erre nagy pánik támadt a gyerekek között. Még egy gyerek ? Négy éppen elég egy házban !

— Kis testvérkét hoz a gólya ? — kérdezte Hedda húgom elszontyolodva.

Mama elnevette magát.

— Nem nekünk, kis csacsi, hanem Elza néninek. Ő nagyon szeretné, ha volna kisbabája és addig imádkozott a jó Istenkéhez, míg meg nem hallgatta ... Nemsokára eljön hozzá a gólyamadár.

A kis Edvin valami nagyon furcsát mondott :

— Lele néni fjőjtöjt a dója bácsival.

Ez azt jelenti az ő nyelvén, hogy Elza néni flörtölt a gólya bácsival. A kis öcsénk sűrűn mond ilyeneket. Az ember sohase tudja nála, hogy érti-e, amit beszél, vagy sem.

Édesmama úgy elkezdett ezen nevetni, hogy majd elájult. Alig tudott fölvánszorogni a lépcsőn és minden fordulónál újból rájött a kacagás. Odafönt alkalmasint elmondta Elza néninek, amit hallott, mert még egy félóra mulva is hallottuk a jókedvű sikoltozásukat.

— Milyen gyerekes a mama ! — mondta Hedda húgom.

Hedda igen rosszkedvű volt. Azt mondta, az idei tavaszunk Elza miatt fuccsba fog menni. Edvin-kére is haragudott.

— Ez a fiú már egész világ csudája ; spirituszba fogjuk tenni és elküldjük a Nemzeti Múzeumnak.

Nekem azonban sehogy se ment a fejembe, amit édesmama újságolt.

— Hogyan lehetséges ez Elza néninél ? Hát mikor ment férjhez ?

Hedda számolni kezdte a hónapokat az ujjain.

— Az időből kifutja . . .

— All right ! De miért jön ilyenkor vendégségbe ? Ilyenkor otthon marad az asszony . . .

Hedda úgy vélekedett, hogy Elzáék alkalmasint valami komplikációtól félnek. És Pusztá-Klárán nincsenek professzorok.

Éppen páratlan szombat volt és a húgom ilyenkor tartja a zsúrját. Odalenn az Andrássy-úton már vartyogott is a Kappelék automobilja.

Kappel Nóra magával hozta Csalányi Geraldinet. A kisasszonyaik is velük jöttek, de azokat a mi misünk elvitte a maga szobájába és mi gyerekek magunkban teáztunk. A komornyik szolgált fel Palival, és hogy meg ne értsék a beszélgetésünket, angolra fordítottuk a társalgást.

Néhány hónappal ezelőtt még Kappel Nóra volt a flörtöm, újabban azonban nagyon kiábrándultam belőle. Csinos leány, de mauvais genre. Mindig túlságosan kurta szoknyákat visel és adja a buti kisbabát. Pedig olyan lábszára van, mint egy görlnék és többet tud már, mint egy elvált asszony. Meggyűlöltem, mert minden felnőtt emberrel kacérkodik.

Geraldine teljes ellentétje Nórának. Ő megveti a kisleányos mókákat, nem selypít és nem pislog senki kedvéért. Kár, hogy nyolcesztendőös kora óta annyira

blazírt, hogy igazában már nem is érdekli semmi. És kár, hogy édesapja szegény ember. (Azt mondják, Csalányi bácsinak alig van két-háromszázezer forintja.)

Teázás közben azt kérdeztem Geraldinetől, aki szeret komoly dolgokról beszélgetni, hogy mit tart a gyermekek felvilágosításáról, amiről most annyit írnak az újságok.

Az örökké affektált Nóra elkezdett fészkelődni.

— Juj, — mondta — előttem ne beszéljeteK ilyeneket, mert én olyan szigorú nevelést kaptam, hogy igazán nem tudok még semmit...

— Akkor hát bátran beszélhetünk előtted, — mondta Geraldine szárazon — úgysem fogsz minket megérteni.

Geraldine úgy vélekedett, hogy a gyermekek felvilágosítására nagy szükség van.

— Legalább Bob előtt ne beszélnél! — selypítette Nóra.

(Bob én vagyok.)

Geraldine azonban nem jött zavarba.

— Bob is ember és mi is emberek vagyunk. Nem is akarom, hogy a fiúk engem parfümös flaskának tartanak. A felvilágosításra szerintem szükség van, főleg a szülőkre való tekintettel. Ők most együgyű golyamesékkal tartanak bennünket. Én lealázónak és veszedelmesnek tartom az állandó képmutatást a családban. Szüleink nem ismernek minket, mi pedig komédiázunk a kedvükért. Ha szülők és gyermekek között nem volna semmiféle titkolódzás és hazudozás, akkor tisztább és szebb volna a családi élet.

Hedda más véleményen volt.

— Elméletben igazad lehet, de a gyakorlatban

lehetetlennek tartom a megoldást. Vannak dolgok, amelyről az ember mindenkivel beszélhet, csak éppen a szülőkkel nem. A szülőknek bizonyos illúzióik vannak gyermekeiket illetően. Ha hazugok is az illúziók, azért költőiek és boldogokká teszik őket. Nincs jogunk hozzá, hogy megfosszuk őket ettől a boldogságtól.

Geraldine nem adta meg magát.

— Egypár esztendő múlva, ha férjhez adnak minket, úgyis szakítaniok kell a tudatlanság illúziójával.

— Igaz, — mondta Hedda — a gyermekkor nagyon rövid, de ez egy okkal több, hogy ne zavarjuk meg az ártatlan és rövid boldogságot, melyet gyermekkorunk a szüleinknek nyújt.

— Olvastam mostanában egy cikket, — szólt Geraldine — a cikket egy asszony írta egyik orvosi lapban. A cikkíró megoldja a kérdés külső nehézségeit. A szülőnek az alsórendű állatok példájával kell kezdeni a gyermek felvilágosítását... Fokozatosan rátérhet aztán a felsőbbrendűekre... A szülő így szinte észrevétlenül leküzdheti elfogultságát, melyet gyermekével szemben érez...

Hedda a szavába vágott:

— A mi családi viszonyaink mellett lehetetlen a dolog... Ha én például most felmennék az édesanyámhoz és azt mondanám neki: Mama, én nem hiszek a gólyamesében...

— Ezzel azt bizonyítanád be édesanyádnak, hogy tisztelettel és bizalommal vagy iránta. Mert az édesanyád tudja rólad, hogy okos leány vagy. Tehát azt is tudja, hogy nem hihetsz az együgyű mesében. Ha

mégis vállalod, akkor nem vagy őszinte és meg akarod csalni édesanyádat . . .

— És mégis, — folytatta Hedda — ha én azt mondanám : Édesmama, én nem hiszek a gólyamesében . . .

Ebben a pillanatban kínos dolog történt. Egy sikoltást hallottunk a kárpitajtó felől és mikor odanéztünk, ott láttuk édesmamát és Elza nénit. A nagy lépcsőn jöttek le és észrevétlenül léptek a hallba. Mind a kettőjüknek kalap volt a fejükön és napernyő a kezükben. Meghallották, amit Hedda mondott. A szegény mama kövémeredten, vérvörös arccal állott előttünk :

— Hedda ! Édes kis leányom ! Mit mondtál ? — hebegte rémülten.

Kellemetlen helyzet volt. Elza néni úgy szégyelte magát előttünk, hogy elbújt a mama háta mögé.

Hedda szerencsére nem vesztette el fejét.

— Azt mondtam, édesmama, hogy nem hiszek a gólyamesében.

— Jézus Mária ! — rebegte a mama — most mindjárt megőrülök ! Hát te — hát te mit hiszel ?

— Én az hiszem, egy kisbaba érkezése sokkal nagyobb és szentebb dolog, semhogy a Jóisten azt egy ostoba madárra bízhatná . . . Én azt hiszem, hogy a kisbabát angyal hozza . . .

Néhány percig mélységes csend volt a hallban. Édesmama aztán odarohant Heddához és össze-visszacsókolta.

— Igen, Hedda, te okos és jó kisleányom vagy . . . Igazad van, a kisbabát nem gólya, hanem angyal hozza . . .

Elza néni is megcsókolta Heddát. Úgy meg volt hatva, hogy peregtek a könnyei. Aztán édesmamát

csókolta meg, végül mind a ketten megcsókoltak engem is.

Pali jelentette, hogy az automobil előállott. Édesmama azt mondta, jelentsük apának, hogy Faragó tanárhoz vitte Elza nénit.

Mikor magunkra maradtunk, Hedda így szólt Geraldine-hez :

— Nos, hallottad ? Hát nem volna halálos vétek, ha felvilágosítanának minket ?

Geraldine kitérően válaszolt. Azt mondta :

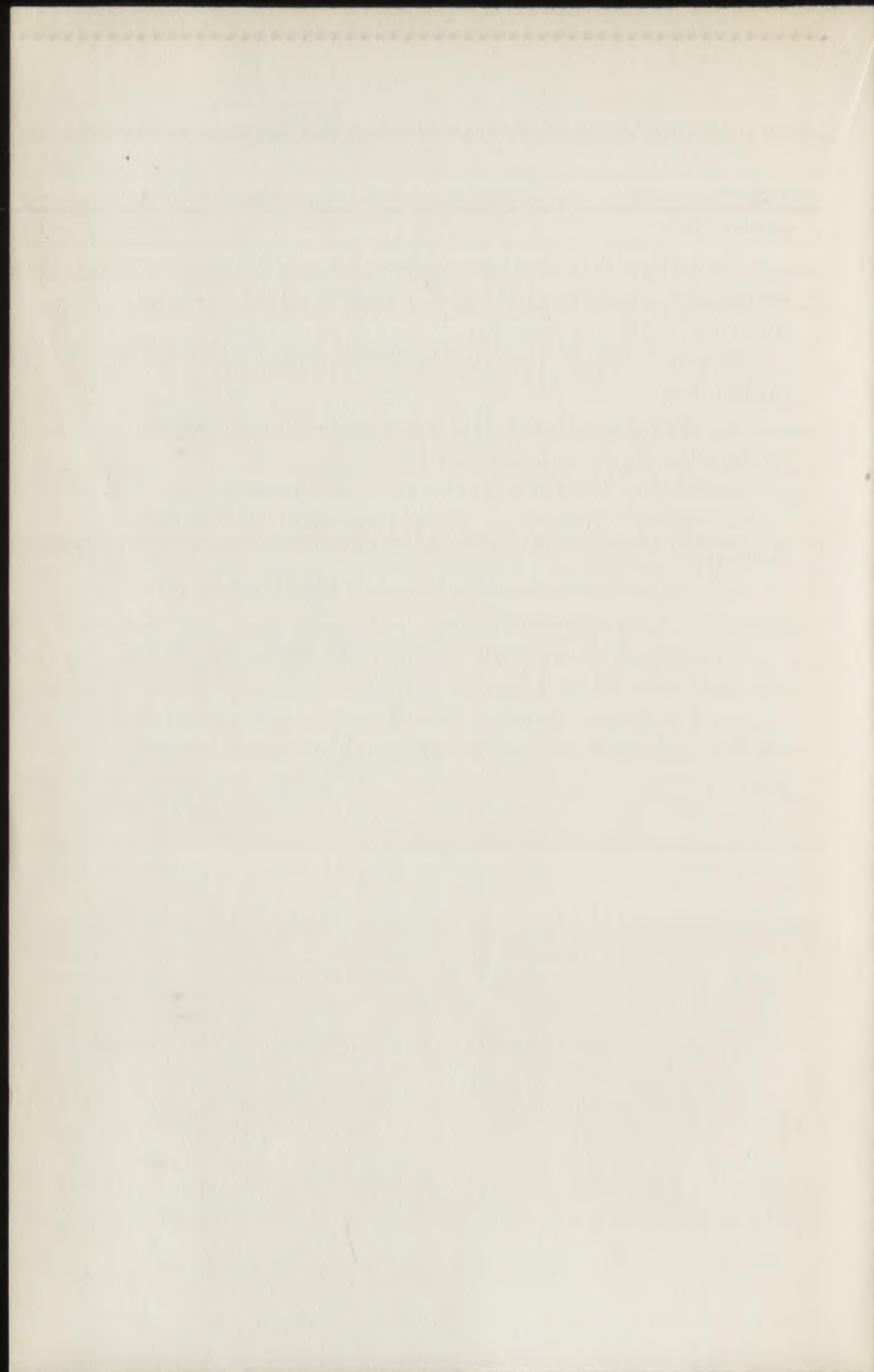
— Annyi bizonyos, hogy édesmamád aranyos asszonyka.

— Én pedig szeretném, ha minél tovább ilyen maradna — válaszolt Hedda.

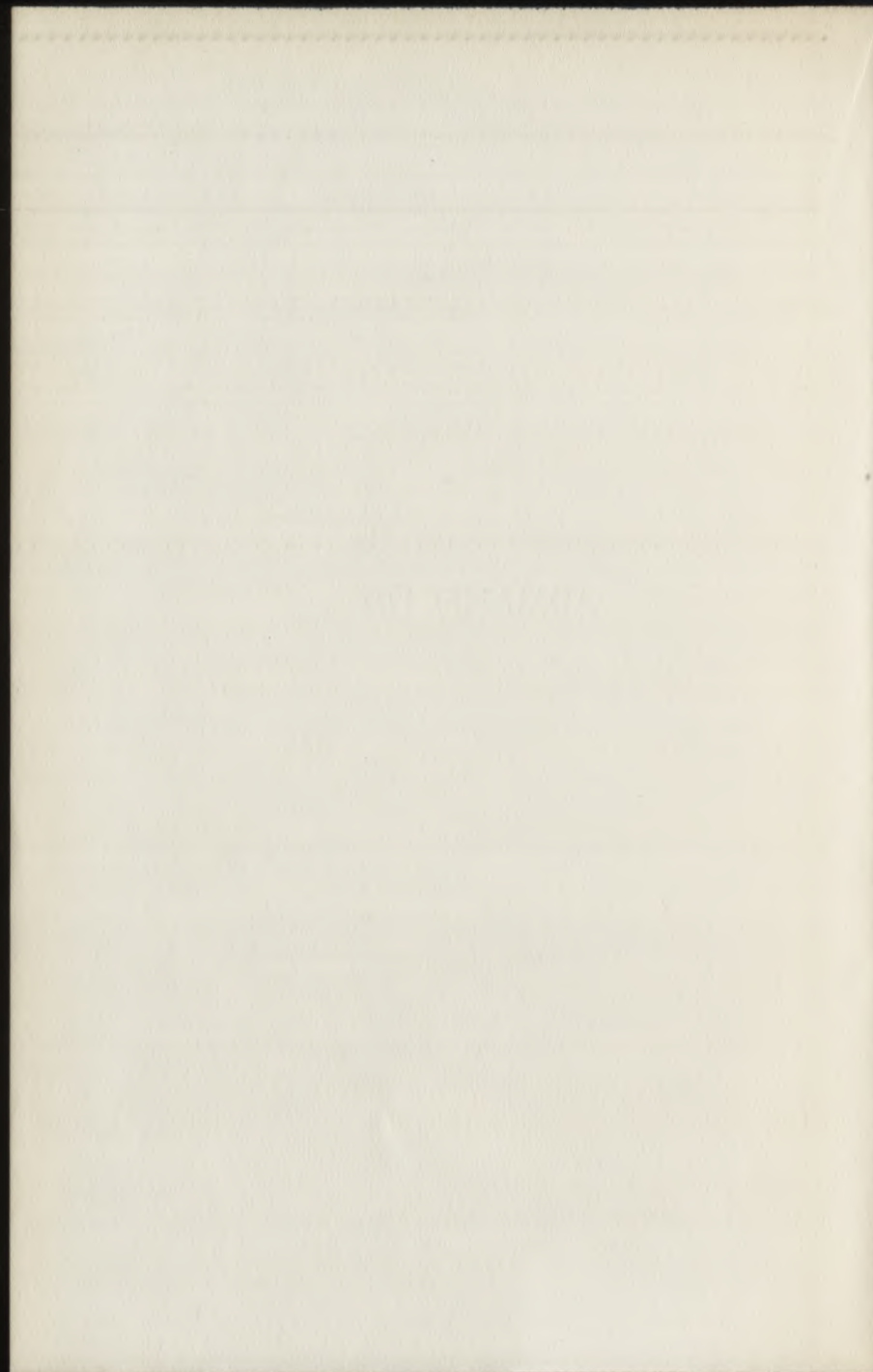
Megszólalt most már Nóra is, aki egész idő alatt egy szót sem beszélt.

— Csodálom, hogy édesanyád Faragó tanárhoz viszi Elzát. Kálváry tanár sokkal híresebb gynekológus . . .

(1907.)

ARMAND ÚR

I.

A kandalló izzó parazsa vörösfényű négyszöget vet a szoba szőnyegére. A fényben egy pár angol gyapjú- és egy pár francia selyemharisnya látható. A selyemharisnyához aranycsatos, papírvékonyágú, magassarkú cipő tartozik; a gyapjúhoz erőstalpú, alacsonysarkú. A két láb-pár állandó és öntudatlan mozgásban van, hol idegesen himbálódzik, hol türelmetlenül a szőnyegre koppan, vagy orrával a szőnyegbe fúródik.

Feljebb barnapiros homály van. A sötétségben két női hang beszélget. Az egyik szelíd és meleg alt. A másik kissé fátyolos, olykor rikácsoló, de azért nem kellemetlen szoprán. Az althang fénye a csendesen izzó parázsra, a szopráné az üveg hideg csillogására emlékezteti az embert.

A SZELID ALTHANG. Neked mindent megvallok. Azt is, amit magam előtt titkolok. Tudod, hogy tisztességes asszony voltam?

AZ IDEGES SZOPRÁN. Voltál? Ez jó!

AZ ALTHANG. Vagyok! És erre eddig büszke voltam.

A SZOPRÁN. Most pedig úgy találod: amit a gádzágodnak hittél, az nyomorúság. Kérlek, ne kergetj, inkább valld be, ki az a fráter? Nagyon fiatal ember? Mi?

AZ ALTHANG. Sajnos, fiatalabb nálam.

A SZOPRÁN. Ez természetes.

Az ALTHANG. Az uram titkára. Stoll Armandnak hívják.

A SZOPRÁN. Szeret? Nem, ne is felelj, ez ostoba kérdés! Melyik ifjanc ne szeretne egy széptermetű, szomorú szemű és automobilon járó asszonyt. Minél ifjabb, annál jobban szereti. Azt akarom kérdezni: honnan tudod, hogy szeret? Megmondta?

Az ALTHANG. Ó hallgat, de úgy tud nézni, ahogyan férfi még nem nézett rám. Lakása pedig teli van a képeimmel, melyeket a fotografustól vett. A tárcájában is ott van a képem.

A SZOPRÁN. Ezt meg honnan tudod?

Az ALTHANG. Mindegy... Tudom!

A SZOPRÁN. No és aztán?

Az ALTHANG. Mindig rágondolok. És különös kérdések gyötörnek.

A SZOPRÁN. Például?

Az ALTHANG. Érdekes így végigélni az életet?

A SZOPRÁN. Nem volna jobb, tündérmesévé átfordítani a fakó prózát? Egy nagyszerű elhatározással álomszerű boldogságot zúdítani egy szegény fiú nyakába és aztán a meglepetésében gyönyörködni?

Az ALTHANG. Te ezt kómikusnak találod, én, sajnos, nem.

A SZOPRÁN. Mit akarsz tulajdonképpen tőlem? Hogy megmentselek? Én nem szoktam tanácsot adni olyan ügyben, amelynek semmi köze a logikához.

Az ALTHANG. Nem kérek tanácsot. Másról van szó. Te ma este meg fogsz vele ismerkedni.

A SZOPRÁN. Armand mesterrel? Itt lesz a vacsorán?

Az ALTHANG. Meghívtam, hogy megismerkedjél vele.

A SZOPRÁN. Üzeneteket azonban nem közvetítek, angyalom, ahhoz mégis fiatal vagyok.

AZ ALTHANG. Arról nincs szó! Meg fogsz vele ismerkedni és holnap meg fogod nekem mondani, mit tartasz róla. Te elfogulatlan és élesszemű vagy.

A SZOPRÁN. Milyen körülményes vagy! Hogy mit tartok róla, azt ma is megmondhatom. Férfi. Se több, se kevesebb.

II.

Tévedsz, nyájas olvasó, ha ezek után azt hiszed, a titkár úr csiszolatlan gyémánt, amelynek értékét csak az érett nő szakértelme tudta fölfedezni. Stoll Armand — csakugyan Armandnak hívják! — olyan szép fiú, mint a borghesei vivó, amellet olyan megdöbbentő előkelőséggel öltözködik, mint az ifjú Earl of Warwick. Ő a stílus embere és ha történetesen zöldkockás nyakkendőt visel, akkor esküt tehetünk rá, hogy a zsebkendője, sőt a harisnyája is zöldkockás.

Armand úr tehát gondosan kicsiszolt formában jelent meg a világ előtt. Hogy a világ még sem akarta felfedezni értékét, azt valami makacs félreértésnek kell tulajdonítanunk. Bizonyos, hogy eddig nem volt szerencséje a szerelemben, még abban sem, amit ifjú Dumas szokott szerelemnek nevezni. A trafikosnők is nekiadták legrosszabb szivarjaikat és a jólszelelő aransárga médiákat kócos fejű, félretiprott sarkú léhűtőknek tartogatták.

Stoll Armand urat tehát vacsora előtt bemutatták a szopránhangú hölgynek.

A hölgy ezúttal nem angol kosztümöt viselt, hanem merész szabású esti ruhát. Még leány volt, már nem egészen fiatal, de annál érdekesebb. Amerikai genre: karcsú, inas, fölényes, szóval: szöke telivér. A neve: Renée. Nem is lehetne más.

III.

— Boldog vagyok, hogy megismerhettem — mondta Armand. — Nagy tisztelője vagyok a művészetének.

Renée végigmérte az ifjút.

— Nem téveszt össze valami színésznővel?

— Kérem, ne tartson vadembernek! Csak tudom, hogy maga zseniális szobrásznő.

— Láttam már valami dolgot?

— Mindent, amit kiállított. A legmélyebb benyomást a maga Ádám és Évája tette rám.

— Thezeusz és Ariadnét gondolja?

— Lehet. Két akt volt. Megenged egy kérdést? Modellek után szokott dolgozni?

— Hát persze!

— Férfimodellek?

— Hogyne!

Asztalhoz ültek és kitünt, hogy Armand úr Renée jobboldali szomszédja. A titkár ott folytatta a beszélgetést, ahol az imént abbahagyta.

— Megengedi nekem, hogy egyszer meglátogassam a műtermében?

— Nem — válaszolt Renée.

— Elvből nem fogad férfiakat?

— Nem mondhatnám. Én még az unalmas

férfiakat is jobban kedvelem, mint a mulatságos nőket.

— Miért éppen velem ilyen szigorú?

— Titok. De egyszer talán elmondom. Talán ma, vacsora után.

A művésznő nagy darab halat vett a tálból.

IV.

Vacsora után.

A férfiak részben kártyáznak, részben politizálnak, az asszonyok unatkoznak. A harmadik szobában valaki énekelni kezd, erre némelyek az órájukat nézik. Tulajdonképpen senki sem mulat, csak Armand és Renée. Ők a kis szalón sarkában ülnek. A fiatalúr a művésznő tiszteletére «hangulatos világítást» csinált, azaz kikapcsolta a keze ügyébe eső lámpákat. Úgyszólván csak a jókedvük világít, amely áttüzesedett a Moet et Chandon-tól. A rózsaszínarany félhomályban szédületes gyorsasággal fejlődik az ismeretségük. Már ott tartanak, hogy Armand azon töprenkedik: nem fogja-e fajankósnak tartani Renée, ha nem csókolja meg a vállát?

ARMAND. De most már megengedi, hogy meglátogassam?

RENÉE. Kevésbé, mint vacsora előtt.

ARMAND. Mitől fél? A világ nyelvétől?

RENÉE. Én független vagyok, ami azt jelenti, ha éppen bolondokat akarok csinálni, hát csinálók.

ARMAND. Szent joga!

RENÉE. A világ?... Ha bolondokat csinálnék, akkor a világ még érdekesebbnek találna, mint így. Ez stílszerűen kiegészítené az egyéniséget. A világ-

nak van stílusérzéke. Azt hiszem, éppen azért nem vesz egészen komolyan, mert nem csinálok bolondokat, vagy ha csinálok, titokban marad. Én nem törődöm semmivel, csak a magam bogaraival. Egyik bogaram, hogy az én szememben csak a szabad ember férfi. Érti ?

ARMAND. Nem értem.

RENÉE. Maga például nem szabad ember.

ARMAND. Én ? Legényember vagyok, még pedig a legnagyobb mértékben.

RENÉE. Én a férfiakat nem osztályozom házasemberekre és legényekre, hanem megkötött és szabad emberekre. A megkötött embert nem szeretem, kivéve azt az egy esetet, ha az én kötelékeimet viseli. Maga nekem idegen tulajdon..

ARMAND. De honnan veszi ezt ?

RENÉE. Állíthatok tanút. A tanú ott van a maga zsebében.

ARMAND. Nem értem !

RENÉE. Egy női arckép.

ARMAND. Jézus, — ezt honnan tudja ?

RENÉE. Mindegy. Tudom. Téved, ha azt hiszi, én magát ma ismertem csak meg. Régóta figyelem.

ARMAND. Becsületemre mondom, ez nem rabság, ez csak — szóval : nem komoly dolog !

RENÉE. Az a kérdés, ott van-e az arckép a zsebében, igen vagy nem ?

ARMAND. Itt van, de ez nem komoly dolog !

RENÉE. Elég volt a tréfából. Megyek az asszonyokhoz, úgyis tudom, hogy most minket szapúlnak.

ARMAND. Egy pillanatig még, Renée ! Ki tudja, mikor látom megint ? Kár volna, ha egy kis félreértés miatt . . . Mondja, mit kíván tőlem ? Hogy győzzem meg ?

RENÉE. Vegye ki azt a képet. Tépje négyfelé...
Adja ide... Köszönöm. Elhiszem, hogy szabad ember.

ARMAND. Láthatom holnap?

RENÉE. Olyan sürgős a dolog?

ARMAND. Kimondhatatlanul sürgős!

RENÉE. Majd meglátom, mit tehetek az érdekében.
Várja meg az értesítésemet.

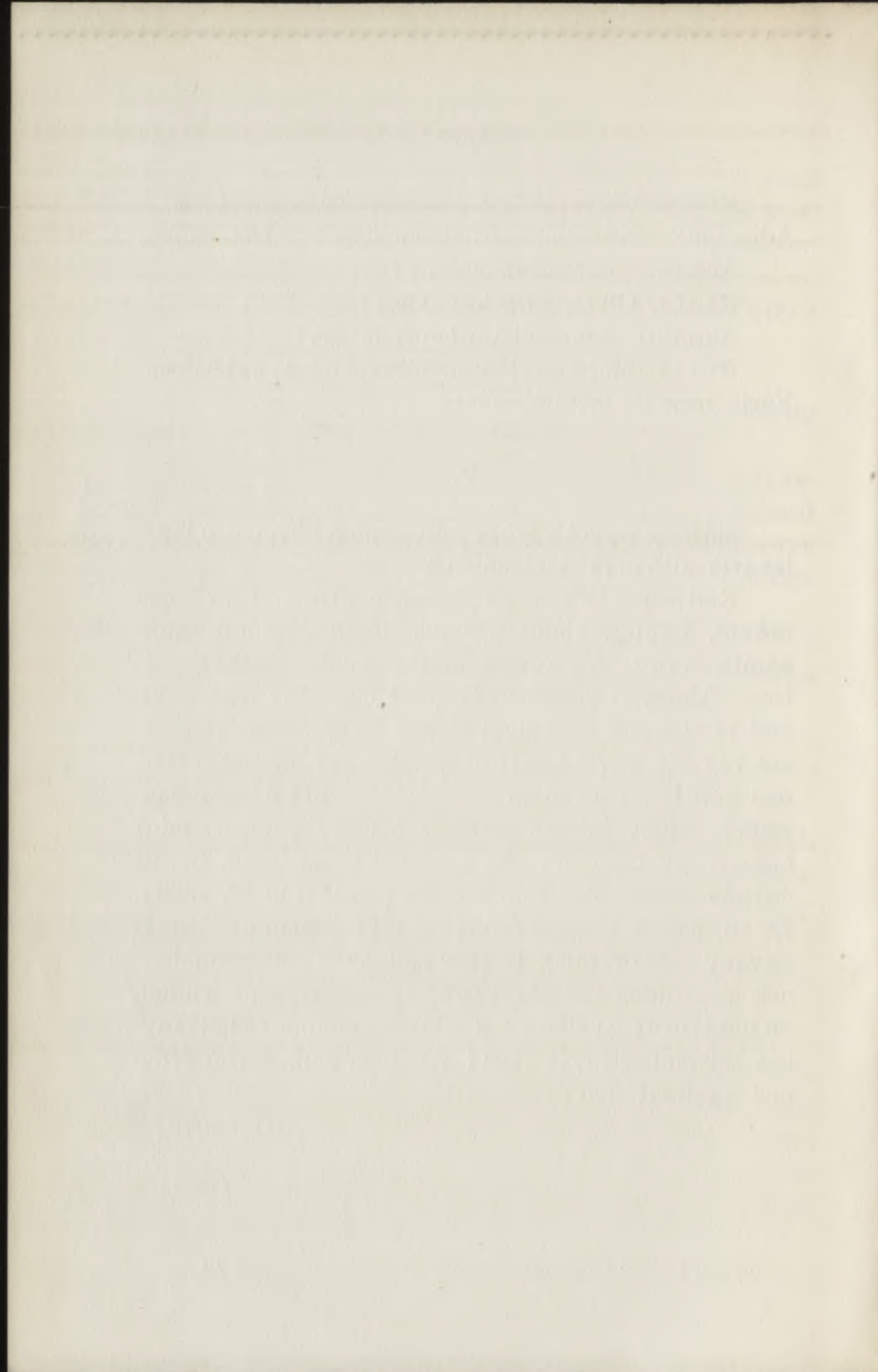
V.

Másnap reggel a szőke művésznő a következő levelet írta althangú barátnőjének:

Kedvesem! Ezt az arcképet Armand úr adta nekem, miután előbb négyfelé tépte. Félőrai munkámba került. A corpus delictit rendelkezésedre bocsátom. Ahogyan ismerlek, te most magadba fogsz szálani és el fogod magaddal hitetni, hogy én az őrangyalod vagyok, mivel kiszabadítottalak egy gazember karmai közül. Ez azonban tévedés. Armand úr nem gazember. Hogy jobban szeretne ma egy verebet, mint holnap egy tűzokot? Ez a család és az iskola bevált életbölcseége. Ezért ne törjünk pálcát a jó fiú fölé. És én nem is vagyok őrangyal. Ha Armand úr elmés zsvivány, akkor talán le sem leplezem; elmés embernek meg tudok bocsátani egy-két zsviványságot. Tudod, mi háborított fel ellene? Türkiz-inggombot és halványkék selyemharisnyát visel! Az ilyen ember nem érdemel irgalmat. Ölel

Renée.

(1909.)

A HAZAJÁRÓ LÉLEK

A HANDBOOK

I.

Tisztelt Úr !

Werpeléthy báró, a mi birtokos szomszédunk, sűrűn szokta önt emlegetni. Ennek tulajdonítsa, hogy ismeretlen létemre levelet írok önnek. A báró sokat foglalkozik okkult tudományokkal, ő hisz a lélekvándorlásban és azt állítja, hogy ő valaha Jozefin császárné volt. Igaz, hogy mindig könnyek peregnek a szakállára, valahányszor meglátja a szalónunkban Napoleon szobrát. Ő azt mondja, hogy Svedenborg óta az összes halandók közül ön hatolt be legmélyebben az okkult tudományokba. És hogy ön állandóan szellemekkel társalog. Én nem értek az ilyenekhez és nem tudom, higgyek-e valamit vagy sem.

Elhatároztam azonban, hogy próbára teszem az ön tudományát. Kérem, olvassa végig figyelmesen a következőket :

Mi a birtokunkon, melyet nemrégiben vettünk, nagy kastélyt építettünk. Jövő tavasszal, ha megszáradtak a falak, már ott fogunk lakni. A kastély egészen várszerű, mert mi nagyon szeretünk mindent, ami régies benyomást tesz. A kastélyt Hajmáskőnek hívjuk és a fiam tanára azt állítja, hogy itt volt is valamikor egy ilyen nevű lovagvár. Igaz, hogy mikor az alapot ásták, találtak köveket.

Nemrégiben eszembe jutott, hogy érdekes volna, ha Hajmáskőnek házikísértete volna. Természetesen olyan kísértetet szeretnék, amely nem ijeszti holtra a háznépét, hanem évente csak egyszer-kétszer mutatkozik, mikor valami nevezetes dolog történik a családban. A Werpeléthy-kastélyban van egy kísértet, mely Szilveszter éjszakáján szokott megjelenni. Ha fehér virág van a kezében, akkor meghal valaki a cselédek közül. Még Bunyicskán is van kísértet — hozzá még fehér asszony! — pedig a Bunyicskayak már egészen tönkrementek.

Kérdés most már : ki tudná-e ön eszközölni a tudományával, hogy a szellemek közül, amelyekkel ön érintkezni szokott, egyik a mi várunkba telepedjék, mint quasi családi kísértet ?

Lehet, hogy ön nevetni fog regényes bogaraimon. Ha azonban a dolog mégis lehetséges volna, akkor írja meg nekem, kérem, a föltételeit. Megjegyzem, erről sem az uramnak, de főleg Werpeléthy bárónak nem szabad tudnia. Szíves válaszát kéri tisztelő híve :

kékkövi Kékkövyéné Alberich Zenke.

II.

Nagyságos Asszonyom !

Ön talán nem is tudja, hogy okkult tudományos szempontból egy fölötte érdekes problémát vetett föl. A szellemek telepítésének problémáját ! Első tekintetre megoldhatatlannak látszik ; én azonban, aki megszoktam, hogy a dolgok mélyére tekintsek, én azt hiszem, hogy a megoldás nehézségei nem legyőzhetetlenek. Tapasztalataim alapján azt hiszem, hogy a rám

bízott feladatot ilyenformán kellene megoldani : Érintkezésbe lépek egy elsőrangú médiummal és a médium közvetítésével szemlét tartok a szellemek fölött. Ha találok köztük olyat, aki hajlandóságot mutat arra, hogy állandó lakosává legyen valamely épületnek, akkor megkezdem a kapacitációt, hogy Hajmásköre telepadjék.

A dolognak vannak persze nehézségei is, melyek előtt nem szabad szemet húnynunk. A szellemek kedvelik a történelmi multtal bíró helyeket ; új házakba nem szívesen mennek. Nekem igen óvatosnak kell lennem a szellem kiválasztásában. Egy garázda lelket, amely kegyetlen tréfákban leli kedvét, nem szeretnék a nagyságos asszony nyakára küldeni. Hajmásköre csak disztíngvált szellem való.

Reményilem, legközelebb bővebben írhatok a dologról. Nagyságos asszony alázatos szolgálja :

Körmös Bertalan.

Utóirat. Éppen postára akartam küldeni leveletem, midőn igen kellemes meglepetés ért. Megjelent a lakásomon Lippe Hermin kisasszony Genfből, aki ma egész Európában a legjobb médium. Megbeszéltem vele a dolgot és ő is lehetségesnek tartja. Ha tehát a nagyságos asszony úgy akarja, akkor rögtön munkához láthatunk a kisasszonnyal. Meg kell jegyeznem, hogy Lippe Herminnek, akinek csakugyan sok meghívása van különböző spiritizta társaságok részéről, kárpótlást kell adnunk az idővesztéséért. A kisasszony egy napra kétszáz koronát szokott kapni. Valószínűnek tartom, hogy egy hónap alatt elvégeztük munkánkat és így nagyságodnak a családi kísértet megszerzése körülbelül

háromezer forintjában volna. A költség nem nevezhető nagynak, mivel ezzel évszázadokra megszerzi a kísértetet. Kérem nagybecsű távirati értesítését, hogy hozzáfogjunk-e a munkához.

III.

Távirat :

Körmös Bertalan úrnak.

Ötszázat adok, többet nem. Fizetés a kísértet jelentkezésének napján teljesítendő.

Kékkövyiné.

IV.

Nagyságos Asszonyom !

Nagybecsű táviratának vétele után azonnal megkezdtem a munkát Lippe kisasszonnyal. Nem a pénz csábított erre, — mert hiszen valószínűnek tartom, hogy rá fogok fizetni a vállalatra — de engem is izgat a felvetett tudományos kérdés. Az eddigi eredményről a következőkben számolhatok be. Az első üléseken több szellem is jelentkezett. Ezek között van kettő, akit esetleg meg lehetne telepíteni Hajmáskő várában. Az egyiket, egy Mandrucz nevű oláh embert, akár a jövő héten is küldhetném. Ő közönségesebb szellem. Tőle csak annyi telhetnék, hogy megroppantaná a hajmáskői bútorokat és hogy éjnek idején a folyosókon járna és csapkodná az ajtókat. Sokkal rokonszenvesebb benyomást tett reám a másik szellem, amely jelentkezett. A neve Marie de Périgord és XIV. Lajos korában apátnője volt a rochelle-i apácakolostornak. Igen jóindulatú,

szeretetreméltó és előkelő kísértet. Bizonyos (később meghatározandó évfordulókon) materializálná lényét megjelenne a vár folyosóin. Azt hiszem, a fehér apácaköntösében és bánatos mosolyával mindenkire igen jó benyomást tenne. Ha őt méltóztatnék választani, Hajmáskő várát hamarosan romantikus legendák ölelnék körül folyondárként. Meg kell azonban jegyez-nem, hogy Marie de Périgord minden ízében arisztokrata és fölötte vallásos, őt tehát még sokáig kellene kapaci-tálnunk, míg elvállalná nagyságtoknál a családi szellem szerepét. Ez csak úgy volna lehetséges, ha nagyságod nem sajnálná a háromezer forintot, hogy Lippe kis-asszony egy hónapig itt maradhasson. Ha sokalni méltóztatik az összeget, akkor tessék Mandruczot választani. Úgy hiszem, őt öt-hatszáz forinttal oda lehet telepíteni. Alázatos szolgálja :

Körmös Bertalan.

V.

Tisztelt Úr !

Ha úgy van, amint becses levelében írja, akkor meg kell barátkoznom Mandruczcal. De érte is csak ötszázat adhatok. Nem szívesen teszem, mert mindaz, amit Marie de Périgord-ról hallottam, nagymértékben megnyerte tetszésemet. Ez egy igazán kedves és előkelő szellem, akire minden vár büszke lehetne ! Három-ezer forintot azonban nem fizethetek érte. Én ezt az üzletet tulajdonképpen az uram háta mögött kötöm és annyi pénzt nem adhatok az ő tudta nélkül. Tehát Mandrucz ! Mielőtt azonban végleg ide telepítené, szeretnék róla közelebbit hallani. Ki az a Mandrucz ? Mit

csinált életében ? Hogy oláh volt, azt nem nagyon szeretem. Én még sohasem hallottam oláh háziszellemekről. Remélem, hogy legalább érdekes körülmények közt vesztette el életét ! Kérek körülményes értesítést. Ha az ember a házába fogad egy szellemet, tudnia kell, hogy kicsoda. Tisztelettel :

Kékkövy Zenke.

VI.

Mélyen tisztelt Nagyságos Asszonyom !

Nagybecsű levelére válaszolva, megfelelek mindekelőtt a Mandrucz személyére vonatkozó kérdéseire. Ez a szellem a hetvenes években bérese volt egy vagyonos nagyzorlenci gazdának. Húsvétkor (görögkeleti ritus szerint) leitta magát pálinkával, beleesett a meszesgödörbe és ott veszett. Ezekből is láthatja nagyságod, hogy ez a szellem nem önnek való. Azt hiszem, mégis csak vissza kell térnünk Marie de Périgord-ra. Minél többet érintkezem vele, annál rokonszenvesebbnek találom. Meg vagyok róla győződve, hogy nagyságod igen meg lenne vele elégedve. Ő újabban nagy érdeklődést mutat a nagyságos asszony családja iránt és én azt hiszem, körülbelül három hét alatt már telepíthető volna. Akkor csak kétezer forintba kerülne. Megjegyzem, ezt az összeget részletekben is fizethetné nagyságod, amely esetben váltófedezetért esedzném. Tehát kérem gyors elhatározását. Alázatos szolgálja :

Körmös.

VII.

Távirat :

Nyolcszáz forint Marie de Périgord-ért. Drót-
választ kér

Kékkövyéné.

VIII.

Távirat :

Lehetetlen. Tetszik Mandrucz ötszázért ?

Körmös.

IX.

Nem kell.

Kékkövyéné.

(1907.)

_____

G-DUR SZONÁTA

THE END

SZEREPLŐK :

A HÖLGY

A FIATALÚR

A RENDEZŐ.

RENDEZŐ *megjelen az üres színpadon, két széket állít egymás mögé, a közönséghez szól : A szín egy hangversenyterem. Ez a szék nem közönséges szék, hanem a II. sor 4. széke ; ez pedig a III. sor 5. széke. A hangverseny rögtön kezdődik. Addig, míg az előkészületek folynak, egy percre még leeresztjük a függönyt.*

A függöny lemegy. A szín mögött hegedűhangverseny kezdődik, amely a játék végéig fog tartani. Egy perc múlva megint fölmegey a függöny. Az első széken a hölgy ül, műsorral és lornyonnal a kezében, kis táskával az ölében ; háta mögött a fiatalúr látcsővel, műsorral a kezében, köcsögkalappal az ölében.

Az egész jelenetet elejétől végig lázasan vágató tempóban, az indulattól remegő és — a képzelt hangversenyközönségre való tekintettel — fojtott hangon kell játszani.

ÚR *hidegen.* Jóestét !

HÖLGY *ellenséges arccal tanulmányozza a műsort.*

ÚR. Asszonyom, köszöntem magának!

HÖLGY *lornyonjával a közönséget mustrálja.*

ÚR *szigoruan.* Margit!

HÖLGY *merev arccal, fojtott hangon, hogy feltűnő ne legyen, de dühtől remegő hangon.* Hallgasson, ne szóljon hozzám, én nem vagyok önnek Margit.

ÚR *meghökkenve.* No de Manci!

HÖLGY. Én nem vagyok önnek Manci, kikérem magamnak, hogy inzultáljon! Én azért jöttem, hogy zenét hallgassak, magához semmi közöm, magát nem ismerem és nem akarom ismerni! Érti? *A láthatatlan hegedűművész felé.* Brávó! Elragadó!

ÚR *dermedten nézi.*

Szünet, csak a hegedű szól.

HÖLGY *merev arccal, mozdulatlan szájjal beszél.* Nem is kérdezi, miért haragszom? Persze, magát ez nem érdekli. Magának mindegy, magának egészen mindegy. Ha én szenvedek, ha én kínlódom, ha megőrülök az idegességtől, ha elpusztulok a fájdalomtól: magának az mindegy. Maga azért elmegy a kaszinóba, elmegy a hangversenyre. Csak a bridge-partíja legyen meg, a szivarja, a rendes teája legyen meg, — magának ez a fő! Az asszony gombház, nem ember.

ÚR. Nem, én nem kérdezek magától semmit. Én már mindent tudok. Azt is tudom, mit kell most már csinálnom. A G-dur szonáta után szépen hazamegyek, szépen előveszem a browningomat és szépen főbelövöm magamat. Hét acélgolyót a fejembe: a legokosabb dolog, amit tehetek. Mert nem érdemes élni azért, hogy egy kacér nő mulasson rajtam.

HÖLGY *szenvedélyesen.* Azt meri mondani, hogy én kacér vagyok?

ÚR *szenvedélyesen.* Igenis!

HÖLGY *végtelen keserőséggel kacag.* Haha! A szín mögött valaki erőlyesen püsszeg, mindketten a műsor mögé kapják fejüket. Szünet, a hegedű szól.

A HÖLGY *mintegy rehabilitálni akarja magát a közönség előtt, azért elragadtatással szól a láthatatlan művész felé.* Csodás! Isteni!

ÚR *előbújik, keservesen nevet.* Haha!

HÖLGY. Kérem, hagyjon engem, — kérem, ne szóljon hozzám többet! Mi már végeztünk egymással, örökre végeztünk! Én most a zenét akarom élvezni! A művész felé. Isteni!

ÚR. Nem alkalmatlankodom többet... Hanem gratulálok: ezt igazán jól csinálta!

HÖLGY *a művész felé.* Mesés! Gyönyörű! *Hirtelen az úrhoz.* Mit csináltam jól? Feleljen, kérem, feleljen! Miért nem felel, kérem? Ne gyötörjön, kérem! Az idegeim nem bírják. Ez az utálatos hegedűjáték tönkretette az idegeimet. Hogy miért is muzsikálnak mindig a koncerteken —!? Feleljen, kérem! Mit csináltam jól? Tudni akarom!

ÚR. Jól csinálta, ahogyan kiadta az utamat!

HÖLGY *haragjában magánkívíül.* Én adtam ki az útját? Azt meri mondani? *Fölpattan székeről.*

EGY HANG A SZÍN MÖGÖTT. Leülni! Leülni!

ÚR. Jézus Mária! *Ijedten lebukik a szék támlája mögé.*

HÖLGY *rémülten visszakonyul a helyére, a műsorral igyekszik magát fedezni, zavartan.* Csodás! Isteni!

Szünet, a hegedű szól.

ÚR *megint előbújik, óvatosan a szája elé tartja a kezét.* Én tegnap szerelmet vallottam magának...

HÖLGY. Az egész közönség ide figyel!

ÚR. Azt mondtam : Szeretem, imádom, nem tudok maga nélkül élni, a feleségemmé kell lennie . . . Kértem, jöjjön ma délután négykor a Stefánia-úti víztoronyhoz, ott zavartalanul beszélhetünk . . . Meri ezt tagadni ?

HÖLGY. Mindenki idenéz, — ebből szörnyű botrány lesz !

ÚR. Csináljon nyájas arcot, mosolyogjon, majd én is mosolygok, akkor azt hiszik, közömbös dolgokról beszélünk . . . *Mosolyogva* : Négytől félhétig vártam a víztoronynál, — pedig esett az eső . . . Ötszázszor kerültem meg a tornyot, — megolvastam : ötszázszor ! Persze magának jobb volt az alatt a Gerbeaudban trécselni !

HÖLGY *szívén találva*. A Gerbeaudban trécselni ? Ez, — ez gyávaság !

ÚR. Gyávaság ? ! *Földhöz vágja a kalapját. A szín mögött püsszegés. Mindketten ijedten meglapulnak. Szünet. A hegedű szól.*

HÖLGY. Nahát ez szép volt ! Ez férfias volt ! Erre büszke lehet ! Ezzel eldicsekedhetik a barátainak ! Sikerült végiggázolnia egy védtelen nő önérzetén.

ÚR. Micsodáján gázoltam végig ?

HÖLGY. Nagyon jól ért engem. Nagyon jól tudja, hogy én négytől hatig a budai Halászbástyán vártam.

ÚR. Hol várt ?

HÖLGY. A Halászbástyán !

ÚR. Kit várt ?

HÖLGY. Magát ! Föl-alá jártam a lépcsőn, Hunyadi János szobrától Szent István szobráig, — ha fönn voltam, akkor eszembe jutott, maga talán lenn vár, — ha meg lenn voltam, akkor attól féltem, hátha

mégis fönn vár... A lépcsőnek háromszázhatvan foka van!

ÚR *körüljártatja szemét.* Nagyon figyelnek minket, kérem mosolyogjon!

HÖLGY *mosolyogva.* A lépcsőnek háromszázhatvan foka van!

ÚR. De miért várt a bástyán, miért nem a Víztoronynál?

HÖLGY. A Stefánia-úton? Miért nem mindjárt a Haas Fülöp kirakatában? Hiszen ott mindenki meglátja az embert! — Ūriasszony ma nem mehet más-hova rendez-vousra, csak a Halászbástyára! Ezt megírtam magának a levelemben.

ÚR. A levelében?

HÖLGY. Ne merje tagadni, hogy megkapta a leveletemet!

ÚR. De tagadom, igenis tagadom, rogyásig tagadom! Becsületemre mondom, esküszöm: nem kaptam semmiféle levelet!

HÖLGY. Kérem, hagyjuk ezt, — ez már nem volna méltó hozzánk! Ha nem tudtuk egymást megérteni, legalább váljunk el tisztességgel... *Beszéd közben kissé ellágyul és a zsebkendőjét keresi.*

ÚR. De én nem akarok elválni. Válással nem lehet kezdeni... Az a végén jön... *Idegesen.* Mit keres?

HÖLGY. A zsebkendőmet... Nem esett a szék alá? *Mindketten a kendőt keresik, közben azonban folytatják a beszélgetést.*

ÚR. Higyjen nekem, Margit, itt valami tévedés van...

HÖLGY. Már késő! Sohasem tudnám elfelejteni azt a lealázó két órát, amit a bástyán töltöttem...

Miért tagadja, hogy megkapta leveletem? Csak olyan levél vész el a postán, amit nem ír meg az ember . . . *Kendőjét keresve, táskájába nyult, egy leragasztott levelet vesz ki.* Maguknak férfiaknak semmi egy kis füllentés, ha nőről van szó . . . *A kezében lévő levelet nézi, meghökkenve. Ó!*

Úr. Mi az?

HÖLGY. Levél!

Úr *izgatottan fölkel.* Talán az a bizonyos?

HÖLGY *sugárzó arccal fölkel.* Elfelejtettem elküldeni!

EGY HANG A SZIN MÖGÖTT. Leülni! Leülni! Csendet kérünk!

A függöny legördül.

(1917.)

TARTALOM.

	Oldal
«Ö»	5
A csoda	11
Az arany balta	21
Mohács felé.....	33
Lajos király kincse	43
Szabadsághősök	53
Vérbosszú	61
Élet, halál, szerelem	77
Az oszlopos óra	93
Az ökörszem	105
Bertalan úr feltámadása	113
Zerge a völgyben	125
Allahé a bátorság	135
A költő	143
Indra országa	151
Egy élet története.....	159
A jövő század novellája	167
Jedermann autót vesz	181
Jedermann autótulajdonos	191
Kis mesék	201
Pesti nyelv.....	209
Pályaválasztás	219
A szülők felvilágosításáról. Egy fővárosi kisfiú el- beszélése nyomán	227
Armand úr	237
A hazajáró lélek	247
G-dur szonáta.....	257

HERCZEG FERENC REGÉNYEI

- Pogányok
- Az arany hegedű
- A honszerző
- Szerelmesek
- Az élet kapuja
- A fogyó hold
- Szelek szárnyán
- Andor és András
- A hét sváb
- Simon Zsuzsa
- Idegenek között
- A Gyurkovics-lányok
- A Gyurkovics-fiúk
- Gyurka és Sándor
- Álomország
- Lélekrablás
- A királyné futárja
- Szabolcs házassága
- Egy leány története
- Magdaléna két élete
- A fehér páva
- Fenn és lenn
- Északi fény
- A milói Vénusz karja
- A Lánszky-mótor

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI
INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC SZÍNMTŐVEI

- Árva László király
- Éva boszorkány
- Déryné ifjasszony
- Kéz kezet mos
- Az első vihar
- Bizánc
- Ocskay brigadéros
- A híd
- A fekete lovas
- A dolovai nábob leánya
- A Gyurkovics-lányok
- A három testőr
- Honthy háza
- Aranyborjú
- Balatoni rege
- Az ezredes
- Tilla
- Sirokkó
- Kék róka
- A kívándorló
- A költő és a halál
- és kilenc egyfelvonásos
- Majomszínház
- Szendrey Júlia

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI
INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

HERCZEG FERENC MUNKÁI

Elbeszélések :

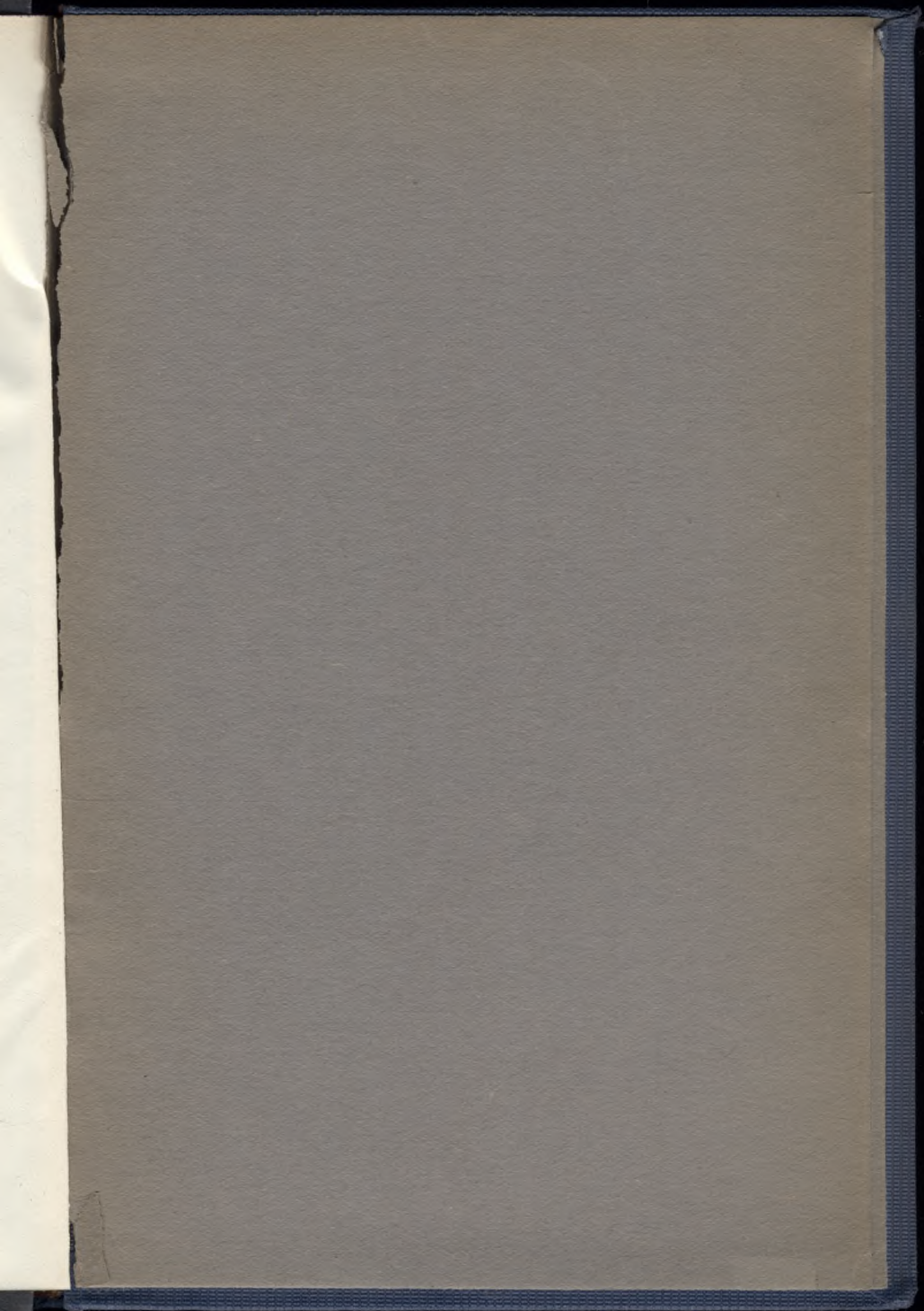
- Az első fecske
- Napnyugati mesék
- Mutamur
- Arianna
- Napváros
- Emberek, urak és nagyurak
- Mink és ők
- Huszonhat elbeszélés
- Tűz a pusztában

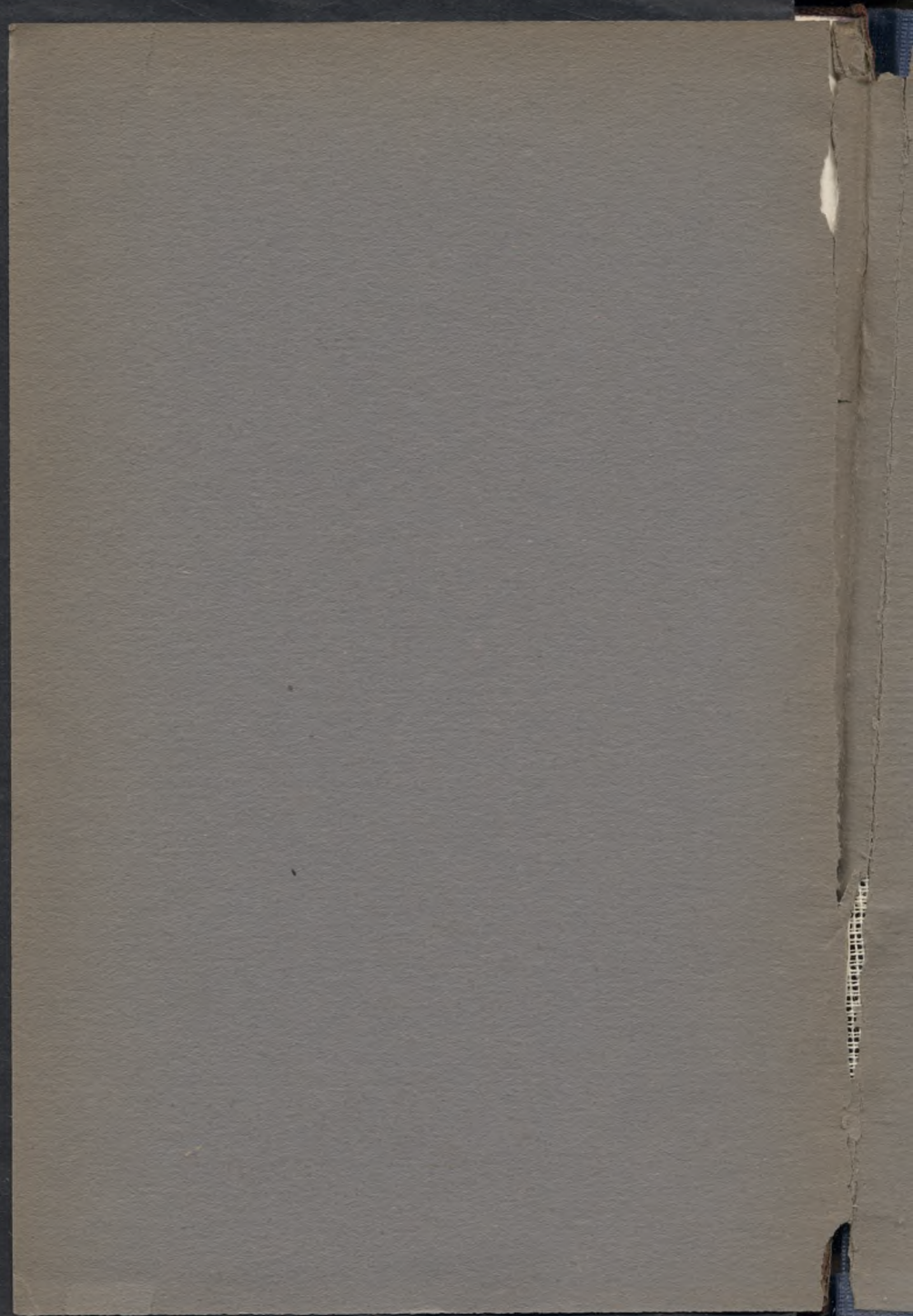
Essay-k :

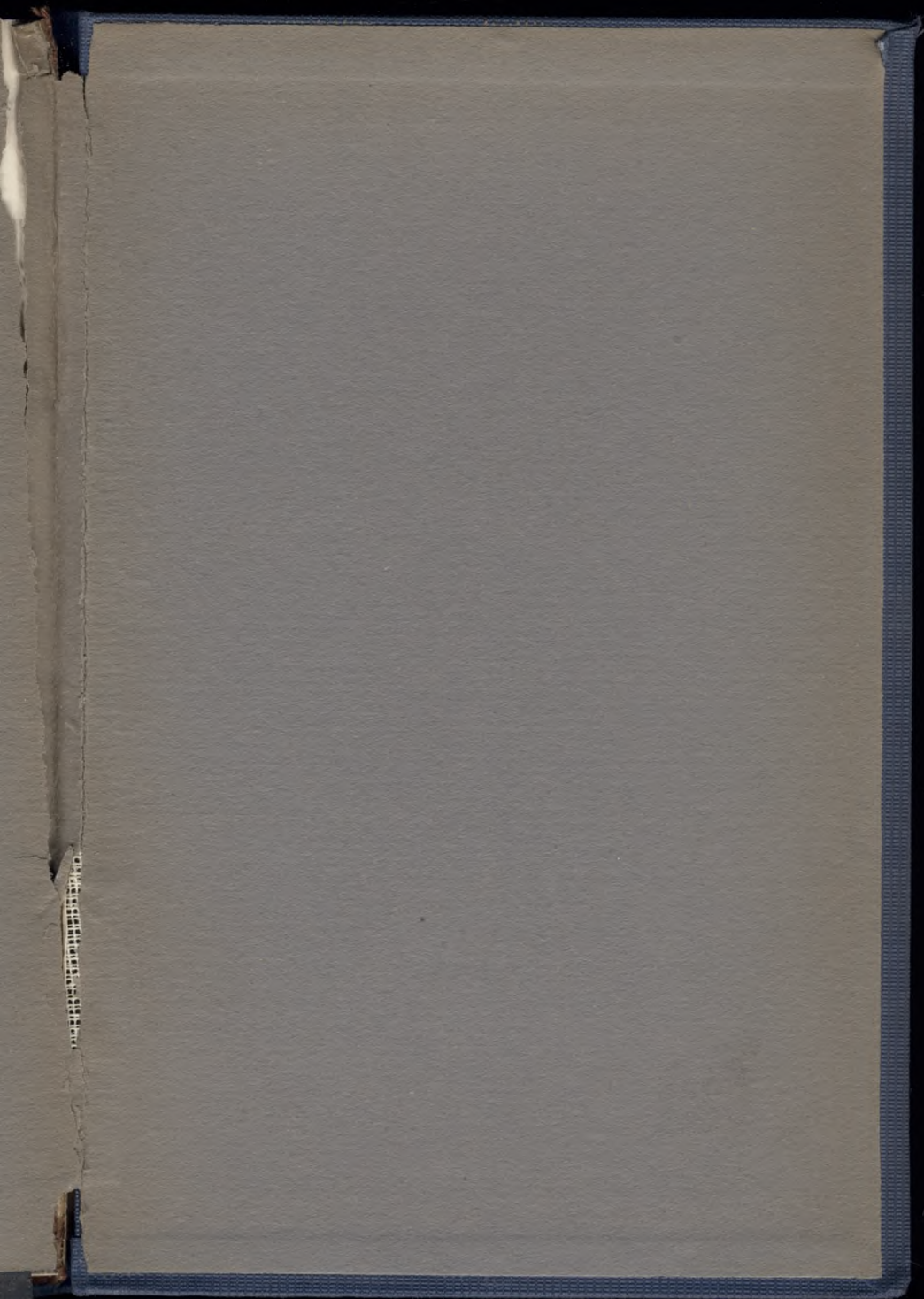
- Tanulmányok, I.
- Tanulmányok, II.

SINGIER ÉS WOLFNER IRODALMI
INTÉZET R.-T. KIADÁSA BUDAPEST

50

SANCTUS REKONYVÓ ESZTER

HERCZEG
FERENC
MUNKAI
37

HUSZONHAT
ELBE-
SZÉLÉS

59.700
/37

